

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

Editörler / Editor in Chief

Derya Semiz Çelik (Marmara University)
Bilal Çankır (Istanbul MedeniyetUniversity)

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Alltheopinionswritten in articlesareunderresponsibilities of theauthors.

Thecontents in thearticlescannot be usedwithoutcitation.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi © 2017

International HumanitiesandSocialScienceReview (IHSSR)© 2017

2023, Cilt/Volume: 7

BU SAYININ HAKEMLERİ

Adviye Aslı DENİZLİ

Ayşegül DEMİRBULAK

Azize HASSAN

Mucize ÜNLÜ

Murat TUYSUZ

Onur AKYOL

Serap ÖZDEMİR GÜZEL

Süleyman FİDAN

Ümit SARI

Kapak Tasarımı /CoverDesign

Süleyman TÜRKOĞLU

Dergimiz uluslararası ve ulusal alan indeksleri olan: Index Copernicus, DRJI, ASOS Index, Google Scholar, Ideal Online ve Kaynakça.info'da taranmaktadır.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	<i>Makale Başlığı / Article Name</i>	<i>Sayfa / Page</i>
1	<i>TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞUNDAN İTİBAREN TURİZMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GELİŞİMİ / THE DEVELOPMENT OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TOURISM SINCE THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY/Makale Türü: Araştırma Makalesi</i>	54-76
	Nihan GARİPAĞAOĞLU UĞUR , Çilem BULŞU, Fatma Füsün İSTANBULLU DİNÇER	
2	<i>METAVEVERSE: META MEDYA KAVRAMI ÜZERİNDEN SÜRÜKLEYİCİ GAZETETİCİLİK ÜZERİNE BİR İNCELEME/METAVEVERSE: A STUDY ON IMMERSIVE JOURNALISM THROUGH THE CONCEPT OF META MEDIA/Makale Türü: Araştırma Makalesi</i>	77-86
	Hülya SEMİZ TÜRKÖĞLU	
3	<i>EYÜPSULTAN'DA KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA MİRAS ROTASI ÖNERİSİ/EYÜPSULTAN'DA KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA MİRAS ROTASI ÖNERİSİ/Makale Türü: Araştırma Makalesi</i>	87- 97
	Selin ALTUN	
4	<i>KAMU YÖNETİMİNDE KOORDİNASYON ZORLUĞU/ COORDINATION DIFFICULTY IN PUBLIC ADMINISTRATION/Makale Türü: Araştırma Makalesi</i>	98-103
	Yüksel DEMİRKAYA	
5	<i>19. YÜZYIL OSMANLI KAMUSAL MEKANLARINA BİR ÖRNEK: MANASTIR KERİM PAŞA (DÖMEKE) BAHÇESİ/ AN EXAMPLE OF 19TH CENTURY OTTOMAN PUBLIC SPACES: MANASTIR (BİTOLA) KERİM PASHA (DÖMEKE) GARDEN /Makale Türü: Araştırma Makalesi</i>	104-118
	Neval KONUK HALAÇOĞLU	

Volume:7 Issue: 2 Year: 2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞUNDAN İTİBAREN TURİZMDE SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ GELİŞİMİ¹**

Nihan GARİPAĞAOĞLU UĞUR *
Çilem BULŞU**
Fatma Füsün İSTANBULLU DİNÇER***

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru: 12.10.2023
Revizyon : 12.12.2023
Kabul : 12.12.2023
Orcid Numarası :
0000-0003-2390-6940
0000-0002-7805-5517
0000-0003-2338-2462
Anahtar Kelimeler:
Cumhuriyet, Sivil Toplum,
Sivil Toplum Kuruluşları
(STK), Turizm

Cumhuriyet öncesi dönemden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılına kadar birçok konuda toplumsal ilişkileri düzenlemek için çeşitli faaliyetlerde bulunan Sivil Toplum Kuruluşları (STK), turizme ilişkin hususlarda da aracı rol oynamıştır. Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet döneminde turizm alanında faaliyet gösteren STK'ların gelişimini irdelemektir. Bu amaçla öncelikle STK'ların gelişimi incelenmiş ardından turizm alanında faaliyet gösteren STK'lar araştırılmıştır. Çalışmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Cumhuriyetin 100. yılında halen faaliyetlerini devam ettiren STK'ların internet sitelerine ulaşmaya çalışılmıştır. İnternet sitesi ve iletişim bilgileri olmayan STK'lar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmanın özgünlük değeri, Türkiye gibi birçok turizm çeşidine ev sahipliği yapan bir destinasyonda, aktif olarak faaliyet gösteren STK'lar ve bu STK'ların ilgilendikleri alanlarını ortaya çıkararak, turizmde STK'ların önemine vurgu yapmaktır. Yapılan çalışma sonucunda turizm alanında aktif faaliyet gösteren toplam 166 STK'ya ulaşılmıştır. Bu STK'ların kendi aralarında faaliyet alanlarına göre turizm ve sağlık turizmi, yiyecek-içecek, rehberlik, rekreasyon, ulaşım olmak üzere beş kategoride ele alındığı görülmüştür. Turizm alanında faaliyetlerde bulunan STK'ların tek bir liste altında toplanmasının, alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**THE DEVELOPMENT OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TOURISM
SINCE THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY**

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 12.10.2023
Revised : 12.12.2023
Accepted : 12.12.2023
Orcid Number:
0000-0003-2390-6940
0000-0002-7805-5517
0000-0003-2338-2462

Keywords:
Republic, Civil Society, Non-
Governmental Organizations
(NGOs), Tourism

From the pre-republican period to the 100th anniversary of the establishment of the Republic of Turkey, Non-Governmental Organizations (NGOs), which have played a significant role in regulating social relations on many issues. NGOs also played an intermediary role in solving problems related to tourism. The aim of this research is to find out the development of NGOs in tourism during the Republican period. For this, primarily examined the development of NGOs and then their focused areas of tourism were researched. In this research secondary data were used. In the 100th anniversary of the Republic, websites which has been reached of the NGOs that still continued their activities. NGOs that do not have a website and contact information were not included in the study. Turkey has many tourist destinations with different types of activities. The provided originality of this study is to emphasize the importance of NGOs in tourism by revealing the active NGOs and the areas of interest. As a result of the study, 166 NGOs that focused on tourism area has been found. These NGOs that are considered in five categories according to their interesting areas such as tourism and health tourism, food & beverage, guidance, recreation, and transportation. It is thought that collecting NGOs operating in the field of tourism under a single list will contribute to the literature.

¹ Çalışma İKSAD Enstitüsü tarafından organize edilen 5. Uluslararası 29 Ekim Bilimsel araştırmalar sempozyumunda "Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yılında Turizmde Sivil Toplum Kuruluşları" adı altında sunulmuş ve bildiri kitapçığında özet metin olarak yer almıştır.

* İstanbul Üniversitesi, nihan.ugur@hotmail.com

** İstanbul Üniversitesi, cilem.trzm.bulso@hotmail.com

*** İstanbul Üniversitesi, istanbul@istanbul.edu.tr

Giriş

Sivil Toplum Kuruluşu (STK) herhangi bir zorunluluk olmadan bireylerin kendi isteğiyle katılmış oldukları kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, bireylerin gönüllülük esasına dayanarak bir araya gelip, kâr amacı olmaksızın, sorunları çözüme kavuşturabilmeleri için kurulmuşlardır. Asıl amaçları toplumun yaşan kalitesini arttırmak için kamu ve özel sektörle birlikte hareket etmektir.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de STK’lar önemli yapıdaki kuruluşlar arasındadır. Tarihsel olarak kuruluşları Cumhuriyet’ten öncesine dayanan bu kuruluşların gelişimleri Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak değerlendirilmektedir. Cumhuriyet öncesi yani Osmanlı dönemindeki STK’ların toplum içinde çok seslilik yaratabileceği düşüncesiyle gelişimi ve devamlılığı engellenmiştir. Dolayısıyla o dönemde faaliyet gösteren lonca teşkilatı, tarikat ve millet sistemleri gibi sivil toplum kuruluşlarının, sivil toplum yapılarına dönüşümleri engellenmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Osmanlı dönemine ait devlet-toplum algısı yerini modernliği temsil eden Batılı algıya bırakmıştır. Tek partililiğin hâkim olduğu bu dönemde her ne kadar batılı bir toplum yaratma çabası gösterilmiş olsa da muhalefete yönelik baskı ve yasaklar STK’ların gelişimini engellemiştir. Çok partili döneme geçişle birlikte 1950-1980 arası dönemde STK’ların gelişimi için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Demokrasinin ve gelişmişliğin olduğu her ülkede STK’lar önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede de STK’lar toplum içinde önemli bir yere sahiptir. Turizm sektörü bağlamında konu ele alındığında ise hem bölgesel hem de ulusal düzeyde bir önemli olduğu görülmektedir. Özellikle paydaşlar arasında aracı bir rolünün olması, toplum içindeki rolünü gözler önüne sermektedir. Yatırımcıların yerel halkın çıkarlarını görmezden gelerek gerçekleştirdiği turizm faaliyetlerinde, yerel halkın çıkarlarını savunmada önemli bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir turizm için çevrenin korunması, bölgenin kalkınması, bölge turizmiyle ilgili pazarlama ve planlama politikası gibi önemli birçok konuda önder olabilmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren STK’ların gelişiminin anlatıldığı çalışma, özellikle turizmde faaliyet gösteren STK’ları tek bir liste altında toplayabilmek amacıyla yapılmıştır. Pek çok turizm çeşidine ev sahipliği yapan Türkiye’de, turizm ve alt alanlarında faaliyet gösteren aktif STK’ların, ilgi alanlarına göre listelenmesi çalışmanın sektörel bağlamda özgün değerini oluşturmaktadır. Turizm ve sağlık turizmi, yiyecek-içecek, rehberlik, rekreasyon, ulaşım olmak üzere beş kategoride faaliyetlerini sürdüren, iletişim adreslerinin güncel olduğu STK’ların bir arada gösterildiği çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları

Sivil toplum insanların tek başlarına gerçekleştiremedikleri faaliyetleri ifade etmektedir. Birlikteliği, dayanışma ve gönüllülüğü temsil eder (Keyman F. , 2004). Sivil toplum kavramı Aristo tarafından ortaya atılmıştır, Aristo’ya göre sivil toplum, kurumların hiyerarşisinde yer almaktaydı. Platon’a göre ise, devletin idaresi huzuru ve adaleti temsil edebilecek, şahsi menfaat gözetmeyecek kimseler tarafından yönetilmeliydi. Cicero ise sivil toplumu, hukuk ve adalet ilkeleriyle şekillendirilen politik sistem olarak nitelendirmekteydi. Barbarlığın karşıtı, sivil toplumdu (Memişoğlu vd. 2006). Her ne kadar tarih boyunca sivil toplumun geçmişi gündeme gelmiş olsa da Çaha’ya (2013) göre İkinci Dünya Savaşından sonraki soğuk savaş döneminde merkezî devlet olgusu yerini sivil inisiyatif, siyasi katılım, özelleştirme ve özgürlüklere bırakmıştır (Güney ve Bahar, 2017).

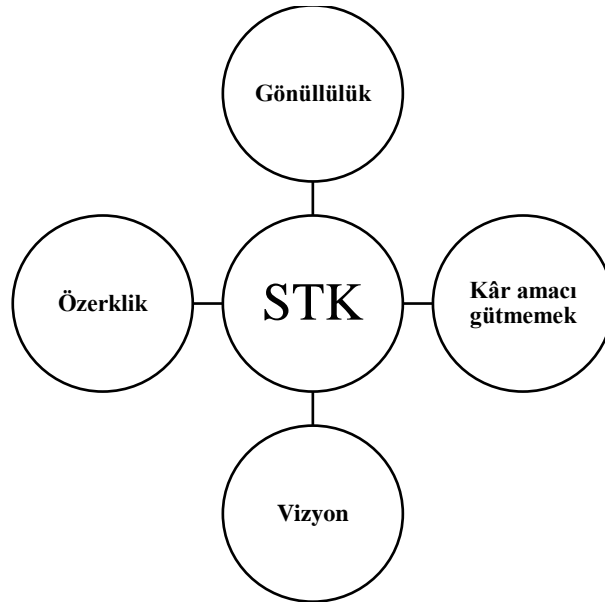
Sivil toplum kuruluşu ise devlet kuruluşları dışında yer alan, ekonomik ve sosyal faaliyetleri üstlenen, gönüllü kuruluşlar olarak ifade edilmektedir (Talas, 2011). Gönüllülük esasına dayanan çalışmalarında çok yönlü düşünebilmek, ekip çalışması yapabilmek, projeler geliştirebilmek ve farklı kültürel öğelere adapte olabilmek gerekmektedir (Semiz , 2021). Duran’a (2005) göre sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasının nedeni devletin kendi sorumlulukları ve sorunlarını paylaşarak, daha kolay ve hızlı çözüme ulaşmasını sağlamaktır (aktarım: Arslan, 2018). Bu kuruluşlar, sivil yönetimler tarafından kâr amacı gütmeyen, gönüllü kuruluşlar olarak oluşturulan örgütsel yapılar olarak tanımlanabilmektedir (Ulucan ve Kızıllırmak, 2020). STK’lar bireylerin menfaatini gözetme amacıyla hareket ederler. Sadece belirledikleri özel alanlarda çalışmalar yaparlar, STK’lar merkezi dikey yapılanma yapmayı, kendi özerk alanlarında faaliyet gösterirler (Tunç, 1998). Genel işlevi demokrasi bilincini geliştirmek, iktisadi kalkınmayı ve küreselleşmeyi desteklemek, kamu hizmetlerine katkıda bulunarak

sosyal yaşam seviyesini arttırmak olan STK'ların (Arslan, 2018) asıl amacı insanların bilinçli katılımını güçlendirerek, toplumsal destek sağlamaktır.

STK'lar toplumun duyarlı olduğu konuları gündeme getirerek, hükümeti harekete geçirebilirler. Devletin yaptığı işlerin insanlar üzerindeki etkisini takip ederek, denetlenmesini sağlayabilir ve demokratikleşmeye katkıda bulunabilirler. Bununla birlikte toplumsal sorunlara çözüm üretmek için lobi oluşturabilirler, yasal düzenlemeler için devlete çağrı yapabilirler, çalışmalarıyla dikkat çeken isimlere ve akademik çalışmalara destek verebilirler, çeşitli medya araçları ve yayınlarıyla gündem oluşturarak çevresel konularda dünyanın dikkatini çekebilirler, toplumsal sorunları çözmekte devletle işbirliği yapabilirler (Güney ve Bahar, 2017). Ayrıca STK'lar çeşitli konularda çalışmalar yaparak, toplumda farkındalık yaratıp, devletin ilgisini çekmek, sorunlara çözüm bulmak için çaba sarf ederler.

Alan yazında STK'lara ilişkin birçok tanım bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu, STK için "toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik, sivil toplum örgütü" (TDK, 2023) tanımını yapmıştır. Folger (2022) STK'yı devletten bağımsız olarak işlev gören bir örgütsel yapı olarak belirtmiştir. STK'lar insani bir amaç için ulusal veya uluslararası olarak kurulmuş olan yapılardır. Ayrıca; halkın katılımının olması, hesap verebilir bir yapıya sahip bulunması, istişare ederek uygulamalarda bulunması gibi özellikler ise STK'nın önemine vurgu yapmaktadır. Bu özelliklerden dolayı yardımsever nitelikli, dayanışma sağlayan sosyal amaçlı hizmet üreterek hem yönetim hem de sivil toplumun yaşamsal kalitesinin artmasını sağlamaktadırlar (Dunkerley ve Fudge 2004; Aydın ve Selvi 2012).

Bir toplumun belirsiz, istikrarsız ve karmaşık olması, o toplumunun gelişmişlik düzeyine etki edebilmektedir. Sorunlar farklı faktörlerin etkileşime girmesiyle değişim gösterdikçe, topluluklar ve kurumlar birbirinden farklı bakış açılarıyla sorunları ele alabilmektedirler. Bir STK, sürdürülebilir bir değişimi belli bir noktada yakalasa bile, bir başka destinasyonda aynı sonucu elde edemeyeceği belirsizdir (Edwards, 1997). Bu nedenle birbirinden farklı yapılardaki STK'lar ilgilendikleri ve yetki alanlarına giren konularda çalışmalar yaparlar (Saunier, 2009). Devlet kurumlarına bağlı olmayan, sivil toplum için hizmet veren STK'lar dört ana prensip üzerine kurulmuştur (Şahin ve Öztürk, 2011). STK'ların kuruluşlarında dayandırıldıkları prensipler, Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. STK'ların kuruluşun prensipleri. (Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Şekil 1'de gösterilen bu prensipler gönüllülük, kâr amacı gütmemek, özerklik ve vizyon şeklinde sıralanabilir (Şahin ve Öztürk, 2011):

• *Gönüllülük*: STK'nın kurulmasını engelleyecek bir yasal sorun olmamasının yanı sıra, STK'ya katılımın da gönüllülük esasına dayanmasıdır. Kuruluşa kendi istekleriyle üye olmaktadır.

• *Kâr amacı gütmemek*: Asıl amaçları kâr elde etmek olmayan STK'lar, gelir getirici faaliyetlerde bulunsalar dahi, üyelerine kârdan pay dağıtmazlar fakat kuruluşa görev alan çalışanlara ödeme yaparlar.

• *Özerklik*: STK'lar merkezi idareden bağımsız olmakla birlikte, yasalar dâhilinde denetlenebilirler. Ayrıca yetki verilen kuruluşlarca, üyelerin bilgi sahibi olmasını sağlayacak şekilde denetim yapılabilir.

• *Vizyon*: STK'lar kuruluşlarında var olan değerlerine ve bu değerler doğrultusunda geliştirmiş oldukları amaçlarına uygun faaliyetler gösterirler.

Türkiye'de STK'ların tarihi Osmanlı dönemi yani cumhuriyet öncesi dönem ve cumhuriyet sonrası dönem olarak ele alınabilir. Osmanlı döneminde sivil toplum kuruluşlarının çok sesliliğe neden olabileceği sebebiyle STK'ların kurulması ve devamlılığı engellenmiştir. STK'ların ilk örnekleri olarak dernekler 1856 Kırım savaşıdan sonra faaliyet göstermeye başlamıştır. Tanzimat sonrası "esnaf" ismiyle bir araya gelen küçük sermaye sahipleri temsil eden STK'lar, İkinci meşrutiyetin ilanından sonra, 1925 yılında kaldırılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, kanunda yapılan değişikliklerle esnaf cemiyetlerine üyelik zorunlu hale getirilmiştir. Bununla birlikte esnaf cemiyetleri nispi olarak STK olma özelliklerini yitirmişlerdir (Ünalı, 2016).

Cumhuriyet öncesi sivil toplum kuruluşları

Cumhuriyetten önceki Osmanlı Dönemi'nde artan ihtiyaçlar ve modernleşme çabalarıyla sivil toplum anlayışı gelişmeye başlamıştır. Batıdaki sivil toplum anlayışı, bireylerin gönüllü olarak bir araya gelip, devletin kontrolünden bağımsız olarak toplumsal ihtiyaçlarını karşılaması oluştururken, bu durum Osmanlı'da farklılık göstermektedir. Osmanlı siyasi rejiminde hâkim olan "güçlü devlet anlayışı" (Alpay, 2005) sebebiyle Batı'daki sivil toplum anlayışından farklı olarak gelişmiştir (Lale & Kaymaz, 2019). Osmanlı'da sivil toplum - devlet ilişkisinde, belirleyici konumda olan devlet olduğundan, sivil toplum faaliyetleri de devletin kontrolü altında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'da bugün ki anlamıyla sivil toplum anlayışı bulunmamaktadır (Arslan, 2018). Bununla birlikte çok zengin bir toplumsal yapıya sahip olması sivil toplum anlayışının gelişmesine olanak sağlamıştır. Dini yaşamın yapılanması, toplumda yayılan medrese ve ulema, çeşitli dinlere dayalı şekilde oluşan ulusal yapı veya çok dinli millet sistemi, loca türü örgütlenmeler, ayan gibi unsurlar Osmanlı'da STK için zengin bir alt yapı oluşturmuştur (Çaha, 1995). Batılı anlamda bir STK anlayışı hâkim olmasa da Osmanlı devleti döneminde de STK faaliyetleri yürüten bir takım kuruluşlar mevcuttur. Bu kuruluşlar;

• *Vakıflar*: Osmanlı'da birçok hizmetin yerine getirilmesinde önemli role sahip olan vakıflar han, okul, cami, kitaplık, hastane, çeşmeler, sebiller, imaretler, su getirme ve bu tesislerin bakımı, hatta bazen mezarlıklar gibi birçok hizmetin yerine getirilmesinden sorumlu kuruluşlardır (Bayartan, 2008).

• *Esnaf Loncaları*: Devletin denetimi altında, benzer iş kolunda faaliyet gösteren esnafın dayanışma sağlamak için kurdukları mesleki örgütsel yapılar olan (Akbaş, Bozkurt, & Yazıcı, 2018) esnaf loncaları, halkla merkezi idare arasında aracılık görevi üstlenmiş, aynı zamanda merkezi idarenin taşra teşkilatına yardımcı olmuştur (Tüzün, 2018).

• *Ahilik Teşkilatı*: Osmanlı döneminin önemli bir sivil toplum kuruluşu olan ahilik; meslek ahlakını korumayı, dayanışmayı ve toplumsal düzeni sağlamıştır. Herhangi bir kâr amacı gütmeyen ve gönüllülük esasına dayanan ahilik teşkilatı, ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunan bir yapıya sahip olmasından ötürü "sosyal güvenlik" kurumu işlevini de yerine getirmiştir (Kaymaz, 2022).

Osmanlı döneminde STK'ların gelişimi, devletin hâkimiyetine zarar verebileceği düşüncesiyle devlet tarafından kısıtlanmıştır. Bu dönemde toplumsal yapı büyük ölçüde devlet merkezli olup, toplumsal faaliyetler devlet kontrolü altında yürütülmüştür. Bu yapıdan dolayı modern STK anlayışla birebir örtüşmeyen bir sivil toplum yapısı görülmektedir. Ancak modern anlamda sivil toplum anlayışı Osmanlı devletinin son dönemlerine doğru hissedilmeye başlamış olup, Cumhuriyet döneminde görülmeye başlanmıştır.

Cumhuriyetin dönemi sivil toplum kuruluşları

Türkiye’de devlet ve toplum arasında var olan STK’ların gelişimi, Osmanlı döneminde devletin gücünü kısıtlayacağı gerekçesiyle engellenmiştir. Lonca teşkilatı, tarikat ve millet sistemleri gibi sivil toplum örgütleri, Osmanlı’da var olan devlet anlayışından dolayı sivil toplum yapılarına dönüşmemiştir (Şahin ve Akboğa, 2019). Cumhuriyetin ilanından sonraki tek partili dönemde, batılı – modern bir toplum oluşturmak için çabalanırken, muhalefete yönelik baskılar ve yasaklar sivil toplumun gelişimini de engellemiştir. Demokrasi ve sivil toplum 1946 itibariyle yeniden şekillenmeye başlamıştır. Cemiyetler kanununun kabulü ile merkezi idareden bağımsız olarak dernek kurulmasına imkân tanınmıştır. Çok partili döneme geçildiğinde sivil topluma ait unsurlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sivil topluma ait örgütler dini gruplar, işçi sendikaları, işveren kesimi, medya ve köylü gruplarından oluşmuştur (Akçeşme, 2013). Tosun (2001) Türkiye Cumhuriyeti 1961 anayasasıyla birlikte siyasi partiler ve dernekler için ayrı düzenlemeler yapıldığını ancak STK’lar arasında siyasi kutuplaşmanın başlamış olduğunu belirtmiştir (aktarım: Şahin ve Akboğa, 2019). Türkiye’de 1960 itibariyle belirgin hale gelen, 1980’lere geldiğinde iyice önem verilen “yönetimde yeniden yapılanma” çabaları, 1990’larda küreselleşme ve yerelleşme kavramlarının gündeme gelmesiyle, sivil aktörleri ve yerel yönetimleri öne çıkartacak kanunlar yapılmıştır. Maastricht Anlaşması ile “hizmette halka yakınlık” ilkesi ile uyumlu olacak şekilde özel sektör, STK, meslek kuruluşları ve kamu kuruluşları arasında iletişim sağlamak, hizmet kapasitelerini arttırmak merkezi idarenin yetkileri içerisinde ele alınmıştır (Tosun, 2007). Çaha (2005) sivil toplumun gelişiminde 1950 ile 1980 arasında atılan adımlar olmakla beraber gerçek anlamda siyasi yaşamı etkileyecek adımların atılmadığını, sivil toplum kuruluşlarının halk adına hareket etmekten daha çok siyasi partilere göre hareket ettiklerini belirtmiştir (Akçeşme, 2013).

Cumhuriyet döneminde 1980’li yıllara kadar devlet, toplum ve bireyden üstün tutulmuştur. Liberalleştirme, insan hakları, sivil toplum, çevre ve kadın gibi konular 1980’li yıllar itibariyle öne çıkmaya başlamıştır. Sivil toplum kavramı siyasal ve toplumsal yapı için önemli bir kavram haline gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları 1980’li yıllar itibariyle ideolojik eylemler yerine sağlık, turizm, çevresel konular, etnik haklar, kadın hakları gibi konulara yoğunlaşmışlar ve devletten ilgilendikleri konuya yönelik haklar alabilmek için uğraşmışlardır (Akçeşme, 2013).

Sivil toplumun kuruluşlarının gelişmesinde 1995 yılında anayasada yapılan değişiklikte önemli bir rol oynamıştır. Serbest pazara geçiş, etnik kimlik talepleri ve küreselleşme süreci sivil toplumun devlet denetiminden çıkmasında fayda sağlamıştır. Marmara ve Kaynaşlı (Düzce) depremlerinin gerçekleştiği 1999 yılında arama kurtarma çalışmalarına katılan sivil toplum kuruluşları, toplumun ilgisini çekip, güvenini kazanmıştır (TUSEV, 2011). Sivil toplumun uluslararası faaliyetlerinin öne çıkması açısından 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat Konferansı önemli bir yer tutmaktadır (Akçeşme, 2013). İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat II konferansına 2500 STK ve 171 ülkeden 3000 delege katılmıştır (Alim, 2010). Türkiye’nin 1999 yılında Avrupa Birliği (AB) üyeliğine adaylığının Helsinki zirvesinde resmen onaylanmış olması ve 2005 yılında üyelik müzakerelerinin başlaması (Keyman ve İçduygu, 2003), sivil toplum anlamında bir canlanmaya sebebiyet vermiştir. Sivil toplum örgütlerinin önemi 2000’li yıllar itibariyle öne çıkmıştır (TUSEV, 2011). AB müktesebatıyla uyumlu olacak şekilde 2002 yılı itibariyle STK’lara dair olumlu yönde, özgürlükçü yasal değişimler yapılmıştır. Bununla birlikte Doyle (2016) devletin STK’ları baskı altına aldığını, Altan-Olcay ve İçduygu (2012) ise devletin STK’lara desteğinin az olup, müdahalesinin de sıkça olduğunu belirtmişlerdir (aktarım: Şahin ve Akboğa, 2019). AB 2022 Türkiye raporunda, sivil toplum kuruluşlarının baskıya uğradıkları belirtilmiş ve Venedik komisyonunun Temmuz 2021 yılında yapmış olduğu STK’larla ilgili tavsiyelerin uygulanması önerilmiştir (AB Komisyonu, 2022). Demokrasinin olduğu gelişmiş ve sanayileşmiş toplumlarda STK önemli bir yer tutmaktadır. Demokratikleşme ile birlikte sivil toplumun etkisi artmaktadır. Devletten bağımsız olarak ve gönüllülük esasına dayanan örgütlenmeler Türkiye’de nispeten daha az gelişmiş (Talas, 2011) olmakla birlikte pek çok alanda faaliyet gösteren STK’ların, turizm sektörü içerisinde bölgesel ve ulusal düzeyde önemli bir yeri bulunmaktadır.

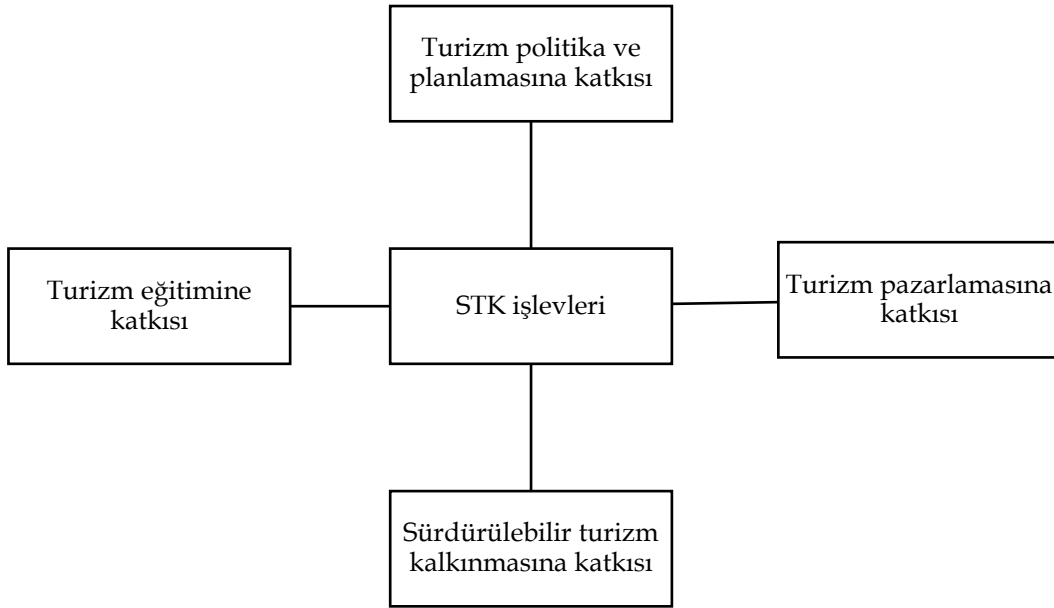
Turizm sektöründe STK’ların rolü

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu yıllarda turizm ve tanıtım faaliyetleri önem kazanmaya başlamıştır. Devletin yürüttüğü faaliyetlere ilaveten, turizm alanında çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları tanıtma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Devletin yol göstericiliğinde, sivil toplum kuruluşları da turizmde yaşanan sorunlara çözüm bulmaya ve ülkenin çekiciliklerini tanıtmaya çalışmışlardır (Evcin, 2014).

Turizm ile ilgili STK'lar turizm sisteminde yer alan paydaşlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasında rol üstlenmektedir (Harman, 2014). Turizm yatırımı yapılan bölgelerde, yerel halkı tanımayan ya da turizm geçmişi olmayan yetkililer ile yerel halkın çıkarlarını savunmada, STK'lar güçlü bir etki yaratabilmektedir (Tosun, 2000). STK'lar yerel halkın çıkarlarını savunarak, bölgenin ve doğal çevrenin korunmasında, sürdürülebilir bir turizm yapılmasında önemli rol üstlenebilmektedirler. Turizm sektöründe yer alan STK'lar, turizm bölgelerinin gelişime katkı sağlamakta, danışmanlık, çevresel kampanyalar ve koruma faaliyetlerinde bulunmaktadır. Turizm girişimlerinde STK'ların yer alması, daha sürdürülebilir olmasında etkili olmaktadır. Diğer taraftan STK'ların toplumun sosyo-ekonomik gerçekleri, pazarlama ve kalite gerekliliği hakkında bilgisinin az olabileceği endişesinin yanı sıra turizm girişimlerinde şeffaflıktan yoksun olabildikleri, kendi tanıtımlarını öne çıkarttıkları eleştirileri de yapılmıştır (Simpson, 2008).

Alan yazında turizm ve STK'lar ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Aydın ve Selvi (2012), Ulucan ve Kızılırmak (2020) STK'ların kırsal turizmdeki; Keskin (2016) ve Baysal (2020) destinasyonlardaki rolü hakkında çalışmalar yapmışlardır. Harman (2014), Demirci (2014), Gökkaya ve Demirkol (2017), Güney ve Bahar (2017) STK'ların turizme katkılarını araştırmışlardır. Küçük ve Güneş (2013), Artun ve Akbulut (2015), Bayram vd (2016), (Bekçi ve Şahin (2019) STK'ların sürdürülebilir turizm faaliyetlerini incelemişlerdir.

Turizmde faaliyet gösteren STK'lar kırsal alanların kalkınması, destinasyonların bilinirliğini artırma, sürdürülebilir ve aynı zamanda yerel halkın yararını gözeterek şekilde rol üstlenebilmektedirler. Şekil 2'de turizm alanında faaliyet gösteren STK'ların işlevleri gösterilmektedir.

Şekil 2. Turizm'de faaliyet gösteren STK'ların işlevleri (Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Turizm sektöründe yer alan STK'ların Şekil 2'de gösterilen işlevleri, turizm politikaları dört ana başlık altında toplanmıştır (Harman, 2014):

- *Turizm politika ve planlamasına katkısı:* Destinasyonlarda sürdürülebilir bir gelişim sağlamak için turizm politikaları ve planlamaları önemlidir. Bir destinasyonda yapılabilecek turistik faaliyetlerin belirlenmesi, paydaşların belirlenerek yönetilmesi, turizmin ekonomik fayda sağlayacak şekilde sürdürülebilir bir şekilde gelişimi için kuralların, stratejilerin ve hedeflerin tespitinin yapılması gerekir. STK'lar politika ve planlamalar yapılırken, destinasyonda yer alan halk ile diğer paydaşlar arasında iletişimi sağlayabilmektedir.

• *Turizm pazarlamasına katkısı:* Bir turizm pazarlaması faaliyetleri, turistik işletmeler kadar destinasyona da fayda sağlamaktadır. STK'lar buldukları destinasyonun rekabetçiliğine katkıda bulunan örgütlerdir. STK'lar destinasyonun gelişiminde paydaşlar arası iletişim işlevlerinin yanı sıra, turizmin gelişmesine destek sağlamakta, enformasyon ofisleri açarak bilgilendirme yapmaktadır. STK'lar fuarlara katılarak, reklam kampanyaları ve tanıtım faaliyetlerinde bulunarak turizm destinasyonunun imajının oluşturulmasında etkili olabilmektedirler.

• *Sürdürülebilir turizm kalkınmasına katkısı:* Turizm destinasyonun doğal çevre ve kaynaklarının korunması, destinasyonun sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Turizmin sürdürülebilir olması için kaynak kullanımına dikkat edilmesi, atıkların azaltılarak, doğal çeşitliliğin korunması, yerel halkın ekonomik fayda sağlaması gerekmektedir. STK'lar yerel halkın ekonomik fayda sağlaması için yön gösterici çalışmalar yapabilmekte, doğal çevrenin korunması için çabalamaktadırlar.

• *Turizm eğitime katkısı:* STK'lar turizm konularında araştırma faaliyetlerinde bulunarak, gerek yerel halka gerek turizm işletmelerine danışmanlık yapabilmektedirler. STK'lar turizm alanında bilimsel toplantılar düzenleyebilir, sektör hakkında bilgilendirme yapacak raporlar hazırlayabilirler. STK'lar ayrıca yerel halka eğitim sağlayabilmektedirler.

Kâr amacı gütmeyen, merkezi otoritelerden bağımsız olarak gönüllülük esasına göre hizmet veren STK'lar, sürdürülebilir bir turizm için doğal çevrenin korunmasıyla birlikte yerel halkın çıkarlarını da gözetirler. STK'lar turistlerin çevre hakkında bilgi edinebileceği enformasyon ofisleri açabilirler. Yerel halkı turizm konusunda bilinçlendirirler. Doğrudan ve dolaylı olarak turizm destinasyonunun imajının oluşturulması ve tanıtımının yapılmasına katkıda bulunabilirler. Canlıların doğal yaşam alanlarına, çevrenin ve kaynakların korunarak, atıkların azaltılmasına dikkat çeken STK'lar, destinasyona mahsus ürünlerin satışını teşvik ederek yerel halkın ekonomisine katkı sağlamaya çalışırlar. STK'lar çeşitli eğitim faaliyetleriyle yerel halkı turizm konusunda bilinçlendirebilir, halkın turizmden gelir elde etmesini sağlayacak kurslar düzenleyebilirler. Sektörün bilgilendirilmesini sağlayacak şekilde araştırma sonuçlarını raporlar, düzenledikleri konferans ve seminerlerle turizm hakkında bilgilendirme yapmanın yanı sıra, sektörde yer alan paydaşların bir araya gelmesini de sağlayabilirler.

Yöntem

Cumhuriyetin kuruluşunun 100. Yılında, sivil toplum kuruluşlarının 1923 ile 2023 arasındaki gelişimleri ve turizmde faaliyet gösteren STK'lar hakkında bilgi verilmek amacıyla yapılan çalışmada ikincil verilerden yararlanılmış olup, ilgili STK'ların internet sitelerinden bilgiler toplanmıştır.

Turizmde faaliyet gösteren çok fazla sayıda STK, dernek ve vakıf adı altında bulunmaktadır. DERBİS (2023) faal dernek sayısının 101.309 olarak göstermektedir. Turizm, kültür ve sanat alanında faaliyetlerde bulunan dernek sayısını ise 5.946 olarak belirtmiştir. Toplam dernek sayısının %5,8'ini turizm, kültür ve sanat alanında faaliyette bulunan dernekler oluşturmaktadır. Çalışma esnasında hazır yapılmış listeler incelenmiş, tek tek her birinin internet sayfasına erişilmiştir. Aktif internet sayfası olmayan, faaliyetleri durmuş olan STK'lar liste dışı bırakılmış olup, sadece internet sitesi ve iletişim bilgileri olan STK'lar çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece toplamda "turizm ve sağlık turizmi", "yiyecek içecek", "rehberlik", "rekreasyon" ve "ulaşım hizmetleriyle" ilgili olmak üzere beş kategoride faaliyet gösteren 166 STK'ya çalışmada yer verilmiştir.

Bulgular

İnternet üzerinden araştırılarak turizm ile ilgili STK'lar araştırılmıştır. STK'lar ilgi alanlarına göre farklı tablolarda gösterilmiştir. Ulaşım alanında 36, rekreasyonel faaliyetlerle ilgili 4, rehberlik ile ilgili 14, yiyecek içecek alanında 11, sağlık turizmi alanında 14 ve turizmle ilgili çeşitli konularla ilgili çalışmalar yapan 87 olmak üzere toplam 166 adet STK listelenmiştir. Turizm sektöründe yer alan ve çeşitli amaçlar doğrultusunda çalışmalar yapan STK'lar Tablo 1'de gösterilmektedir. Ayrıca sağlığını korumak ya da tedavi görerek tekrar sağlığına kavuşmak için seyahat edenlere yönelik olarak yapılan turizm faaliyetlerini geliştirmek ve desteklemek amacıyla kurulmuş STK'lar, Tablo 1'in alt kısmında bir başlık altında toplanmıştır.

Tablo 1. Turizm alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları

STK: TURİZM	İNTERNET ADRESİ	TELEFON / İLETİŞİM
Arkeologlar derneği	http://arkeologlarderneği.org/	arkeologlarderneği@gmail.com
Abana Turizm Derneği - Kastamonu	https://abanatravel.com/	0533 747 88 89 info@abanatravel.com
Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği - AKTOB	https://aktob.org.tr/	0242 321 39 94 info@aktob.org.tr
Alanya Turistik İşletmeciler Derneği - ALTİD	https://www.altid.org.tr/	0242 514 34 74 - 75 info@altid.org.tr
Alternatif Turizm Etkinlikleri ve İşletmeleri Birliği - ATİB	https://www.atip.org.tr/	0242 237 50 59 info@atib.org.tr
Anadolu Kültür	https://www.anadolukultur.org/	0212 219 18 36 iletisim@anadolukultur.org
Anadolu Turizm İşletmecileri Derneği - ATİD	https://www.atid.org.tr/	0312 430 35 48 info@atid.org.tr
Anadolu Turizm ve Folklor Derneği - ATFD	http://www.atfd.org.tr/	0530 683 81 73
Ayhan Şahenk Vakfı	http://www.ayhansahenkvakfi.org.tr/	0212 335 30 71 asvakif@sahenkvakfi.org.tr
Ayvalık İlçesi Turizm Geliştirme Birliği - AYTUGEB	https://www.aytugeb.gov.tr/	0266 312 80 69
Batı Karadeniz Turizm Belgeli Otelciler Derneği - BAKTOD	http://baktod.org.tr/	0374 262 98 00
Belek Turizm Yatırımcıları Birliği - BETUYAB	https://betuyab.com.tr/tr	0242 725 56 92 - 93 info@betuyab.com.tr
Bergama'yı Sevenler Turizm Derneği - BERSEV	https://bergama.org.tr/	0232 631 35 91 bilgi@bersevturder.com.tr turizm@bersevturder.com.tr
Bodrum Otelciler Derneği - BODER	https://www.boder.org/	0252 316 32 46
Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği	https://www.bugday.org/blog/	0216 349 99 33 dernek@bugday.org
Bursa Kültür Sanat Turizm Vakfı - BKSTV	https://www.bkstv.org.tr/	0224 234 49 12 info@bkstv.org.tr
Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı - ÇEKÜL	https://www.cekulvakfi.org.tr/	0212 249 64 64 - 0212 251 54 44 cekul@cekulvakfi.org.tr

Çorum Kültür ve Turizm Derneği	https://www.corumkulturturizmdernegi.com/	0532 715 17 87 info@corumkulturturizmdernegi.com
Çukurova Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği - ÇUKTOB	http://www.demo.tbads.net/cuktob/	0322 363 53 53 info@cuktob.org.tr
Denizli Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği - DENTUROD	http://www.denturod.com.tr/	0258 265 15 06 - 0258 241 20 05 info@denturod.com.tr
Doğa Derneği	https://www.dogaderneği.org/	0850 840 60 49 doga@dogaderneği.org
Dünya Mirası Gezginler Derneği	https://www.worldheritagetravellers.com/	info@worldheritagetravellers.com
Edirne Tanıtım ve Turizm Derneği - ETTDER	https://ettder.org/	0545 256 1962 ettder@gmail.com
Edremit Körfezi Turizm İşletmeleri Derneği - EKTİD	http://www.ektid.org.tr/	0266 384 33 80 bilgi@ektid.org.tr
Ege Turistik İşletmeler ve Konaklamalar Birliği - ETİK	https://www.etik.org.tr/	0232 489 47 77 info@etik.org.tr
Ege Turizm Derneği	http://www.egeturizmdernegi.org/	0232 482 00 21 info@egeturizmdernegi.org
EGET Vakfı	https://www.eget.org.tr/	0252 214 86 84 merkez@eget.org.tr
Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği	http://www.ekoturizmdernegi.org/	0212 249 48 17 -19 info@ekoturizmdernegi.org
Fethiye Otelciler Birliği Derneği - FETOB	https://fetob.org/	0252 612 37 95 info@fetob.org
Foça Tuder	http://www.focatuder.com/	0232 812 31 35 bilgi@focatuder.com
Fuar Endüstrisi Derneği - FUED	http://www.fuarendustrisiderneği.com/	reha.tartici@cnr.net
Gençtur	https://genctur.com.tr/	0212 244 62 30
Göcek Derneği	https://www.gocek.com.tr/	0541 282 35 74 info@gocek.com.tr
Gönüllü Hizmetler Derneği	https://gonulluhizmetlerderneği.org/	0212 244 62 24
Güney Ege Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği - GETOB	https://getob.org.tr/	0252 412 02 00 info@getob.org
Güney Marmara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği - GÜMTOB	https://www.gumtob.org.tr/	0224 233 62 24 info@gumtob.org.tr

Güneydoğu Anadolu Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği - GATOD	http://www.gatod.org.tr/	0342 326 21 22 info@gatod.org.tr
Hac Umre Seyahat Acentaları Derneği - HURSAD	http://hursad.org/	0212 525 33 33 hursad@hursad.org
İstanbul Kültür Elçileri Derneği - ISKED	http://www.isked.org/	0533 578 49 05
İstanbul Turizm Derneği - İSTTA	http://www.istta.org.tr/tr	0212 411 1000 info@istta.org.tr
İstanbul Turizm Seyahat Acenteleri Derneği - TUSAD	https://www.tusad.org.tr/	0532 688 36 61 info@tusad.org.tr
Kapadokya Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği - KAPTİD	http://www.kaptid.org/	0384 213 95 14 kapadokya@kaptid.org
Karadeniz Doğa ve Çevre Derneği	http://www.kadoced.com/	0452 310 20 30 bilgi@kadoced.com, info@kadoced.com
Karadeniz Turistik İşletmeciler Derneği - KATİD	https://www.katid.org/hakkimizda/	0533 955 55 20 info.samsun@northpoint.com.tr
Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği - KORDER	http://korder.org/	korderyk2020@gmail.com
Kuşadası Otelciler ve Yatırımcılar Derneği - KODER	http://www.koder.org.tr/	0256 612 70 72 info@koder.org.tr
Küçük Oteller Derneği	https://www.turkoder.com/iletisim/	0212 346 00 10 Info@turkoder.com
Kültür Kenti Vakfı	https://www.instagram.com/kulturkentivakfi/	444 0 495
Lozan Mübadilleri Vakfı	http://www.lozanmubadilleri.org.tr/	0212 245 61 55 lozanmubadilleri@ttmail.com
Manisa'yı Tanıtma ve Turizm Derneği	https://www.manisaturizmdernegi.com/	0236 231 13 37 bilgi@manisaturizmdernegi.com
Nallıhan Turizm Gönüllüleri Derneği - NALTUD	http://www.naltud.org.tr/	0507 607 66 65 naltud@hotmail.com
Otel Satın Alma Yöneticileri Derneği - TÜRSAD	http://www.tursad.org/Default.aspx	0242 316 60 60 info@tursad.org
PKU Aile Derneği	https://www.pkuaile.com/	0212 613 42 81 pkuaile@gmail.com
Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği Antalya - POYD	https://www.poyd.org/	0242 312 32 06 - 0533 486 14 23 info@poyd.org

Sanatçılar Sanatseverler Kültür ve Dayanışma Derneği - SANSEV	http://www.sansev.org/	0216 441 47 02
Seyahat Acentaları Yöneticileri Derneği - SAYD	http://www.sayd.org.tr/tr/default.html	0 532 6304269 info@sayd.org.tr
Skål International Istanbul Club	http://www.skalistanbul.com/	0212 296 18 80 skal@skalistanbul.com
Şavşat Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği	http://www.savsatdernegi.com/	0212 541 60 08 savsatdernegi08@hotmail.com
Tarih Vakfı	https://tarihvakfi.org.tr/	212 522 02 02 tarihvakfi@tarihvakfi.org.tr
Tarihi Kentler Birliği	https://www.tarihikentlerbirligi.org/	0212 323 31 32 info@tarihikentlerbirligi.org
Tema Vakfı	https://www.tema.org.tr/	0212 291 90 90
Turizm Ajansı	https://www.turizmajansi.com/	0212 536 77 77 editor@turizmajansi.com
Turizm Akademisyenleri Derneği - TUADER	https://tuader.org/	0312 926 26 20 tuader.org@gmail.com
Turizm Dayanışma Derneği - TURDAY	https://tuesday.org/#	0542 440 20 46
Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı - TUGEV	https://www.icvb.org.tr/tr/tug-ev-tr/	0212 522 55 55 istanbul@icvb.org
Turizm İşbirliği Derneği - TURID	http://www.tur-id.com.tr/	0537 321 79 80
Turizm İşletmecileri ve Seyahat Acenteleri Derneği - TİSAD	http://www.tisad.org/	0462 332 61 22 info@tisad.org
Turizm Otel Yöneticileri Derneği - TUROYD	https://turoyd.org/	0532 422 7655 info@turoyd.org
Turizm Platformu	https://turizmplatformu.istanbul/	0546 601 45 72
Turizm stratejileri derneği	http://www.turist.org.tr/iletisim	0532 282 40 00 merhaba@turist.org.tr
Turizm ve Destinasyon Geliştirme Derneği - TDGD	http://www.tdgd.org.tr/	0850 550 83 43 info@tdgd.org.tr

Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği - TUYED	http://www.tuyed.org.tr/	0532 275 95 54 - 0530 237 38 45 info@tuyed.org.tr
Turizmdays	https://www.turizmdays.com/	0532 231 85 23 emin@turizmdays.com
Turizm Konseyi	https://turizmkonseyi.org/	iletisim@turizmkonseyi.org
Turizm Strateji ve Araştırma Merkezi Hakkında - TURSAM	https://tursam.org/	0312 926 26 20 bilgi@tursam.org
Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı TAÇ Vakfı	https://www.tacvakfi.org.tr/tr	0212 514 46 82 - 83 tac@tacvakfi.org.tr
Türkiye Çevre Eğitim Vakfı - TÜRÇEV	http://www.turcev.org.tr/V2/Default.aspx	0312 222 12 90 ankara@turcev.org.tr
Türkiye Fuar Yapımcılar Derneği - TFYD	http://www.tfyd.org.tr/	0212 275 4708 info@tfyd.org.tr
Türkiye Otelciler Birliği - TÜROB	https://www.turob.com/	0212 296 08 80 info@turob.com; turob@turob.com
Türkiye Otelciler Federasyonu - TÜROFED	http://www.turofed.org.tr/	0312 287 70 66 - 76 info@turofed.org.tr
Türkiye Seyahat Acentaları Birliği - TÜRSAB	www.tursab.org.tr	0212 259 84 04 tursab@tursab.org.tr
Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği - TTYD	https://ttyd.org.tr/	0212 347 21 35 - 38 ttyd@ttyd.org.tr
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı - TÜSEV	https://www.tusev.org.tr/tr	0212 243 83 07 İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Ulusal Kamp ve Karavan Federasyonu - FICC	https://ukkf.org/	0532 317 15 77 info@ukkf.org
Uluslararası Fuar Yapımcıları Derneği - UFYD	http://ufyd.org/	0212 212 83 93 0539 574 00 76
Uluslararası Kongre Ve Toplantılar Birliği - ICCA	https://www.iccaworld.org/	0312 398 19 19 İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Uluslararası Turizm Tanıtım Derneği - UTTAD	http://www.uttad.org/	0533 515 94 59 - 0212 288 09 02 info@uttad.org
STK: SAĞLIK TURİZMİ	İNTERNET ADRESİ	TELEFON-İLETİŞİM
Adana Sağlık Turizmi Derneği - ASTD	https://www.facebook.com/adanastd/?locale=tr_TR	0322 454 44 30

Ağız Diş Sağlığı Kuruluşları Ve Sağlık Turizmi Derneği - ADİSSAD	http://adissad.org/	0212 533 03 03 iletisim@adissad.org
Anadolu Sağlık Turizm Derneği - ASTUDER	http://www.astuder.org.tr/	0352 333 22 33 info@astuder.org.tr
Antalya Sağlık Turizm Derneği - ANSAT	https://ansat.org.tr/index/	0532 541 14 51 info@ansat.org.tr
Bursa Sağlık Turizmi Derneği - BUSAT	http://busat.org.tr/	info@busat.org.tr
Orta Karadeniz Sağlık ve Turizm Derneği - OKSAT	https://www.facebook.com/watch/?v=350673979895007	0542 428 65 55 http://oksat.site/
Özel hastane ve sağlık Kuruluşları Derneği - OHSAD	https://ohsad.org/	0212 247 0700
Sağlık ve Doğal Terapiler Derneği	http://www.saglikterapi.org/category/spor/	0532 5073009 saglikterapi@gmail.com
Sağlık Turizm Derneği	https://www.saglikturizmdernegi.com/	0542 487 47 20 saglikturizmi2019@gmail.com
Sağlık Turizmi Geliştirme Konseyi Derneği - THTC	https://www.thtcd.org.tr/	0212 237 80 69 baskanlik@thtcd.org
Termal Sağlık ve Turizm Derneği - TESTUD	http://www.testud.org/	0312 213 37 00 info@testud.org
Trakya Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği	https://www.trakyaka.org.tr/	0850 450 09 59 bilgi@trakyaka.org.tr
Türkiye Kaplıca, Talassoterapi ve Kür Merkezleri Derneği	https://www.termalspasaglik.com/dernekler/	0212 635 12 01 info@spaturkey.com
Türkiye Sağlık Turizm Derneği	http://saglikturizmi.org.tr/tr	0850 302 62 63 saglikturizmi@gmail.com

Tablo 1’de görülen STK’lar turizm alanında faaliyet gösteren 87 adet vakıf ve derneklerden oluşmaktadır. Ayrıca Tablo 1’de sağlık turizmi ile ilgilenen 14 adet STK, tablonun sonunda ayrı bir bölüm altında toplanmıştır. STK’ların internet siteleri incelendiğinde, kuruluş amaçlarının birkaç farklı başlık altında toplandığı görülmektedir.

Kültürel tanıtım, yerel sanatların geliştirilmesi yoluyla bölgenin ve ülkenin gelişimini sağlamak amacıyla kurulan STK’lar bulunmaktadır. Anadolu Kültür, ATFD, Ayhan Şahenk Vakfı, BERSEV, BKSTV, ÇEKÜL, Çorum Kültür ve Turizm Derneği, Dünya Mirası Gezginler Derneği, Ege Turizm Derneği, ETTDER, Göçek Derneği, ISKED, KORDER, Kültür Kenti Vakfı, Lozan Mübadilleri Vakfı, Manisa’yı Tanıtma ve Turizm Derneği, NALTUD, TDGD, Şavşat Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği, Tarih Vakfı, UTTAD yöresel kültürün tanıtımı ve korunması için faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca Tarihi Kentler Birliği de Avrupa’nın Tarihi Kentler Birliği’nde Türkiye’nin temsilini sağlamakta ve kentler arasında kültürel ve doğal mirasın korunması için çalışmalar yapmaktadır.

Arkeolojik çalışmalara destek vererek, arkeologların sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar yapan Arkeologlar Derneği’nin yanı sıra arkeolojik ve turistik tarihi değerler ile zenginlikleri ortaya çıkartıp koruyarak, ülkenin kültürel ve tarihi varlıklarını değerlendirmek amacıyla Abana Turizm Derneği faaliyet göstermektedir.

Turizm ve çevresel sürdürülebilirlik konularına eğilim gösteren STK'lar, ekolojik yaşamı korumaya, sorunları çözmeye önem vermektedirler. Sürdürülebilir bir turizm için çalışmalar yapan STK'lar BEYUTAB, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Doğa Derneği, EGET, Eko Turizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği, Karadeniz Doğa ve Çevre Derneği, TAÇ, TEMA vakfı, TÜRÇEV olarak sıralanabilir.

Sektörel sorunların çözülmesine yönelik çalışmalar yapan, tanıtım ve organizasyonlar gerçekleştirerek, pazarlama faaliyetlerinde bulunan STK'lar, turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. AKTOB, ALTİD, ATİD, AYTUGEB, BAKTOD, BODER, ÇUKTOB, EKTİD, ETİK, FETOB, Foça TUDER, GETOB, GÜMTOB, ICCA, İSTTA, TÜROB, TTYD, UTTAD buldukları bölgelerin turistik gelişimine katkıda bulunan STK'lardır. Fuarlar ile ilgili teknik ve mesleki destek vermek amaçlı TFYD, UFYD ile kamp ve karavancıları bir araya getirmek için FICC etkinlikler düzenlemektedir.

Seyahat ve turizm alanında çalışmalar yapan, Skål International İstanbul Club, Turizm ajansı, TUGEV, TUYED, Turizm Days, tüm turizm sektörüne hitap etmektedir. TUADER turizm akademisyenlerini bir araya toplama amacıyla çalışmalar yaparken, TURSAM güncel verileri sektörün ihtiyaçları doğrultusunda derlemektedir

İşletmeciler ile yatırımcılar arasında sorunları çözüp, iş birliği sağlamaya yönelik çalışmalar yapan DENTUROD, GATOD, KAPTİD, KATİD, KODER, TİSAD, TÜROFED, TÜSEV ve Turizm Konseyi kamu ile özel sektör arasındaki ilişkileri organize etmeye yardımcı olmaktadır.

Sektörde çalışanların sorunlarını çözmek amacıyla faaliyet gösteren TÜRİSAD, POYD, eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapan ATİB, TURDAY, TURID, TUROYD ve ayrıca İstanbul Büyük Şehir Belediyesiyle turizm sektörü arasında koordinasyon sağlayan Turizm Platformu bulunmaktadır.

Gönüllülük esasıyla gençlerin kültürel etkinliklere katılmasını sağlayacak çalışmalar yapan Gençtur, Gönüllü Hizmetler Derneği, PKU ile gençleri sanatla buluşturmayı amaçlayan SANSEV çocuk ve gençlerin kültürel gelişimine katkı sağlamak amacıyla faaliyet gösteren STK'lardır.

Seyahat acentaları arasında ekonomik ve sosyal yardımlaşma ile birlik sağlamak için SAYD, TUSAD ve TURSAB faaliyet gösterirken, HURSAD hac ve umre organizasyonu yapan acentalar arasında birlik sağlamak amacındadır.

Tablo 1'in alt kısmında ayrıca 14 adet sağlık turizmi alanında gelişme sağlayacak şekilde faaliyet gösteren STK'lar gösterilmiştir. Sağlık turizmiyle ilgili kurumlar arasında işbirliği yapılması ve daha fazla tedavi maksatlı turist çekerek sağlık turizminin gelişmesi için ASTD, ASTUDER, ANSAT, BUSAT, OKSAT, OHSAD, Sağlık Turizm Derneği, Trakya Sağlık Turizmini Geliştirme Derneği faaliyet göstermektedir.

ADİSSAD diş hastaneleri, poliklinikleri, diş merkezleri ve diş hekimleri arasında dayanışma sağlayarak, problemleri çözmek amacıyla taşırken THDC, Türkiye'de nitelikli sağlık hizmeti veren profesyonellerin, teknolojik gelişmelerin, hastaneleri ve sağlık kuruluşlarının tanıtımını yapar.

Sağlık ve Doğal Terapiler Derneği doğal sağlık ve terapiler ile ilgili bilimin gelişmesini sağlamaya çalışmakta, TESTUD iklim kürü, rehabilitasyon, fizik tedavi, diyet, cilt sorunu gibi sebeplerle seyahat eden turistlere termal tesisleri tanıtmayı, Türkiye Kaplıca, Talassoterapi ve Kür Merkezleri Derneği ise balneoloji² ve kaplıca tıbbının bir disiplin olarak gelişimi için çalışmalar yapmaktadır.

Turizmin tanıtımı, yatırımlar, kültürel değerlerin ve çevrenin korunması, sektörde çalışanların eğitimi ve bilgilendirilmesi, gençlerin kültürel etkinliklere katılımının sağlanması, acentaların birliği konularında faaliyetlerde bulunan STK'lara ilaveten yiyecek- içecek (F&B) alanında hizmet veren, Türk mutfağını geliştirmeye çalışan STK'lar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Yiyecek - içecek alanında hizmet veren sivil toplum kuruluşları

STK: F&B	İNTERNET ADRESİ	TELEFON/ İLETİŞİM
----------	-----------------	-------------------

² Balneoloji yer altı suyu ve iklim kaynaklı doğal iyileştirici faktörlerdir. (kaynak: <https://www.balcovatermal.com/>)

Aşçılar Derneği İstanbul	https://www.ascilarderneji.org.tr/	0212 227 86 89 info@ascilarderneji.org.tr
EKS Mutfak Akademisi	https://www.eksmutfak.com.tr/	0216 325 15 00 info@eksmutfak.com.tr
Gastronomi Derneği	https://gastronomiderneji.com.tr/baskan.php	Gastronomiderneji@gmail.com info@gastronomiderneji.com.tr
Gastronomi Turizm Derneği - GTD	http://www.gastronomiturizmiderneji.com.tr/	0212 219 31 48 Info@gastronomiturizmiderneji.com.tr
Şef Mavi Fethiye Profesyonel Aşçılar Derneği - TASFED	http://www.tasfed.org.tr/dernekdetay.aspx?id=5	0532 503 61 02 info@tasfed.org
Turizm Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri Derneği - TURYID	https://www.turyid.org/	0212 241 75 65
Tüm Aşçılar ve Pastacılar Konfederasyonu TAŞKAPON	http://www.taspakon.org.tr/	0216 706 1038 info@taspakon.org.tr
Tüm Restoranlar ve Turizmciiler Derneği - TÜRES	https://tures.org.tr/	0212 696 26 26 info@tures.org.tr
Türkiye Aşçılar ve Şefler Federasyonu - TAŞFED	https://tasfed.net/	0541 785 39 49 info@tasfed.org
Türkiye Gastronomi Birliği	https://gastronomibirliji.org.tr/	istanbul@gastronomibirliji.org.tr
Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu - TGDF	https://www.tgdf.org.tr/	0216 651 86 81 tgdf@hs01.kep.tr

Tablo 2’de dernek ve vakıf olarak faaliyette bulunan 11 adet yiyecek - içecek alanındaki STK görülmektedir. Türk yemek kültürünü araştırıp geliştirmek, sektör çalışanlarının eğitimlerini desteklemek, Türk mutfağının tanıtımını yapmak, Dünya mutfaklarını, Türk aşçılara tanıtmak amacıyla Aşçılar Derneği İstanbul, EKS, TASFED, TAŞKAPON, TÜRES ve gastronomi dernekleri faaliyet göstermektedir. Yiyecek - içecek sektöründeki sorunlara çözüm bulmak amacıyla TURYID ve TGDF çalışmalar yapmaktadır. TAŞFED ise turistik işletmelerde çalışanlar arasında iletişim kurulması için faaliyetlerde bulunmaktadır.

Türkiye’nin yerli ve yabancı turistlere tanıtımı için çalışan rehberler için kurulmuş olan STK’lar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Rehberlik alanındaki sivil toplum kuruluşları

STK: REHBERLİK	İNTERNET ADRESİ	TELEFON / İLETİŞİM
Ankara Turist Rehberler Odası -ANRO	https://www.anro.org.tr/	0312 468 98 99 anro@anro.org.tr
Antalya Rehberler Odası - ARO	https://aro.org.tr/	0531 782 63 82 aro@aro.org.tr

Aydın Turist Rehberleri Odası - ATRO	https://www.atro.org.tr/	0256 612 91 18 atrobilgi@gmail.com
Bursa Turist Rehberleri Odası - BURO	https://www.buro.org.tr/	0224 225 25 16 buro@buro.org.tr
Çanakkale Bölgesel Turist Odası -ÇARO	https://caro.org.tr/	0286 210 01 07 info@caro.org.tr
İstanbul rehberler odası - İRO	https://iro.org.tr/	0212 292 05 20 iro@iro.org.tr
İzmir Turist Rehberler Odası - İZRO	https://www.izro.org.tr/	0232 464 5642 info@izro.org.tr
Muğla Turist Rehberleri Odası - MUTRO	https://mutro.org.tr/	0252 212 44 74 - 0539 854 18 88 48muro48@gmail.com
Nevşehir Rehberler Odası - NERO	https://nero.org.tr/	0384 212 6907 info@nero.org.tr
Şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası - ŞURO	https://suro.org.tr/	0551 241 23 23 suro@suro.org.tr
Tarih Kültür Turizm Rehberler Derneği - TKTC	https://tktc.org.tr/	sosyalmedya@tktc.org.tr
Trabzon Rehberler Odası - TRO	tro@tro.org.tr	0542 692 62 12
Turist Rehberleri Birliği - TUREB	http://www.tureb.org.tr/	0312 417 03 92 infotureb@tureb.org.tr
Turist Rehberleri Vakfı - TUREV	https://www.trv.org.tr/	0501 234 56 78 turev@trv.org.tr

Tablo 3’de rehberler için kurulmuş olan 14 adet STK görülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile meslek kuruluşları arasındaki ilişkiler ile ilgili çalışmalar yapan ANRO, rehberlerin arasında dayanışma sağlayarak, ortak çıkarlarını gözetmek amacıyla ARO, ATRO, BURO, ÇARO, İRO, İZRO, MUTRO, NERO, ŞURO, TRO faaliyet gösteren STK’lardır.

TKTC rehberlerin arasında dayanışma ve mesleki gelişmelerini sağlamanın yanı sıra çalışma şartlarının iyileşmesi için faaliyetlerde bulunurken, TUREB kaçak rehberliğin önüne geçebilmek, TUREV ise turistlere doğru bilgilendirme yapılabilecek şekilde rehberlerin eğitim almasını sağlamaya çalışmaktadır.

Tablo 4’de rekreasyon faaliyetleri için çalışmalar yapmakta olan sivil toplum kuruluşları gösterilmiştir.

Tablo 4. Rekreasyon alanında hizmet veren sivil toplum kuruluşları

STK: Rekreasyon	İNTERNET ADRESİ	TELEFON / İLETİŞİM
Rekreasyon Araştırmaları ve Çalışmaları Derneği - RekÇAD	https://www.rekcad.org/	İnternet sitesinden mesaj atılıyor

Bumerang İzcilik ve Rekreasyon Derneği	<a href="https://aif.org.tr/?h200/bumera
ng-izcilik-ve-
rekreasyon%3Cbr%3Edernegi---
istanbul">https://aif.org.tr/?h200/bumera ng-izcilik-ve- rekreasyon%3Cbr%3Edernegi--- istanbul	
Rekreasyon Derneği Sanat Sitesi	<a href="https://www.facebook.com/gro
ups/33645846727">https://www.facebook.com/gro ups/33645846727	İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Oba İzcilik ve Rekreasyon Derneği	<a href="https://aif.org.tr/?h172/oba-
izcilik-ve-
rekreasyon%3Cbr%3Edernegi---
istanbul">https://aif.org.tr/?h172/oba- izcilik-ve- rekreasyon%3Cbr%3Edernegi--- istanbul	

Tablo 4' de gösterilmiş olan 4 adet STK rekreasyonel faaliyetlerle ilgili hizmet vermektedir. RekÇAD rekreasyon ile ilgili farklı disiplinlerde yapılan faaliyetleri araştırırken, Bumerang ve Oba İzcilik ve Rekreasyon Dernekleri çocukların doğanın içinde mutlu bir şekilde yaşayarak, üretmesini ve böylece başarılı bireyler olmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Tablo 5' de ulaşım hizmetleri konusunda hizmet sağlayan sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

Tablo5. Ulaşım alanında hizmet veren sivil toplum kuruluşları

STK: ULAŞIM	İNTERNET ADRESİ	TELEFON / İLETİŞİM
Bisikletli Ulaşım Derneği - BİSUDER	http://www.bisuder.org/	0532 599 17 87 bisikletliulasimdernegi@gmail. com bilgi@bisuder.org
Cyclist Türkiye	<a href="https://www.cyclistmag.com.tr/
/">https://www.cyclistmag.com.tr/ /	0216 504 01 63 info@cyclistmag.com.tr
Demiryolu Taşımacılığı Derneği - DTD	http://www.dtd.org.tr/	0216 495 29 65-69 info@tdt.org.tr
Deniz Turizm Birliği - Türkiye Marinaları Deniz Turizm Birliği - DTB	<a href="https://denizturizmbirligi.org.t
r/">https://denizturizmbirligi.org.t r/	0312 231 67 68 - 0542 312 46 45 info@denizturizmbirligi.org.tr
EMBARQ Türkiye - Sürdürülebilir Ulaşım Derneği	https://embarqturkiye.org/	İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Fethiye Yat İşletmecileri Derneği -FEYİDER	<a href="https://www.facebook.com/fey
ider/">https://www.facebook.com/fey ider/	0533 730 24 15
Hava-İş	http://www.havais.org.tr/	0212 660 20 95
Hava-Sen	https://www.havasen.org.tr/	0212 806 98 35
İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz Karadeniz Bölgeleri Gemi Sanayicileri Derneği - GESAD	http://www.gesad.org.tr/	0216 447 1310 info@gesad.org.tr
İzmir Kruvaziyer ve Deniz Turizm Derneği	<a href="https://www.facebook.com/gr
oups/302139434074245/">https://www.facebook.com/gr oups/302139434074245/	Facebook üzerinden mesaj atılıyor

Kentlerde Yeşil Ulaşım - Heinrich Böll Stiftung Derneği	https://tr.boell.org/tr/2014/06/16/kentlerde-yesil-ulasim-0	kristian.brakel@tr.boell.org
Pamukkale Bisiklet Derneği	http://www.pamukkalebisikletderneği.com/bizden.html	0533 554 88 78 bilgi@pamukkalebisikletderneği.com
Rayder Raylı Ulaştırma Sistemleri ve Sanayicileri Derneği - RAYDER	https://rayder.org.tr/	0216 449 15 52 rayder@rayder.org.tr
Sürdürülebilir Ulaşım ve Şehirler Derneği MFİB - CFCU	http://www.cfcu.gov.tr/tr/grant/65555	0312 295 49 00 cfcu_info@cfcu.gov.tr
The City Fix	https://thecityfixturkiye.com/	İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Turizm Taşımacıları Derneği - TTDER	http://www.ttder.org.tr/	0212 291 65 38 info@ttder.org.tr
Tüm Oto Kiralama Kuruluşları Derneği - TOKKDER	http://tokkder.org/	0212 266 51 73
Tüm Otobüsçüler Federasyonu - TOF	http://www.tof.org.tr/	0212 658 3210 info@tof.org.tr
Tüm Sivil Havacılar Derneği - TUSHAD	https://www.tushad.org/	0542 388 74 23 info@tushad.org
Türk Ulaşım-Sen	www.turkulasimsen.org	0312 424 22 66 info@turkulasimsen.org
Türkiye Akıllı Ulaşım Sistemleri Derneği - AUSDER	https://www.ausder.org.tr/	0312 809 75 79 - 0538 542 79 75 aus@austurkiye.org.tr
Türkiye Havayolu Pilotları Derneği - TALPA	https://www.talpa.org/	0212 662 12 01
Türkiye Havayolu Pilotları Vakfı	https://pilotlarvakfi.org.tr/	0212 663 82 39 info@pilotlarvakfi.org.tr
Türkiye Otobüsçüler Federasyonu - TOFED	http://www.tofed.org.tr/	0212 658 19 88 info@tofed.org.tr
Türkiye Özel Sektör Havacılık İşletmeleri Derneği- TÖSHİD	https://www.toshid.org/#	212 465 72 36 info@toshid.org
Türkiye Sürdürülebilir Kent İçi Ulaşım Ağı - Aktif Yaşam Derneği	https://aktifyasam.org.tr/proje/turkiye-surdurulebilir-kent-ici-ulasim-agi/	0212 232 45 93 info@aktifyasam.org.tr
Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu - TTOK	https://www.turing.org.tr/	0212 658 19 88 info@tofed.org.tr
Ulaşım Sektörü	https://www.ulasimsektoru.com/dernekler/	0212 274 38 73 info@ulasimsektoru.com

Ulaşım Sistemleri Sanayicileri Derneği - USSAD	https://www.ussad.org.tr/	0533 620 1500 ussad@ussad.org.tr
Ulaşım ve Su Hizmetleri Derneği / Sandığı	http://ulasimvesuhizmetleri.org.tr/Default.aspx	0232 999 99 99 iletisim@ulasimvesuhizmetleri.org.tr
Ulaşım ve Turizm Hizmetleri Derneği	https://www.facebook.com/UlasimveTurizmDer/	
Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği - UTİKAD	https://www.utikad.org.tr/	0212 663 08 85
WRI Turkey Sustainable Cities (Sürdürülebilir Ulaşım Derneği) - DEVEX	https://www.devex.com/	İnternet sitesinden mesaj atılıyor
WRI Türkiye Sürdürülebilir Şehirler	https://wrishirler.org/	İnternet sitesinden mesaj atılıyor
Yat Turizm Derneği - YTD	http://ytb.org.tr/	0216 348 8144 bilgi@turdef.org.tr
Yeşilist - Sürdürülebilir ulaşım derneği	https://www.yesilist.com/tag/surdurulebilir-ulasim-derneği/	0212 258 9339 info@yesilist.com

Tablo 5’de yer alan STK’lar 36 adet olup, ulaşım alanında hizmet vermektedirler. BİSUDER, Cyclist Türkiye, Pamukkale Bisiklet Derneği bisikletin araç olarak kabulüne ve bisiklet kültürünün gelişmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Şehir içi ulaşım sorunlarına çözüm bulabilmek, güvenli ulaşım sağlayarak temiz bir ortak alan sağlamak için EMBARQ Türkiye; sürdürülebilir ve yeşil bir ulaşım politikası geliştirmek için Kentlerde Yeşil Ulaşım, CFCU, The City Fix, Aktif Yaşam Derneği, DEVEX, WRI Türkiye Sürdürülebilir Şehirler ve Yeşilist dernekleri çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Fethiye Yat İşletmecileri Derneği, yat işletmecilerini bir araya getirmektedirken, YTD yatçılığı İzmir Kruzaziyer ve Deniz Turizm Derneği ise bölgesel çekicilikleri tanıtmaya, DTB ile GESAD ise işletmeler arasında iletişime ve teknik konularda yardımcı olmaya çalışmaktadır.

DTD ve RAYDER raylı sistemlerin yaygınlaştırılması için çalışmaktadır. UTİKAD ise hava, kara, deniz ve demiryolları taşımacılığı ile liman işletmeciliği, kargo hizmetleri veren lojistik firmalarını temsil etmektedir.

Ulaşım Sektörü, Ulaşım ve Su Hizmetleri Derneği / Sandığı, Ulaşım ve Turizm Hizmetleri Derneği, TTDER turizm taşımacılığı hakkında araştırmalar yaparak, üyelerini bilgilendirmekte, üyelerinin menfaati doğrultusunda çalışmalar yaparken, TOKKDER, TOF, TOFED teknolojik gelişmeleri takip ederek kaliteli hizmet sağlama, müşteri memnuniyetini yükseltecek çalışmalar ile ilgilenmektedir. TTOK, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren turizmin gelişmesi için çalışmalar yapmaktadır.

Türk Ulaşım-Sen ulaşım sektöründe çalışan kamu görevlilerinin örgütlendiği bir STK iken, AUSDER akıllı ulaşım sistemleri üzerinde çalışmakta, USSAD ise sinyalizasyon ile ilgili çalışmalar yapan işletmeler arasında işbirliğini arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Hava-iş, Hava-sen, TALPA, Havayolu pilotları derneği havayolu çalışanları için faaliyetlerde bulunurken, TUSHAD ve TÖSHİD sivil havacılık hakkında bilgilendirme yapmak, rekabetin korunmasına ve emniyetli bir büyümenin sağlanması için çalışmalar yapmaktadır.

Bölgesel güçlendirme, turizm tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, sürdürülebilirlik gibi pek çok alanda çalışmalar yapan STK’lar, Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde, çeşitli yardımlar toplamış, enkaz

altında kalan rehberlik öğrencilerinin durumunu takip etmeye çalışmış, bölgeye ulaşım ve gönüllü aşçı temin etmişlerdir.

Sonuç

STK'lar gönüllü bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Demokrasinin olduğu toplumların vazgeçilmez mihenk taşı olan STK'lar toplum içerisinde çok sesliliği ve gelişmişliği temsil etmektedir. Bireyler ile diğer birçok kurum- kuruluş arasında köprü görevi gören STK'lar birçok sektörde önemli bir yere sahiptir. Bu sektörlerden biri de turizm sektörüdür. STK'lar turizm alanında faaliyet gösteren tüm paydaşlar arasında bağlantı kurabilecek yapıda kuruluşlardır.

Cumhuriyet döneminde turizmde STK'ların gelişimini konu alan bu çalışmanın sonucunda bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur. Turizm alanında faaliyet gösteren 166 adet aktif internet sitesine ve iletişim adresine sahip STK bulunmuştur. Yiyecek-ıçecek, rehberlik, rekreasyon, ulaşım, turizm ve sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren STK'lar olmak üzere toplamda beş kategoride ele alınmıştır. Turizm alanında faaliyet gösteren bu STK'ların amaçları:

- Kültürel tanıtım, yerel sanatların geliştirilmesiyle ülkenin gelişimine katkıda bulunmak,
- Kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda çalışmalar yapmak,
- Turizm ve çevresel sürdürülebilirlik konusunda çalışmalar yapmak,
- Sektörel sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmak,
- Sektör ve çalışanlar arasında aracılık yapmak ve sorunlarla ilgili çalışmalar yapmaktır.

Turizm alanında faaliyet gösteren STK'lar, çeşitli amaçlarla turizm paydaşları arasındaki iletişimin sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar. Özellikle bölgesel ve ulusal düzeyde kalkınmanın sağlanması, turizm pazarlama ve planlama politikalarının hazırlanması, çevre politikalarıyla sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizm faaliyetleri konusunda bilinçlendirilmesi gibi faaliyetlerde STK'ların önemli rolü bulunmaktadır.

Sağlık turizmi, yiyecek içecek, rehberlik, rekreasyon ve ulaşım alanında kâr amacı gütmeksizin, çalışanların ve sektörün faydasına olacak şekilde faaliyet gösteren STK'ların amaçlarıysa şu şekilde sıralanabilir:

- Türk mutfağını dünyaya ve Dünya mutfağını Türk aşçılara tanıtmak,
- Rehberlik faaliyetleri ve kaçak rehberliği önlenmek,
- Sağlık turizmini geliştirmek için çabalamak,
- Kaplıca turizmi için faaliyetlerde bulunmak,
- Rekreasyonel aktivitelere katılımı teşvik etmek,
- Güvenli ve çevreci bir anlayışla şehir içi ulaşımı yaygınlaştırmaya çalışmaktır.

Gönüllük esasıyla, merkezi otoritelerden bağımsız şekilde faaliyet gösteren STK'lar çevre, sürdürülebilirlik, akıllı ve doğa dostu ulaşım siteleri, gençlerin turizme katılımı, sağlık ve kaplıca turizmini teşvik ve tanıtım, rehberlerin sorunları, yiyecek içecek alanında yer alan çalışanların iletişimi, bilgilerinin artırılması için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılından 2023 yılına kadar geçen yüz yıllık sürede, STK'lar demokrasiden güç alarak gelişim göstermişlerdir. Gönüllü katılımcıların çabalarıyla kurulan ve toplum içerisinde var olan sorunların çözümüne ilişkin çalışmalar yapan STK'lar, buldukları destinasyonların ihtiyaçlarına göre faaliyet yürütmektedirler. Turizm sektörü içerisinde farklı faaliyet alanlarında çalışmalar yapan STK'lar turistik destinasyonun kalkınması, tanıtımı, kamu-özel işletmeler- merkezi yönetim arasında köprü görevi görürken, çevresel konularla ilgilenmekte ve yerel halkın çıkarlarını gözetmektedirler. Destinasyondaki turizm politikalarının ve planlanmasının yapılmasında, eğitim, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yanı sıra sürdürülebilir bir turizm için çalışmaktadırlar.

Teşekkür

Sivil toplum kuruluşlarının internet sitelerinin araştırılması esnasındaki yardımlarından ötürü Mirhan Garipağaoğlu'na teşekkür ederiz.

Kaynakça

- AB Komisyonu. (2022, 11 25.). *2022 Türkiye Raporu*. TC. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı (E.T: 20.01.2023): https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html adresinden alındı
- Akbaş, H., Bozkurt, S., & Yazıcı, K. (2018). Osmanlı Devletinde Loca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Eylül(Özel Sayı), 165-202.
- Akçeşme, F. (2013). Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Yeri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 202-225.
- Alim, A. (2010). Habitat II Tartışmaları ve İstanbul'da Toplumsal Dönüşüm. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 367-388.
- Alpay, Ş. (2005). Soruşturma: Meşru Şiddet Kullanımı Tekelinden Çıktığı Ölçüde Devlet, Devlet Olma Niteliğini Yitirir. *Sivil Toplum*, 3(10), 120-123.
- Arslan, S. (2018). Osmanlı'dan günümüze sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlık eğitimine katkıları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 59-76.
- Artun, C., & Akbulut, O. (2015). Yönetimsel bir olgu olarak sürdürülebilir turizm: Fethiye'deki yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(14).
- Aydın, E., & Selvi, M. (2012). Kırsal Turizmde Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Düzce İli Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2), 145-155.
- Bayartan, M. (2008). Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-1*.
- Bayram, G., Bayram, A., & Sürücü, Ö. (2016). Sürdürülebilir kalkınma için turizm: Şanlıurfa'da bulunan sivil toplum kuruluşlarının görüşleri. *ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*. Muş.
- Baysal, K. (2020). Sivil Toplum Kuruluşlarının Turizm Destinasyonlarındaki Rolü: Sarıgerme Çevre Eğitim Derneği (SARÇED) Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, (özel sayı 5), 18-40.
- Bekçi, M., & Şahin, S. (2019). Sürdürülebilir turizm kapsamında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları üzerine bir inceleme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 81-105.
- Çaha, Ö. (1995). Cumhuriyet Türkiye'sinin İlk Yıllarında Sivil Toplum. *Journal of Islamic Research*, 8(2), 99-113.
- Demirci, M. (2014). Sivil toplum kuruluşlarında hizmetkâr liderlik davranışı düzeyinin belirlenmesine yönelik bir çalışma: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(1), 177-184.
- DERBİS. (2023). *Dernekler Bilgi Sistemi*. TC.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü: <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernekler-bilgi-sistemi-derbis> adresinden alındı
- Dunkerley, D., & Fudge, S. (2004). The role of civil society in European integration A framework for analysis. *European Societies*, 6(2), 237-254.
- Edwards, M. (1997). Organizational learning in non-governmental organizations: What have we learned?. *Public Administration and Development: The International Journal of Management Research and Practice*, 17(2), 235-250.
- Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında turizm ve tanıtma faaliyetleri. *Atatürk Yolu Dergisi*, 14(55), 23-82.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

Folger, J. (2022, 06. 28.). *Non-Governmental Organization (NGO)? Definition, Example, and How it Works.*
Investopedia: <https://www.investopedia.com/ask/answers/13/what-is-non-government-organization.asp> adresinden alındı

Gökkaya, S., & Demirkol, Ş. (2017). Turizm alanındaki meslek kuruluşlarının Türk turizm endüstrisinin gelişimine katkısı nedir?. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(12), 241-256.

Güney, D., & Bahar, O. (2017). Turizm Sektöründeki Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi ve STK'ların Turizm Rekabetine Etkisi. *4th International Congress of Tourism & Management Researches.* Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Harman, S. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarının Turizm Sistemindeki İşlevleri Üzerine Bir İnceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 343-360.

Kaymaz, Y. (2022). Osmanlı Devleti'nde Sivil Toplum İlişkin Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 132(260), 143-158.

Keskin, A. (2016). Yerel kalkınmada yerel yönetimlerin rolü: Turizm örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1).

Keyman, E., & İçduygu, A. (2003). Globalization, civil society and citizenship in Turkey: Actors, boundaries and discourses. *Citizenship Studies*, 7(2), 219-234.

Keyman, F. (2004). Sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 4.* İstanbul (E.T: 5.1.2023): İstanbul Bilgi Üniversitesi, http://stk.bilgi.edu.tr/docs/keyman_std_4.pdf.

Küçük, M., & Güneş, G. (2013). Sivil toplum kuruluşları ve çevresel sürdürülebilirlik. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 298-311.

Lale, A., & Kaymaz, M. (2019). Türk Sivil Toplumunun Tarihi Gelişimi: Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e Mukayeseli Bir Analiz (1839-1950). *Social Sciences Studies Journal*, 5(49), 6390-6399.

Memişoğlu, D., Kiriş, H., & Eser, B. (2006). Son Kamu Yönetimi Reformlarında Sivil Toplumun Yeri. *Sivil toplum/ Sivil toplum kuruluşlarına tarihsel ve kavramsal bakış*, (s. III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi).

Saunier, P. (2009). International Non governmental organizations. *Hal open science*.

Semiz, D. (2021). Gönüllülüğün Yaygınlaşması İçin İhtiyaçlar ve Öneriler. *Liderlik Gönüllülük ve Gönüllü Liderliği* (s. 133-145). içinde İstanbul: Beta Yayınevi.

Simpson, M. (2008). Community benefit tourism initiatives – A conceptual oxymoron? *Tourism management*, 29(1), 1-18.

Şahin, L., & Öztürk, M. (2011). Küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları ve Türkiye'deki durumu. *Journal of Social Policy Conferences*, 54, (s. 3-29).

Şahin, O., & Akboğa, S. (2019). Türkiye'de devlet-sivil toplum kuruluşları ilişkisi ve sivil toplum kuruluşlarına katılım. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(2), 405-427.

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.

TDK. (2023). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu (E.T.05.01.2023): <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism management*, 21(6), 613-633.

Tosun, E. K. (2007). Avrupa birliğine üyelik sürecinde Türkiye'de yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 3(2), 1-16.

EXTENDED ABSTRACT

Non-Governmental Organizations (NGOs) are foundations that individuals join voluntarily without any obligation. These organizations have been established so that individuals can come together on a voluntary basis and solve problems without a profit motive. Their main aim is to act along with the public and private sectors in order to increase the societies quality of life. These organizations have been established so that individuals can come together on a voluntary basis and solve problems without a profit motive. Their main aim is to act together with the public and private sectors to increase the quality of life of the society.

NGOs can mobilize the government by raising issues that society is sensitive about. By following the effect of the state's work on people, they can ensure its control and contribute to democratization. Also, they can lobby to find solutions to social problems, call the state for legal regulations, support prominent figures with their work and academic studies, and draw the world's attention to environmental issues by creating an agenda with various media tools and publications. NGOs cooperate with the government in solving social problems. In addition, NGOs make efforts to raise awareness in society, attract the attention of state, and find solutions to problems by working on various issues.

As in many countries, NGOs are among the organizations with an important structure in Turkey. The development of these organizations historically dates back to the pre-Republican era. They are considered as pre-Republican and post-Republican. The development and continuity of NGOs in the pre-Republican period, that is, in the Ottoman period, was hindered by the thought that they could create polyphony in the society. Therefore, the transformation of non-governmental organizations such as craft or tradesmen guild organizations, sect, ahi-order, and people systems operating at that time into non-governmental structures was prevented. Even though there was no Western understanding of NGOs, there were some organizations that carried out NGO activities during the Ottoman period. These organizations are;

- Foundations: were the institutions responsible for fulfillment of many services such as inns, schools, mosques, libraries, hospitals, fountains, public fountains, soup kitchens, water supply and maintenance of these facilities, and sometimes even cemeteries.

- Tradesmen Guilds: were professional organizational structures established by artisans operating in similar business lines under the supervision of the state act as intermediaries between the public and the central administration, and also assisted the provincial organization of the central administration.

- Ahi Order: that ensured the protection of professional ethics, solidarity, and social order, as a non-profit and voluntary organization, has also fulfilled its function as a "social security" institution since it has a structure that helps those in need.

During the single-party period, after the proclamation of the Republic, while striving to create a Western-modern society, the pressures and prohibitions against the opposition also prevented the development of civil society. Democracy and civil society began to reshape in 1946. Following the adoption of the Societies Law, it was possible to establish associations independently from the central administration. Since the transition to the multi-party period, elements of civil society began to emerge. Issues such as

liberalization, human rights, civil society, environment, and women started to come to the fore in the 1980s. The concept of civil society has become an important concept for the political and social structure.

Non-governmental organizations working in the field of tourism have tried to find solutions to the problems experienced in tourism and to promote the attractiveness of the country. NGOs have a strong influence on Officials who do not know the local people or do not have a tourism background. NGOs defend the interests of the local people in regions where tourism investment is made. NGOs take into account the interests of local people along with the protection of the natural environment for sustainable tourism. They can directly and indirectly contribute to the creation and promotion of the tourism destination's image. NGOs, which draw attention to the natural habitats of living things, to protect the environment and resources, and to reduce waste, try to contribute to the economy of the local people by encouraging the sale of products specific to the destination. NGOs can raise awareness of local people about tourism through various educational activities and organize courses that will enable people to earn income from tourism. In addition to providing information about tourism through the conferences and seminars they organize, they can also bring together the stakeholders in the sector.

In this study, which was carried out to provide information about the development of non-governmental organizations between 1923 and 2023 and the NGOs operating in tourism, on the 100th anniversary of the establishment of the Republic, secondary data was used and information was collected from the websites of the relevant NGOs. There are many NGOs, associations, and foundations operating in tourism. DERBİS (2023) shows the number of active associations as 101.309. Stated the number of associations engaged in activities in tourism, culture, and art is 5,946. During the study, the lists made by DERBİS were examined and the web page of each one was accessed. NGOs that do not have an active web page and whose activities have stopped have been excluded from the list, and only NGOs that have a website and contact information are included in the study. Thus, a total of 166 NGOs operating in five categories: "tourism and health tourism", "food and beverage", "guidance", "recreation" and "transportation services" were included in the study.

As a result of the research, the aims of these NGOs operating in the field of tourism are:

- To contribute to the development of the country through cultural promotion and the development of local arts,
- To work on the protection of cultural and natural heritage,
- To work on tourism and environmental sustainability,
- To work towards the solution of sectoral problems,
- To act as an intermediary between the sector and employees and to work on problems.
- The aims of non-profit organizations operating in the fields of health tourism, food and beverage, guiding, recreation and transportation for the benefit of employees and the sector can be listed as follows:
 - To introduce Turkish cuisine to the world and World cuisine to Turkish chefs,
 - Guidance activities and prevention of illegal guidance,
 - To strive to develop health tourism,
 - To carry out activities for spa tourism,
 - To encourage participation in recreational activities,
 - Trying to expand urban transportation with a safe and environmentally friendly approach.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)
INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume:7 Issue: 2 Year: 2023

**METAVERSE: META MEDYA KAVRAMI ÜZERİNDEN SÜRÜKLEYİCİ GAZETETİCİLİK
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Hülya SEMİZ TÜRKÖĞLU*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru:01.12.2023
Revizyon : 22.12.2023
Kabul : 29.12.2023
Orcid Numarası :
0000-0002-7177-1959

Anahtar Kelimeler:
Metaverse, Metamedya,
Sürükleyici Gazetecilik,
Sanal Gerçeklik.

ÖZ

Metaverse, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin entegrasyonu ile oluşan geniş ve etkileşimli bir dijital evreni ifade ederken, Meta Medya ise iletişimi çoklu ortamlarda ve etkileşimli bir şekilde paylaşma anlamı taşımaktadır. Bu kavramlar, sürükleyici gazeteciliği doğurarak, haberleşme deneyimini daha etkileşimli, katılımcı ve duygusal hale getirmektedir. Sürükleyici gazetecilik, olayları sadece izleyicilere aktarmak yerine, onları olayın içine çekmeyi amaçlamaktadır. Sanal gerçeklik röportajları, artırılmış gerçeklik hikâyeleri ve 360 derece video raporlar gibi yöntemler, haberciliğin sınırlarını genişleterek kullanıcıların olayları daha derinlemesine anlamalarını sağlamaktadır. Bu yeni habercilik deneyimi, kullanıcı katılımını ve etkileşimini artırmaktadır. Metaverse ve Meta Medya, kullanıcılara olaylara daha yakından katılma şansı verir, içeriklerin kişiselleşmesine olanak tanır ve hatta kendi hikâyelerini oluşturabilmelerine izin vermektedir. Ancak bu yeni dönemde, etik ve güvenilirlik meseleleri de ön plana çıkmaktadır. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik içeriklerinin doğruluğu, gizlilik konuları ve içeriğin güvenilirliği, haber kuruluşlarının dikkate alması gereken önemli unsurlardır. Metaverse ve Meta Medya ile sürükleyici gazetecilik, haberleşme dünyasını baştan sona değiştirirken, aynı zamanda haber üreticilerine yeni sorumluluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Bu teknolojiler, geleneksel gazetecilik anlayışını, daha kişisel, etkileşimli ve katılımcı bir geleceğe taşımak adına önemli bir adımdır.

**METAVERSE: A STUDY ON IMMERSIVE JOURNALISM THROUGH THE CONCEPT
OF META MEDIA**

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 01.12.2023
Revised : 22.12.2023
Accepted : 29.12.2023
Orcid Number:
0000-0002-7177-1959

Keywords:
Metaverse, Metamedia,
Immersive Journalism, Virtual
Reality

ABSTRACT

Metaverse refers to a vast and interactive digital universe created by the integration of virtual and augmented reality technologies, while Meta Media means sharing communication in multiple environments and interactively. These concepts give rise to immersive journalism, making the communication experience more interactive, participatory and emotional.

Immersive journalism aims to immerse audiences in the events rather than simply relaying them to them. Methods such as virtual reality interviews, augmented reality stories and 360-degree video reports expand the boundaries of journalism, allowing users to gain a deeper understanding of events. This new reporting experience increases user engagement and interaction. The Metaverse and Meta Media give users the chance to participate more closely in events, allowing them to personalize content and even create their own stories. However, in this new era, issues of ethics and credibility also come to the fore. The accuracy of virtual reality and augmented reality content, privacy issues and the credibility of the content are important elements that news organizations need to consider. The Metaverse, Meta Media and immersive journalism are transforming the world of communication, while at the same time offering new responsibilities and opportunities to news

* Doç.Dr. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, hulyasemiz@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

Geleneksel medya ve gazetecilik, teknolojinin hızlı evrimiyle birlikte Metaverse ve Meta Medya kavramlarının etkisi altında yeni bir döneme girmiştir. Metaverse, geleneksel gerçeklikle sanal gerçeklik arasındaki sınırları aşan, dijital bir evreni ifade eden bir terimdir. Metaverse, insanların etkileşimde bulunabileceği, sanal dünyalar ve üç boyutlu animasyonları içermektedir. Genellikle artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR) ve diğer benzer teknolojilerle ilişkilidir. Facebook'un sahibi olduğu şirket, "Meta" adını alarak bu konsepti vurgulamıştır.

Matthew Ball, metaverse konseptinin ilk savunucularından biridir. Amerikalı bir girişimci, stratejist ve melek yatırımcı olarak, dijital dünyanın geleceği hakkında önemli görüşlere sahiptir. Ball, metaverse kavramının giderek önem kazanacağını ve dijital dünyanın sadece bir eğlence alanı olmanın ötesine geçerek bir yaşam tarzı, ekonomi ve kültür haline geleceğini savunmuştur. Ball'ın metaverse hakkındaki görüşleri, dijital varlıkların, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve çevrimiçi etkileşimlerin, insanların dijital ortamda daha derin ve anlamlı bir deneyim yaşamasına yol açacağına dair öngörülere dayanmaktadır. Ayrıca, bu dijital dünyanın, eğlence sektöründen iş dünyasına, eğitimden sosyal etkileşimlere kadar bir dizi alanda etkili olacağını düşünmektedir (Kim, 2021, s.141-144).

Meta CEO'su Mark Zuckerberg ise metaverse kavramını, dijital dünyada geniş kapsamlı bir etki yaratmayı hedeflemiştir. Zuckerberg, metaverse'i bir dizi faaliyet için bir platform olarak hayal etmiştir. Metaverse, arkadaşlarla ve aileyle buluşma, haberleşme, çalışma, öğrenme, oyun oynama, ticaret, alışveriş yapma ve yaratma gibi çeşitli faaliyetleri içeren bir dijital ortam olarak tasarlanmıştır. Bu, metaverse'in sadece eğlence değil, aynı zamanda iş, eğitim ve sosyal etkileşim alanlarında da kullanılacağı anlamına gelmektedir (Meta, 2021).

Medya günümüzde metaverse iletişime giriş yapmıştır. Metaverse, iletişimin hâkim olduğu bir dönemde sürekli olarak medya biçimleri üretmiş ve değiştirmiştir. Medyanın insan yaşamına her yönüyle gömüldüğü için insan toplumu yüz yüze iletişim ve sanal dünya olmak üzere iki aşamayı tecrübe etmiştir.

Çalışmamızın ana hattı olan Metaverse ve gazetecilik arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin haberleşme ve medya sektörlerini nasıl etkileyebileceği üzerine bir dizi potansiyel etkileşimi içermektedir. Metaverse içinde sanal gerçeklik kullanılarak, haber tüketenlerin olaylara daha yakın bir deneyim yaşamaları mümkün olmaktadır. Örneğin, sanal ortamlarda gerçekleşen olaylar, okuyuculara veya izleyicilere olay yerindeymiş gibi bir duygu verebilmektedir. Artırılmış Gerçeklik (AR) teknolojisi, basılı veya dijital gazetelerdeki fotoğrafları veya grafikleri canlandırabilmektedir. Bir kullanıcı, bir haber fotoğrafını tarattığında, video veya interaktif içeriklere erişebilir ve bu haberin daha etkileşimli, anlamlı hale gelmesine olanak tanımaktadır. Gazeteciler ve medya kuruluşları, metaverse içinde sanal basın konferansları veya röportajlar düzenleyerek, katılımcılara daha etkileşimli bir ortamda haber sunabilirler. Bu, dünyanın dört bir yanındaki kişilerin bir araya gelmesini sağlamaktadır.

Metaverse, haber dağıtımı için yeni modellerin gelişmesine olanak tanımaktadır. Sanal dünyalarda haber içeriğini paylaşmak ve tüketmek için özel platformlar veya dijital alanlar oluşturulabilmektedir. Metaverse içinde topluluklar, belirli konular veya olaylarla ilgili haberleri tartışabilir ve paylaşabilmektedir. Bu, gazetecilerin ve okuyucuların bir araya gelerek daha geniş bir haber ağı oluşturmalarına olanak tanımaktadır.

Gelişen teknoloji, medya ve gazetecilik pratiklerini sürekli olarak dönüştürmekte ve yeni olanaklar yaratmaktadır. Bu değişimlerin merkezinde ise Metaverse ve Meta Medya kavramları, sürükleyici gazetecilikle birleşerek habercilikte yeni bir döneme işaret etmektedir.

Bu makalede, Metaverse ve Meta Medya kavramlarının, sürükleyici gazetecilik üzerindeki etkileri ele alınacak, bu yeni paradigmanın gazetecilik uygulamalarını nasıl şekillendirdiği ve haberleşme biçiminin nasıl değiştirdiği incelenecektir.

Metaverse ile çalışmamızda odaklandığımız yeni bir gazetecilik türü olan sürükleyici gazetecilik ise olayları ayıran, paylaşımlı bir şekilde sunan bir gazetecilik anlayışıdır. Sürükleyici gazetecilik, geleneksel medya formatlarından farklı olarak, izleyiciyi olayı içine doğrudan dâhil etmeyi amaçlamaktadır. Metaverse ile sürükleyici gazetecilik arasında bir veri aktarımı, haber ve bilgi sunumunu daha iyi etkileşimli ve çoğaltılabilir hale getirebilmektedir. Metaverse ortamlarında, olayları daha yakından deneyimleme ve anlama olanağı sunmaktadır. Ancak bu tür teknolojik gelişmelerin etik, güvenlik ve mahremiyet yöntemlerinde dikkatli ele alınmasının unutulmaması önemlidir.

Bu makale, sürükleyici gazetecilik kavramına yönelik bir tanımlama ve bu tür gazeteciliğe odaklanan bir inceleme çalışmasıdır. Ayrıca, sürükleyici gazeteciliğin ortaya çıkış kaynakları ele alarak, bu gazetecilik keşfettiği Metaverse gibi yeni mecralara uyum sağlayıp sağlayamayacağı yer almaktadır.

Makale, sürükleyici gazeteciliğin özelliklerini belirleyerek, gazetecilik türündeki bu gelişmeler değerlendirilecektir. Ayrıca, bu çalışmanın gelecekteki araştırmalara yönelik bir temel oluşturabileceği ve sürükleyici gazeteciliğin gelişimiyle ilgili daha fazla bilgi sağlayabilecektir.

1. Metaverse ve Meta Medya: Haberciliğe Yeni Bir Bakış Açısı

Metaverse, dijital devrimin uzun tarihinde yeni bir dönem olan teknolojik yenilik ve ağ entegrasyonunu haber vermektedir. Bu, sadece internet endüstrisini değiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda iletişim alanını yeniden şekillendirecektir. "Metamedya" kavramı Metaverse'den önce gelir, ancak dijital çağda yeni medya ile eski medya arasındaki diyalektik ilişkiyi doğru bir şekilde öngörür; bu ilişki her zaman birbirini oluşturan, şekillendiren ve birbirine bağlı olan bir ilişkidir.

Metaverse, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin birleşiminden doğan geniş ve etkileşimli bir dijital evrendir. Sanal ve artırılmış gerçekliğin bir kombinasyonu olarak, metaverse, "sanal evren ile fiziksel dünya arasında bir birleşim" haline gelmesi beklenmektedir (Riva and Wiederhold, 2022, s.355).

[Sanal ortamlar ve sürükleyici oyunlar \(Second Life, Fortnite, Roblox ve VRChat gibi\) meta veri tabanının öncülleri olarak tanımlanmakta ve tamamen işlevsel, kalıcı bir platformlar arası meta veri tabanının potansiyel sosyo-ekonomik etkisine dair bazı bilgiler sunmaktadır \(Dwivedi, 2022\).](#)

Metaverse, çeşitli yeni teknolojileri entegre eden bir internet uygulaması ve sosyal form türüdür, meta evren anlamına gelmektedir. Bu, artırılmış gerçeklik teknolojisiyle deneyimler, dijital ikiz teknolojisiyle gerçek dünyanın ayna görüntüsü, blokzincir teknolojisiyle desteklenen bir ekonomik sistem ve gerçek dünya ile sanal dünyanın sıkı bir entegrasyonunu içermektedir. Ayrıca, her kullanıcının içerik üretmek dünyayı düzenlemesine izin veren bir kimlik sistemi bulunmaktadır (Ning, vd., 2021, s.1).

Metaverse, artırılmış ve sanal gerçeklik teknolojilerini kullanarak fiziksel dünyayı genişletme potansiyeline sahip olup, kullanıcıların avatarlar ve hologramlar kullanarak gerçek ve simüle edilmiş ortamlarda sorunsuz bir şekilde etkileşime girmesine olanak tanımaktadır. Bu evrende, kullanıcılar gerçek dünya sınırlarını aşarak birbirleriyle etkileşimde bulunabilirler.

Metaverse, kullanıcıların sanal ortamlarda etkileşime girebilecekleri, içerik oluşturabilecekleri ve türlü deneyimler yaşayabilecekleri bir alanı temsil eder. Bu, üç boyutlu grafikler, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, sosyal medya ve diğer dijital medya öğelerinin birleşimiyle ortaya çıkan bir kavramdır.

Metaverse kavramı aslında "meta medya" özelliği taşımaktadır. Meta medya ifadesi, metaverse'in temel özelliklerini anlatmak için kullanılabilir. Çünkü metaverse, geleneksel medya türlerini aşan, interaktif, çok boyutlu bir deneyim sunan bir ortamı ifade etmektedir. Kullanıcılar, metaverse içinde yaratıcı içerikleri paylaşabilir, sosyal etkileşimlerde bulunabilir ve sanal dünyada farklı deneyimlere katılabilirler (Saka, 2022, s.3).

Metaverse gazeteciliği, dijital dünyanın yükselişiyle ortaya çıkan yeni bir gazetecilik türüdür. Geleneksel gazetecilik ile sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve karma gerçeklik gibi teknolojilerin birleşimini içeren bu yeni yaklaşım, haberlerin ve hikâyelerin interaktif, çok boyutlu ve daha etkileşimli bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır.

Metaverse gazeteciliği, okuyucuları olayların içine çeken ve onları deneyimlemeye teşvik eden bir yaklaşım benimsemektedir. Bu tür gazetecilikte, okuyucular sanal dünyalara veya dijital mekânlara giriş yaparak haberleri, röportajları veya belgeselleri interaktif olarak keşfedebilirler. Örneğin, bir haberde anlatılan bir olayı sanal gerçeklik gözlüğüyle deneyimleyebilir veya bir belgeselde yer alan bir mekânı artırılmış gerçeklikle keşfedebilebilmektedir.

Metaverse gazeteciliği, haberleri daha etkileyici hale getirerek okuyucuların daha fazla bağlantı kurmasını ve daha derinlemesine anlamasını sağlamaktadır. Ayrıca, bu yeni tür gazetecilik, verilerin ve istatistiklerin görsel olarak daha iyi anlaşılmasını sağlar ve karmaşık konuları daha erişilebilir hale getirmektedir.

Gelecekte, metaverse gazeteciliğinin daha da yaygınlaşması ve geleneksel gazetecilikle birlikte var olması beklenmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, haberlerin ve hikâyelerin dijital dünyada daha zengin, etkileşimli ve katılımcı bir şekilde sunulması, okuyucuların habere erişim ve katılım biçimlerini değiştirecektir.

Web3 ve Metaverse, daha önceki medya platformlarına kıyasla daha karmaşık bir ortam sunmaktadır. Bu nedenle, dezenformasyon ve nefret söylemiyle mücadelede yeni stratejiler geliştirme ihtiyacı doğmaktadır. Dağıtık defter teknolojisi gibi Web3 özellikleri, içeriğin kaynağını takip etme ve doğrulama konusunda yeni imkânlar sunmaktadır (Saka, 2022, s.3).

Gazetecilik, geleneksel reklam modellerinin değişmesi ve gelir kaynaklarının çeşitlenmesiyle karşı karşıya kalmıştır. NFT'ler (Non-Fungible Token) gibi Web3 öğeleri, içerik üreticilere benzersiz dijital varlıklar oluşturarak bu alanda yeni gelir kaynakları yaratma fırsatı sunmaktadır. Türkçe literatüre 'Nitelikli Fikri Tapu' olarak geçen, Non-Fungible Token (NFT), dijital varlıkları benzersiz bir şekilde temsil eden ve blok zinciri teknolojisi kullanılarak oluşturulan bir tür dijital varlık standardını ifade eder. Her NFT, kendine özgü bir dijital işaret içerir ve bu, varlığın benzersizliğini ve sahipliğini garanti eder (Rehm, vd. 2015, s.4).

Metaverse, haberleşmeyi daha etkileşimli hale getirmektedir. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik kullanarak, okuyucuların haberlere daha derinlemesine ve etkileşimli bir şekilde katılmasını sağlamak mümkün olmaktadır.

Web3 teknolojilerinin medya sektörü üzerindeki etkileri, gelecekte önemli değişikliklere yol açabilecek potansiyeller barındırmaktadır. Web3 teknolojileri medya endüstrisine dönüşebilmekte ve yeni fırsatlar yaratmaktadır. Ancak, bu teknolojilerin benimsenmesi ve etkileşimleri konusunda sektördeki değişimleri yakından takip etmek önemlidir (Eilemberg, 2021).

Web3 ve Metaverse, geleneksel medya kuruluşlarına ek olarak bireysel gazeteciler, içerik üreticileri ve diğer yeni aktörleri de içermektedir. Bu durum, profesyonel standartların ve etik kuralların yeniden değerlendirilmesine ve güncellenmesine yol açmaktadır. Web3'ün bir parçası olan blockchain teknolojisi, haberlerin kaynağını izleme, içeriğin doğruluğunu kontrol etme ve güvenilirliği artırma konularında gazetecilere yardımcı olabilmektedir.

Metaverse, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojilerini içeren geniş bir dijital evrendir. Meta Medya, iletişimi bir adım öteye taşımaktadır. Haberlerin sadece bir platformda değil, çoklu ortamlarda ve etkileşimli bir şekilde paylaşılmasını içermektedir. Kullanıcılar, haberle etkileşime girdikçe, içerik daha zenginleşmekte ve kişiselleştirmektedir.

Meta Medya dijital evrende gerçekleşen iletişimi ve bilgi alışverişini kapsar. Bu iki kavram, haberleşme pratiğini daha etkileşimli ve katılımcı hale getirerek sürükleyici gazeteciliğin temellerini atmaktadır.

Gazetecilik, bu teknolojik dönüşümlere uyum sağlamak ve kalite standartlarını korumak adına sürekli olarak adapte olmalıdır. Yeni teknolojilerin getirdiği olanakları ve zorlukları anlamak, gazetecilik pratiğini güçlendirebilir ve habercilik alanında inovasyonu teşvik edebilmektedir.

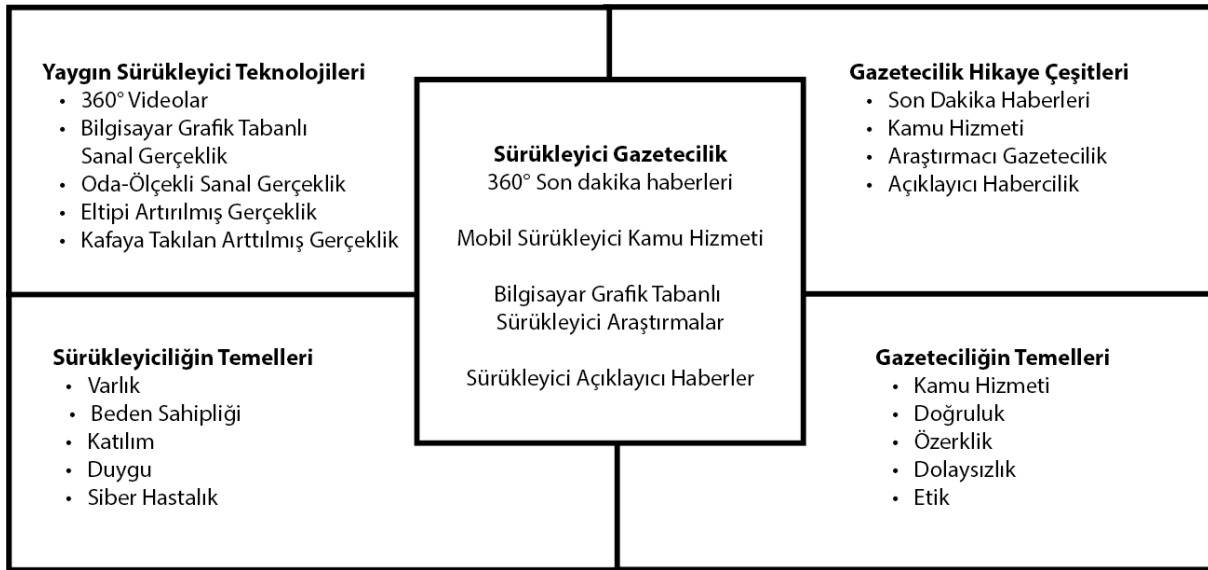
2. Sürükleyici Gazetecilik: Haberleşme Deneyiminde Devrim

Gazetecilik sürekli olarak hızlı sosyal, kültürel ve teknolojik değişim koşullarına uyum sağlamak zorunda kalmıştır (Lewis ve Usher, 2016). Ekonomik istikrarsızlık, sektörü giderek daha rekabetçi hale gelen dijital medya ve bilgi ortamında hayatta kalmanın bir yolu olarak teknolojik yeniliği benimsemeye zorlamıştır. Yapay zekâ teknolojileri bu bağlamda gazetecilik pratiğine nüfuz ederek gazetecilik çıktılarının üretimini, dağıtımını ve tüketimini değiştirmiştir.

Yapay zekâ algoritmaları, gazeteciliğe ileriki zamanlarda pek çok değişim ve dönüşümü beraberinde getirecektir. Yapay zekânın haberleri üretebilmesi ile haber yazım sürecini hızlandıracaktır. Haber dağıtımında da yapay zekâ, kişiselleştirilmiş haber akışları oluşturarak kullanıcılara daha özelleştirilmiş bilgiler sunabilecektir. Yapay zekâ, büyük veri analizi yaparak, karmaşık konularda derinlemesine araştırmalar gerçekleştirebilecektir. Bu, gazetecilere daha kapsamlı ve bilgi odaklı hikâyeler üretme imkanı sağlayacaktır.

Yapay zeka, farklı dillerdeki haberleri hızlı bir şekilde çevirebilir, bu da uluslararası haberlerin daha hızlı ve etkili bir şekilde paylaşılmasını sağlayacaktır. Metin madenciliği ve anlam işleme yetenekleri, haberlerdeki ana temaları ve duygusal tonları anlama konusunda yardımcı olacaktır. Yapay zeka destekli chatbot'lar ve diğer interaktif özellikler, okuyucularla etkileşimi artırarak, haber sitelerinde kullanıcı deneyimini geliştirmek için kişiselleştirilmiş önerilerde bulunabilecektir. Ayrıca, yapay zeka sahte haberlerle mücadelede, haber kaynaklarını değerlendirme ve gerçekleri kontrol etme konusunda önemli bir rol oynayacaktır. Ancak, bu değişimlerin yanı sıra, etik sorunlar insanların yerini alması endişeleri ve bilgi güvenliği gibi zorluklar da ortaya çıkacaktır.

Yapay zekâ teknolojisiyle karşımıza çıkan sürükleyici gazetecilik, okuyucunun ilgisini çekmeyi, haberi daha etkileyici hale getirmeyi sağlayacak bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın bütünlüğü, hikâye anlatımı ve etkileşimli bir ilerleme yer almaktadır. Yapay zekâ bilgisayar verilerinin insan benzeri zekâ yeteneğiyle donatılması anlamına gelmektedir. Sürükleyici gazetecilik ve yapay zekâ bir araya geldiğinde, haber deneyimi daha etkileyici hale getirmenin yanı sıra, haberlerin daha hızlı ve doğru bir şekilde seçenelerine olanak sağlayan gelişmiş bir alternatif ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Sürükleyici Gazetecilik Tablosu

Kaynak: (Hardee & McMahan, 2017, s.2)

Sürükleyici teknolojiler arasında 360° videolar, bilgisayar grafik tabanlı mobil sanal gerçeklik, oda ölçeğinde sanal gerçeklik, elde taşınabilir artırılmış gerçeklik ve başa giyilebilir artırılmış gerçeklik bulunmaktadır. Dört bilgi alanını entegre eder ve bunlar, sürükleyici gazetecilik türlerinin gereksinimlerini oluşturmak ve tanımlamak için kesişimlerine dayanarak önemli olan dört alandır. Yüzeyle veya derin düzeyde olsun, sürükleyici gazeteciliğin her durumda ortak teknolojilere ve sürükleyici çabalarla yapılan yaygın çeşitleri şunlardır: (1) 360° son dakika haberleri, (2) mobil sürükleyici kamu hizmeti, (3) bilgisayar grafik tabanlı sürükleyici araştırmalar ve (4) sürükleyici açıklayıcı raporlar (Hardee & McMahan, 2017, s.2).

Haber odalarında teknolojinin kullanımına ilişkin tartışmalar, gazeteciliğin rolü ve etkinliği hakkındaki daha geniş konuşmaların içinde yer almaktadır. Dolayısıyla, teknolojik araçlara yönelik iyimserlik ve eleştiri, gazeteciliğin sınırları ve sınır nesnelere hakkındaki daha geniş tartışmalarda yer almaktadır

Sürükleyici gazeteciliğin kökleri Nonny de la Peña ve USC Annenberg İletişim ve Gazetecilik Okulu'ndaki meslektaşlarına dayanmaktadır. 2010 yılında yayımlanan öncü bir makalede, de la Peña, sürükleyici gazetecilik kavramını tanıtmış ve bu alandaki düşüncelerini geliştirmiştir. Bu çalışmalar, haber iletişimde varlığın rolü ve haber olaylarının gerçekleştiği yerlere birinci şahıs katılımcılar olarak sanal bir ortama taşınmasının avantajları dâhil olmak üzere çeşitli konuları kapsamaktadır (De la Peña v.d. 2010, s.s. 291-301).

De la Peña ve arkadaşlarına göre (2010), sürükleyici gazetecilik "insanların haber öykülerinde anlatılan olay veya durumlara ilişkin birinci şahıs deneyimlerini edinebilecekleri bir biçimde haber üretimidir." Bu anlamda sürükleyici gazetecilik, haber hikâyelerinin yeniden yaratıldığı sanal bir dünyaya etkili bir şekilde girerek kullanıcılarına somut bir deneyim sunmaktadır.

Sürükleyici gazeteciliğin temel fikri, katılımcının haber öyküsünü temsil eden sanal olarak yeniden oluşturulmuş bir senaryoya gerçekten girmesine izin vermektir. Katılımcı genellikle dijital bir avatar (katılımcının animasyonlu 3 boyutlu dijital temsili) biçiminde temsil edilecek ve dünyayı bu avatarın birinci şahıs bakış açısıyla görecekler (De la Peña v.d.2010).

Ayrıca De la Peña ve ark. (2010), sürükleyici gazeteciliğin temel hedeflerinden birinin, giderek daha sürükleyici hale gelme yeteneği olması gerektiğini savunur; kendisinin "derin sürükleyici gazetecilik" olarak tanımladığı bir şey, yani kullanıcılara giderek daha yüksek düzeyde ilgi ve varlık sağlayan sürükleyici gazetecilik deneyimleridir. Bu bağlamda, derinlemesine kapsayıcı gazetecilik, sanal dünyada yeniden yaratılan haberleri "deneyimlerken" bize daha büyük ve daha geniş bir bedensel, mekânsal ve zamansal katılım sağlamaktadır.

Sürükleyici gazetecilik, izleyiciyi gazetecilik anlatısının merkezine yerleştiren, sanal gerçeklik teknolojileri ve 360 derece video kullanarak birinci şahıs deneyimleri yaratan bir uygulamadır. Sürükleyici gazetecilik, okuyucuların veya izleyicilerin ilgisini çekmek ve onları içeriğe dâhil etmek amacıyla çeşitli görsel, hikâye anlatımı ve teknolojik unsurları kullanarak bilgi iletişimini geliştiren bir gazetecilik yaklaşımını ifade etmektedir. Bu tür gazetecilik, sadece haberleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda olayları ve konuları daha etkileyici, ilgi çekici ve anlaşılır bir şekilde aktarmaya odaklanmaktadır.

Sürükleyici gazetecilik, hikâye anlatımında yaratıcı tekniklerin yanı sıra görsel unsurları da kullanarak izleyicilerin duygusal bağ kurmalarını, konuları daha derinlemesine anlamalarını ve bilgiyi daha etkili bir şekilde özümsemelerini hedeflemektedir. Bu yaklaşım, geleneksel gazetecilik anlayışının ötesine geçerek dijital medya, interaktif öğeler ve yeni teknolojileri entegre etmektedir.

Sürükleyici gazetecilikte, öyküleme becerileri, görsel unsurlar, interaktivite ve katılımcılık gibi faktörler ön plandadır. Bu sayede, okuyucular daha fazla bağ kurabilir, bilgiyi daha iyi anlayabilir ve haberlerle etkileşime geçebilirler. Sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve interaktif içerik kullanılarak, haber deneyimini daha zengin ve etkileyici hale getirmektedir.

Metaverse ve Meta Medya'nın birleşimi, sürükleyici gazeteciliğin önünü açmıştır. Haberleri sadece izlemek veya okumak yerine, kullanıcıları olayın içine çekerek deneyimi daha etkileyici hale getirmiştir. Sanal gerçeklik röportajları, artırılmış gerçeklik hikâyeleri ve 360 derece video raporlar gibi örneklerle, sürükleyici gazetecilik haberciliğe yeni bir boyut kazandırmıştır.

3. Meta Medya ve Sanal Gerçeklikte Haberleşme Pratiği

Meta Medya ve Haberleşme, günümüzde gelişen medya ve iletişim anlayışının ötesine geçen, genellikle dijital teknoloji, sosyal medya, sanal gerçeklik gibi yeni medya formlarıyla ilişkilendirilen bir kavramdır. Meta terimi, genellikle bir şeyin ötesine geçmeyi, derinleşmeyi ve daha karmaşık bir düzeyde anlamayı ifade etmektedir.

Meta Medya ve Haberleşme kavramı, geleneksel medya ve iletişimden daha fazla etkileşim, katılım ve derinleşmeye anlam içermeyi hedeflemektedir. Bu, kullanıcıların pasif izleyici olmaktan ziyade içeriği şekillendirmelerine, paylaşımlarına ve etkilemelerine olanak tanıyan bir yaklaşımı içermektedir. Toplumun ve bireylerin gerçeklik arayışları ile medyanın gerçeklik algısı üzerindeki etkileşim, Jean Baudrillard tarafından detaylı bir şekilde ele alınmıştır; bu çerçevede ayrıca modernizmin etkisi üzerinde vurgu yapılmıştır. Baudrillard'a göre simülasyon "Bir araç, bir makine, bir sistem ya da bir olgunun işleyiş biçiminin incelenmesi, gösterilmesi ya da açıklanması amacıyla bir maket ya da bir bilgisayar programı aracılığıyla yapay bir şekilde yeniden üretilmesidir." (Baudrillard, 2021).

Sosyal medyanın yükselişi, kullanıcıların içerik üretmelerini, paylaşımlarını ve birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını sağlayarak Meta Medya ve Haberleşme konseptini güçlendirmiştir. Ayrıca, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik gibi teknolojiler de bu kavramın bir parçası olarak düşünülebilir, çünkü bu teknolojilerle kullanıcılar gerçek dünyayla etkileşime girmenin ötesine geçebilmektedir. Günümüzdeki birçok sanal gerçeklik tartışmasının, genel anlamda Metaverse kavramı etrafında şekillendiğini ifade etmek doğru olacaktır.

Medyada ve haber üretim süreçlerinde kullanılan bir teknoloji olan sanal gerçeklik, bilgisayar simülasyonu tarafından oluşturulan ve haber sunumlarında kullanılan gerçekçi üç boyutlu bir sanal sistemdir. Sanal gerçeklik haberleri, üç farklı formda sunulmaktadır: panoramik video, panoramik fotoğraf ve kulaklık-sanal gerçeklik gözlüğü tabanlı haberler (Yan vd., 2022, s.122).

Drone'lar, haber içeriklerinde üç boyutlu haber üretiminin gelişiminde artan şekilde önemli bir rol oynamıştır, bu da sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve karma gerçekliğin ilerlemesini içermektedir (Pavlik, 2020, s. 137). Üç boyutlu sanal ortamların dikkat çeken özelliklerinden biri, insanların bu ortamların gerçek olmadığını bilmesine rağmen, sanal durumlar ve olaylar için gerçekçi tepkiler verme eğilimindedir. Üç boyutlu sanal gerçeklik haber kavramının haber medyası alanında öne çıktığını, ancak geleneksel video haberlerine kıyasla üç boyutlu sanal gerçeklik haberlerinin kullanıcı deneyimi ve medya etkisinin henüz doğrulanmadığını ifade edilmiştir (Wu, vd., 2021).

Metaverse'ün sağladığı sanal gerçeklik deneyimi, medya sektörünün dikkatini çekmiş ve sürükleyici (immersive) gazetecilik türünün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Metaverse'te kullanılan son teknoloji XR gözlükleri, olay yerinde bulunma hissiyatını uyandırarak gazetecilik mesleğini yeni bir döneme taşımıştır (Uskali, vd. 2021).

Meta Medya kavramı ile iletişimin daha geniş bir perspektiften anlaşılmasını sağlamaktadır. Haberlerin sadece bir platformda değil, çoklu ortamlarda ve etkileşimli bir şekilde paylaşılmasını içermektedir.

Yeni teknolojilerin haberleşme pratiğine entegrasyonu, etik ve güvenilirlik konularını da beraberinde getirmiştir. Metaverse içindeki haberlerin doğruluğu, içeriğin güvenilirliği ve kullanıcı gizliliği gibi konuların dikkatle ele alınması gerekmektedir.

Bu yeni habercilik paradigmasının getirdiği yeniliklerle birlikte, etik ve güvenilirlik konuları da önem kazanmıştır. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklikteki içeriklerin doğruluğu, kullanıcı gizliliği ve içeriğin güvenilirliği gibi konular, haber kuruluşları için dikkat edilmesi gereken unsurlardır.

SONUÇ

Meta evrenin teknolojik, sosyal ve ekonomik yönlerini kapsayan geniş bir dönüşümü temsil etmektedir. Bu dönüşüm, dijital dünya ile gerçek dünya arasındaki sınırları giderek daha da bulanıklaştırarak, kullanıcıların deneyimlerini daha zengin ve etkileşimli hale getirmiştir.

Metaverse ve Meta Medya kavramları, sürükleyici gazeteciliği güçlendiren ve haberleşme deneyimini baştan sona değiştiren yeni bir çağı temsil etmektedir. Bu teknolojik gelişmeler, gazetecilerin ve medya kuruluşlarının, kullanıcılarla daha yakın ve etkileşimli bir ilişki kurmalarına olanak tanımaktadır. Ancak,

bu dönüşümde etik ve güvenilirlik prensiplerini gözetmek, haberleşme dünyasındaki dengeleri korumak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Metaverse ve Meta Medya, habercilik pratiğini baştan sona değiştiren ve kullanıcıları olayların içine çeken yeni bir dönem başlatmaktadır. Bu teknolojiler, haberleşme deneyimini daha kişisel, etkileşimli ve katılımcı hale getirirken, aynı zamanda haber üreticilerine yeni sorumluluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Meta evren, her kullanıcının içerik üreterek dijital dünyayı şekillendirmesine olanak tanımaktadır. Kullanıcılar, kendi dijital varlıklarını oluşturabilir, paylaşabilir ve diğer kullanıcılarla etkileşimde bulunabilir. Geleneksel gazetecilik anlayışı, bu dijital dönüşüme ayak uydurmak için yeni stratejiler geliştirmeye zorlanmaktadır.

Metaverse, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik ve diğer dijital teknolojilerle entegre edilen geniş, etkileşimli bir sanal ortam sunmaktadır. Bu ortam, gazetecilerin hikayelerini daha etkileyici bir şekilde anlatmalarını, okuyucuların içeriğe daha fazla katılım sağlamalarını ve bilgiye daha derinlemesine dalmalarını mümkün kılmaktadır.

Medyanın evrimi ve teknolojik değişimle birlikte, haberleşme biçimleri de önemli ölçüde değiştirmiştir. Meta Medya, bu değişimin bir yansıması olarak ortaya çıkmakta ve medyanın anlamını genişleterek, kullanıcıların içeriği şekillendirmesine ve etkileşimde bulunmasına olanak tanımaktadır.

Sürükleyici gazetecilik ise okuyuculara daha etkileyici, katılımcı ve derinlemesine bir haber deneyimi sunmayı hedeflemektedir. Metaverse'in üç boyutlu sanal dünyası ve Meta Medya'nın medya anlayışındaki genişleme, gazetecilerin ve okuyucuların haberle etkileşimini yeni bir seviyeye taşımaktadır. Gelecekte, bu kavramların gazetecilik pratiği üzerindeki etkisinin daha da artması beklenmektedir. Daha detaylı mikro çalışmaların yapılmasıyla, bu kavramın uzun yıllar boyunca konuşulup tartışılacağı öngörülmektedir.

Sonuç olarak metaverse, zamanla yeni bir dünya yaratarak insanların üretkenliğini, yaşamlarını ve sosyal ilişkilerini temelden yeniden şekillendirmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Baudrillard, J. (2021). Simülakrlar ve Simülasyon. Ankara: Doğu Batı.

De la Peña, Nonny, Peggy Weil, Joan Llobera, Elias Giannopoulos, Ausia's Pomé's, BernhardSpanlang, Doron Friedman, Maria V. Sanchez-Vives, and Mel Slater.2010. "ImmersiveJournalism: Immersive Virtual Reality for the First-Person Experience of News."Pres-ence: Teleoperators and Virtual Environments19 (4): 291-301. doi:10.1162/PRES_a_00005.

Dwivedi, Y.K., Hughes, L., Abdullah, M., Baabdullah, N., Ribeiro-Navarrete, N., Giannakis, M., Al-Debei, M.M., Dennehy, D., Metri, B., Buhalis, D., Christy, M.K., Cheung, C., Conboy, K., Doyle, R., Dubey, R., Dutot, V., Felix, R., Gustafsson, A., Hinsch, C., . . . Wamba, S.F. (2022). Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. International Journal of Information Management, Vol 66. Retrieved December 02, 2022, from <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0268401222000767?token=89A2F053A559FA74EA4FF1B1DD45B16DC5A251C6A3DD96318D0212FFFA4C8DEF1387785B22C4D2154D8DE0E1046158F&originRegion=eu-west-1&originCreation=20221201180722>.

Eilemberg, Danie (2021). Journalism goes Web3. Nieman Lab. <https://www.niemanlab.org/2021/12/journalism-goes-web3/>

Hardee, G. M. & McMahan, R. P. (2017). FIJI: A Framework for the Immersion-Journalism Intersection. Frontiers in ICT, 4(21), 1-18. <https://doi.org/10.3389/fict.2017.00021>

Kim, Jooyoung (2021). Advertising in the metaverse: Research agenda. Journal of Interactive Advertising, 21(3), 141-144.

Lewis, Seth C., and Usher. Nikki (2016). "Trading Zones, Boundary Objects, and the Pursuit of News Innovation: A Case Study of Journalists and Programmers." *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 22 (5): 543-560.

Meta. (2021). The Metaverse and How We'll build it together - Connect 2021. Youtube, 28 October. https://www.youtube.com/watch?v=Uvufun6xer8&ab_channel=Meta (Erişim: 11.10.2023)

Ning, H., Wang, H., Lin, H.W., Wang, W., Dhelim, S., Farha, F., Ding, J., & Daneshmand, M. (2021). A Survey on Metaverse: the State-of-the-art, Technologies, Applications, and Challenges. Erişim tarihi, 12.11.2023: https://www.researchgate.net/publication/356375388_A_Survey_on_Metaverse_the_State-of-the-art_Technologies_Applications_and_Challenges

Pavlik, J. (2020). Drones, Augmented Reality And Virtual Reality Journalism: Mapping Their Role in Immersive News Content. Media and Communication, 8(3), 137- 146. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i3.3031>.

Rehm, Sven-Volker, Goel, Lakshmi., & Crespi, Mattia (2015). The metaverse as mediator Between Technology, Trends, And The Digital Transformation Of Society And Business. Journal For Virtual Worlds Research, 8(2).

Riva, Giuseppe & Wiederhold, Brenda K. (2022). What the metaverse is (really) and why we need to know about it. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking 25(6). 355-359. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0124>

Saka, Erkan (2022) Metaverse ve Gazetecilik, <https://www.newslabturkey.org/wp-content/uploads/2022/12/rh-20-erkan-saka.pdf> s.3.

Uskali, T., Gynnild, A., Jones S., Sirkkunen, E., (2021). Immersive Journalism as Storytelling

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),

Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

Ethics, Production, and Design, 13 January 2021, Imprint Routledge, London,
<https://doi.org/10.4324/9780429437748>

Wu, H., Cai, T., Luo, D., Liu, Y., and Zhang, Z. (2021). Immersive Virtual Reality News: A Study of User Experience and Media Effects. *International Journal of Human-Computer Studies*, 147, 102576

Yan, L., Jin, X. and Zhang, Y. (2022). Effects of Virtual Reality Technology in Disaster News Coverage based on MAIN Model. In *International Conference on Human-Computer Interaction* (p. 122-129). Springer, Cham.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume:7 Issue: 2 Year: 2023

EYÜPSULTAN'DA KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA MİRAS ROTASI ÖNERİSİ³

Selin

ALTUN

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru:08.12.2023
Revizyon : 26.12.2023
Kabul : 27.12.2023
Orcid Numarası :
0000-0002-4126-2424

Anahtar Kelimeler:
Eyüpsultan, Turizm,
Kültürel Miras, Rota, Gezi

Amaç: Bu çalışmada Eyüpsultan ilçesinde bulunan Eyüp Sultan Külliyesi dışında kalan tarihi miras yapılarının turizm rotasıyla tanıtılması, ilginin artırılması ve farklı kültürel yapıların bilinirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.
Tasarım/Yöntem: Çalışmada literatür incelemesi ve katılımcı gözlem yöntemleri izlenmiştir. Literatür kapsamında Eyüpsultan ile ilgili çalışmalar incelenerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Literatürden elde edilen bilgiler, araştırmacının ilçede yaptığı saha araştırması ve uzman kişilerle yapılan katılımcı gözlem sonucunda miras rotasında olması gereken yapılar kesinleşmiştir. Ayrıca Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan İlçe Milli Eğitim işbirliğiyle hayata geçen projesi "Eyüpsultan'ı Öğreniyorum" gezisine katılan lise öğrencilerin görüş ve önerileri rota oluşumunda dikkate alınmıştır.
Sonuçlar: Tüm bunların ışığında, turizm potansiyeline sahip kentlerin ancak kültür rotalarıyla dışarıya açık bir hale dönüşeceği ve kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Eyüpsultan ilçesindeki kültürel değerler, miras rotası kapsamında önerilmiştir.
Özgün Değer: Araştırma, hem Eyüpsultan'ın somut kültürel mirasını tanıtmaya amacıyla en güncel bilgileri verecek hem de turistler için farklı bir gezi rotası önerisi sunmaktadır. Çalışma bu yönüyle benzer araştırmalardan ayrılarak Eyüpsultan'ın turizm rotalarının geliştirilmesinde önemli bir rehber niteliği taşıyacaktır.

**HERITAGE ROUTE PROPOSAL IN THE CONTEXT OF CULTURAL TOURISM IN
EYÜPSULTAN**

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 08.12.2023
Revised : 26.12.2023
Accepted : 27.12.2023s
Orcid Number:
0000-0002-4126-2424

Keywords:
Eyüpsultan, Tourism,
Cultural Heritage, Route,
Trip

Objectives: It's aimed to increase the interest of Eyüpsultan historical building with the tourism route and to ensure the awareness of different cultural structures.

Methods: In this study, literature review and participant observation methods were followed. Within the scope of the literature, studies on Eyüpsultan were examined and a conceptual framework was created. As a result of the field research conducted by the researcher in the district and the participant observation made with the experts, the structures that should be on the heritage route were finalized. In addition, the opinions and suggestions of high school students who participated in the project "I am Learning about Eyüpsultan", which was implemented in cooperation with Eyüpsultan Municipality and Eyüpsultan District National Education, were taken into account in the formation of the route.

Results: it has been concluded that cities with tourism potential will only become open to the outside with cultural routes and will play an important role in the protection of cultural heritage. In this context, the cultural values in Eyüpsultan District have been proposed within the scope of the heritage route.

Originality: The research will provide the most up-to-date information in order to promote the cultural heritage of Eyüpsultan and offer a different travel route suggestion for tourists. In this respect, the study will be separated from similar researches and will be an important guide in the development of Eyüpsultan's tourism routes.

³ Bu çalışmada, Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan İlçe Milli Eğitim işbirliğiyle 2022-2023 yılında yapılan "Eyüpsultan'ı Öğreniyorum" projesinden yararlanılmıştır.

Giriş

Geçmişten günümüze kalan tarihi yapıları ve alanları koruyarak bir sonraki nesle aktarmanın bir yolu da yerinde anlatım ve deneyimleme imkânı yaratmaktan geçmektedir. İnsanların günlük yaşam yoğunluğundan uzaklaşıp yeni yerler keşfetme arzusu içerisinde olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, kültürel miras yönünden oldukça zengin çeşitliliği içinde barındıran ve farklı kültürlerin izlerini sokaklarında günümüzde hala muhafaza eden Eyüpsultan, bir turizm rotası ile farkındalığının arttırılmasına neden olacaktır. Osmanlı'nın tarihi dokusu, mimari, kültürü, geleneksel ve çağdaş sanatın mozaigi ile yerli ve yabancı turistlere eşsiz bir turizm çeşitliliği sunan Eyüpsultan, İstanbul'un önemli bir ilçesidir (Türkmenoğlu, Toktaş, Dural, Eşbağ, & Didari, 2018). Dolayısıyla turizm maksatlı ziyaretlerde kültürel mirasın bir gezi rotası çerçevesinde kurgulanması, Eyüpsultan ilçesinin zengin turizm potansiyelinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Kültürel mirasın bilinirliğinin arttırılması, sunulması, korunması ve potansiyelinin değerlendirilmesinde klasik müzecilik anlayışının yerine rota planlaması, kültür yolu ve kültür koridoru gibi kavramlar önem kazanmaya başlamıştır (Atasoy, 2010). Fiziksel çevrede bulunan kültürel değerleri bütüncül bir yaklaşımla ele alarak gelişmesine ve dolayısıyla turistlerin kültürel mirası anlayarak sahiplenmesinin önünü açmaktadır (ÇEKÜL, 2015). Aynı zamanda turizm rotaları, birbirinden bağımsız ve bilinmeyen turizm faaliyet alanlarını birbiriyle uyumlaştırarak bir güzergâh sunmaktadır. Bütüncül bir yaklaşımı benimseyerek oluşturulan rotalar; destinasyonların çekiciliği arttırarak, mirasın korunmasına olanak tanımaktadır (Meyer, 2004). Turizm rotalarında esas amaç; kültürel ve turistik değerleri aynı noktasal doğrudan birbirine bağlayarak bütünlük sağlamak ve turizmi çeşitlerinden daha fazla yararlanarak merkez rotadan genele yayma amacıyla turistik çekici bir destinasyon haline getirmektir (Akın ve Gül, 2020). Eyüpsultan Belediyesi'nin web sitesinde yer alan "*Eyüpsultan Gezi Rehberi Rota Haritaları*" Eyüp Sultan Külliyesi merkez alınarak çevresinde bulunan kültürel değerleri gezi rotası olarak sunmaktadır (Eyüpsultan Belediyesi, 2017). Bu bağlamda Eyüpsultan ilçesinde bulunan somut kültürel değerlerinin çok sayıda olması, kentin önemli turizm potansiyelinin olduğunun göstergesidir.

Eyüpsultan ilçesinin kültür turizm potansiyelinin belirlenmesi ve Eyüp Sultan Külliyesi dışında kalan tarihi miras yapılarının turizm rotasıyla tanıtılması, öneminin vurgulanması, ilginin arttırılması ve farklı kültürel yapıların bilinirliğinin sağlanması amaçlanarak güncel bir turizm rotası önerilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Eyüpsultan'da bulunan somut miras yapılarına ilginin arttırılması ve farklı kültürel yapıların bilinirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Kültürel miras, bir toplumu diğer bir toplumdaki ayıran, tarihe ışık tutan ve gelecek nesillere aktarmakta en önemli yol olan özgün değerler bütünüdür. Kültürel mirasın turizm amacıyla kullanılması, insanların yaşadıkları yerlerin tarihini, kültürünü ve yapıların geçmişteki işlevlerini öğrenmesini kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını kolaylaştırabilir. Ayrıca kültürel değerlerin korunması, öğrenilen bir tarihle mümkün olabilir. Geçmişte dini, askeri, ticari sosyal nedenlerle seyahat eden kişilerin kullandıkları ulaşım güzergâhları, günümüzde turizm faaliyetlerine ulaşma amacıyla kullanılmaktadır. Her bölgenin, ülkenin veya kentin kendine özgün kültürel değeri vardır. Bu kültürel değer, rotalarla kurgulanarak ön plana çıkarılabilir (Halaç & Benzer, 2019).

Üç büyük imparatorluğa başkent olan İstanbul'u Avarlar, Araplar, Latinler ve birçok medeniyet farklı dönemlerde fethetmek üzere kuşatmışlardır. Kuşatmayı başarıyla sonlandıramadan İstanbul surlarından geri çekilen medeniyetlerden sonra, 1453 yılında İstanbul, Fatih Sultan Mehmed ve askerleri tarafından fethedilmiştir (Göncüoğlu, 2021). İstanbul'un fethi sürecinde Fatih Sultan Mehmed otağını Eyüpsultan'da Otakçılar civarında kurduğu ve daha sonra Eyüpsultan ikamet ettiği bilinmektedir (Eyüpsultan Belediyesi; 2019). Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle sur içinde İslam kimliği yaygınlaşırken sur dışında kalan yerlerde de yerleşim hızla kurulmaya başlanmıştır. Ayrıca Fatih'ten önce fethetmek üzere İstanbul'a gelen ve kuşatma sırasında şehit düşen sahabelerin kabirleri tespit edilerek, türbeler yaptırılmıştır. Bu kuşatmalarda, Hz. Peygamberimizin sütkardeşi ve sahabesi Ebu Şeybe el-Hudri sur içinde ve Halid bin Zeyd Ebu Eyyub el-Ensari Hz. Peygamber Efendimizin sahabesi ve mihmandarı sur dibinde şehit düşmüştür (Cesur, 2010). Eyüpsultan'da bulunan iki sahabe kabrinin üzerine de türbe yapılmıştır. Ebu Şeybe el-Hudri'nin kabri, Eyüpsultan ilçesi sınırları içerisinde, tarihi İstanbul Surları'nın Ayvansaray kısmı içerisinde bulunmaktadır (Göncüoğlu, 2017). Halid Bin Zeyd Ebu Eyyub el-Ensari, yaygın olarak bilinen ismiyle Eyüp Sultan'ın kabrinin bulunduğu yere önce türbe, daha sonra türbenin

hemen yanına İstanbul'un ilk selatin cami 1456 yılında inşa ettirilmiştir (Kara, 2003). İlk İslam külliyesi olarak kayıtlara geçen Eyüp Sultan Külliyesi, hazirelerle çevrili, medrese, türbe, imaret, camii ve çiftte hamamdan oluşmaktadır (Derin, 2016). Eyüp Sultan Külliyesi merkez alınarak etrafına fethin bitiminden sonra Eyüp Sultan kabrine yakın olma amacıyla türbe, imaret, mektep, tekke, kütüphane, sebil, çeşme, medrese ve külliye gibi birçok yapı eklenmiştir. Bu yapılar arasında en bilenenleri; Sokullu Mehmed Paşa türbesi ve medresesi; Mihrişah Valide Sultan Sebili, İmaret; Sıbyan mektebi ve türbesi; Bulak Mustafa Paşa Türbesi; Hüsvrev Paşa Türbesi, mektebi ve kütüphanesi; Caferpaşa medresesi ve tekkesi; Siyavuşpaşa Türbesi; Eyüpsultan'da türbesi olan tek padişah Sultan Mehmed Reşad Türbesi ve Reşadiye Numune Mektebi'dir (Eyüpsultan Belediyesi, 2022). Eyüp Sultan Türbesi ve yakınında birçok tanınmış kişilerin kabirleri bulunmaktadır. Bunun nedeni Eyüp Sultan Türbesi'ne yakın olma isteğidir (Güven , 2023).

Eyüpsultan'ın önemli bir mirası olan tarihi cülus yolu, Osmanlı padişahlarının kılıç kuşanma törenlerine ev sahipliği yapmıştır. Yeni tahta çıkan padişah Topkapı Sarayı'ndan sultan kayığına binerek deniz yoluyla Eyüpsultan'a gelir ve Bostan İskelesinden karaya çıkarmış. Cülus yolunu takip ederek Eyüp Sultan Türbesi'ne vardığında Şeyhülislam eliyle kılıç kuşanmaktaymış. Daha sonra Cülus yolundaki binek taşı üzerinden atına binerek etrafında toplanan insanlara bahşişler dağıtarak Topkapı Sarayı'na geri dönermiş. Söz konusu kılıç kuşanma töreni Osmanlı Döneminde padişahlığın resmîyeti için önemli bir tören olarak görülmekteydi (Yıldız, 2023).

Osmanlı Döneminde kadıdan "İzinname" alınarak Eyüpsultan'a giriş yapılmaktaymış. Bu durum, Eyüpsultan'a verilen değeri göstermektedir. Eyüp Sultan Hz. Ev sahipliği yapan kent, çok sayıda mimari yapıyla dikkatleri üzerine çekmektedir (Türkmenoğlu, Toktaş, Dural, Eşbağ, & Didari, 2018, s. 385). Bu mimari yapılar arasında İstanbul'a suyu getirmek üzere Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mimar Sinan tarafından yapılan Kırkçeşme Su Sistemi içerisinde bulunan önemli su kemerlerine de Eyüpsultan ev sahipliği yapmaktadır. Eğri Kemer, Başhavuz, Uzun Kemer, Mağlova Kemer, Kurt Kemer ve Ayvat Bendi Eyüpsultan'ın Kemerburgaz bölgesindeki kültürel miraslarıdır (Aysel , 2008). Mağlova Kemer, "Kemerlerin Süleymaniyesi" olarak adlandırılmakta ve Mimar Sinan'ın "Koca" sıfatına layık olduğunu tek eserde gösterdiği şaheserlerindendir (Önal, 2017). Öte yandan Eyüpsultan merkezde Zal Mahmut Paşa Külliyesi, Caferpaşa Medresesi, Sokullu Mehmed Paşa Türbesi ve Medresesi, Davutağa Mescidi, Şah Sultan Cami, Defterdar Cami gibi birçok Mimar Sinan eseri bulunmaktadır (Eyüpsultan Belediyesi, 2019).

Eyüpsultan, Haliç'ten başlayıp Karadeniz kıyılarına uzanan oldukça geniş bir alana sahiptir. Haliç'in ortasında yer alan iki ada Eyüpsultan'ın önemli somut olmayan kültürel mirasıdır. Haliç ve Bahariye adaları olarak bilenen adalar, Osmanlı döneminden de önce burada olduğu bilinmektedir. Koruma altında olan adalar, tavşan ve kuş türlerinin uğrak noktasıdır (Göncüoğlu, 2017). Bir diğer somut olmayan kültürel mirası, Dünyanın ilk geri dönüşüm uygulaması olan Eyüp oyuncaklarıdır. Bu oyuncaklar atık malzemeler kullanılarak yapılmaktaydı. Tahtakale'nin tahta atıkları Sütlüce mezbahasından atılan deri, kemik ve bağırsak parçaları, Kağıthane ve Alibeyköy derelerinin biriktirdiği kilin kullanılmasıyla 28 çeşit Eyüp oyuncakı üretilmiştir (Göncüoğlu, 2017). İstanbul İl Envanterine somut olmayan kültür mirası olarak kaydedilen Eyüp oyuncakları, Eyüpsultan Belediyesi'nin desteğiyle Kaptan Paşa Cami altındaki iki dükkânda üretime devam etmektedir (Eyüpsultan Belediyesi, 2023). Ek olarak, Eyüpsultan'ın fotoğraflarda yaşayan mirasını nesillere aktaran fotoğrafçı Metin Türkmenoğlu adına oğlu tarafından Eyüp Pasajı'nda fotoğrafçılık mesleğini icra ettiği dükkânı "Foto Metin Müzesi" adıyla yeniden işlevselleştirmiştir. Müzede, Eyüpsultan tarihine ve kültürüne 58 yıl boyunca fotoğraf makinesi aracılığıyla şahit olmuş sanatçı, kullandığı kamere, fotoğraf makinesi gibi objeler yer almaktadır (Türkmenoğlu, 2023). Bu nedenle kültür ve tarihi açısından son derece zengin olan Eyüpsultan, önemli somut kültürel Mirasları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo1. Eyüpsultan'ın Somut Kültürel Değerleri

CAMİLER	<ul style="list-style-type: none">• Arakiyeci Camii• Arpacı Hayrettin Camii• Aşçıbaşı Camii• Baba Haydar Camii• Bali Baba Camii• Çeribaşı Camii• Cezri Kasım Camii• Davutağa Camii• Defterdar Camii• Eyüp Sultan Camii• Kaptan Paşa Camii• Kızıl Mescid Camii• Nazperver Camii• Nişancı Mustafa Camii• Saçlı Abdülkadir Camii• Şah Sultan Camii• Silahi Mehmet Paşa Camii• Üç Şehitler Camii• Ya Vedud Camii• Zal Mahmut Paşa Camii• Zeynep Hatun Camii
TÜRBELER	<ul style="list-style-type: none">• Abdurrahman Paşa Türbesi• Adile Sultan Türbesi• Ayas Paşa Türbesi• Bulak Mustafa Paşa Türbesi• Ebu Derya Türbesi• Eyüp Sultan Türbesi• Ebu Şeybe el-Hudri Türbesi• Ferhat Paşa Türbesi• Feridun Paşa Türbesi• Hasan Hüsni Paşa Türbesi• Hubbi Hatun Türbesi• Hüsrev Paşa Türbesi• Lala Mustafa Paşa Türbesi• Mihrişah Valide Sultan Türbesi• Molla Çelebi Türbesi• Molla Lütfü Türbesi• Nakkaş Hasan Paşa Türbesi• Petrev Paşa Türbesi• Şah Sultan Türbesi• Siyavuş Paşa Türbesi• Sokullu Mehmed Paşa Türbesi• Sultan Reşad Türbesi• Şekerpare Kadın Türbesi• Ya Vedud Türbesi• Zal Mahmut Paşa Türbesi
TEKKELER	<ul style="list-style-type: none">• Afife Hatun Tekkesi• Bahariye Mevlevihanesi• Balçık Tekkesi• Hatuniye Tekkesi• Hüsrev Paşa Tekkesi• Kaşgari Murteza Efendi Tekkesi• Özbekler Tekkesi• Selami Efendi Tekkesi• Sertarıkzade Tekkesi• Şeyh Murat Efendi Tekkesi• Şeyhülislam Tekkesi• Vezir Tekke

SU KEMERLERİ	<ul style="list-style-type: none">• Eğri Kemer• Başhavuz• Uzun Kemer• Mağlova Kemer• Kurt Kemer• Ayvat Bendi
ÖNEMLİ MEKÂNLAR	<ul style="list-style-type: none">• Binek Taşı• Beşirağa Medresesi• Caferpaşa Medresesi (Kent Belleği Merkezi)• Çiftalan Plajı ve Kamp Alanı• Cülus Yolu• Çobançeşme Çocuk Köyü• Santral İstanbul• Sertarikzade Tekkesi (Kültür ve Sanat Merkezi)• Eyüpsultan Türbe Hamam Müzesi• Foto Metin Müzesi• Feshane• Gelenekli Sanatlar Müzesi (Türkiye Milli Kültür Vakfı)• Haliç Adaları• Kültür Evi• Pierre Loti Tepesi• Tarihi Eyüp Karakolu• Zal Mahmut Paşa Külliyesi

Kaynak: Literatürden (Eyüpsultan Belediyesi, 2022; Göncüoğlu, 2017; Haskan,1996;

Haskan, 2014) elde edilen bilgiler ışında yazar tarafından derlenmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere, Eyüpsultan'da çok sayıda somut kültürel miras bulunmaktadır. Bu yapılardan bazıları işlevselleştirilerek, ziyaretçilere mimari ve sanatın eşsiz birleşimini deneyimleme imkânı sunmaktadır. Önemli mekânlar içerisinde yer alan Zal Mahmut Paşa Külliyesi, kademeli bir yerleşme düzenine göre Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Külliye'de Cami kapısı ve alt medrese kapısı olmak üzere iki ana kapı ve 26 basamaklı taş merdivenle cami ve alt medrese odalarını birbirine bağlayan bir avlu kapısı yer almaktadır (Yavuzer, 2016).

Eyüp Sultan Külliyesi'ne bağlı Türbe Hamamı, Fatih Sultan Mehmet tarafından, İstanbul'un fethinden sonra yaptırılan ilk hamam olarak bilinmektedir (Yörük , 2016). Günümüzde hamam aslına uygun bir şekilde restore edilerek 2022 yılında "Eyüpsultan Türbe Hamamı Müzesi" olarak yeniden işlev kazandırılmıştır. Müzenin alt katı hamam kültürünü anlatırken, üst katında su kültürünün anlatımına ve objelerine yer verilmiştir (Eyüpsultan Belediyesi, 2022). Yeniden işlev kazanan bir diğer somut mirasımız Caferpaşa Medresesi'dir. Medrese, Eyüpsultan ilçesinin geçmişi ve geleceği arasında bir köprü görevi üstlenerek, kentin hafızalardaki anılarını hatırlamayı amaçlayarak 2023 yılında Eyüpsultan Belediyesi tarafından işlevselleştirilmiştir. Caferpaşa Kent Belleği Merkezi olarak sekiz odada Eyüpsultan'ın kültürel mirasına dair objeler yer almaktadır. Bu odaların adları; Eyüpsultan, nakkaş, beyazperde, gravür, Eyüp oyuncakları, hat, serpuş ve musikidir (Eyüpsultan Belediyesi, 2023).

Bir dönemin sembol yapılarından biri olan, ikinci dereceden tescilli tarihi konak ve kültür evi olarak kullanılan yapı Eyüpsultan Belediyesi'nin kültür ve sanat çalışmaları kapsamında "Galeri Eyüpsultan" adıyla yeniden işlevselleştirilmiştir. Geçmişten günümüze ve günümüzden geleceğe miras kalacak olan yapı, Türk sanatının farklı disiplinlerini bir arada sunarak bir olmak, birlik olmak mottosuyla sanatseverler ve ziyaretçileri ağırlamaktadır(Eyüpsultan Belediyesi, 2023). Eyüpsultan'ın bir diğer önemli somut mirası olan Feshane-i Amire, askeri ihtiyaçları karşılamak üzere ilk olarak 1828 yılında İstanbul Kadırgada kurulmuş ve 1835 yılında Eyüpsultan'a taşınmıştır (Abdioğlu & Köse, 2021). Günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından "Artİstanbul Feshane" adıyla 2023 yılında yeniden işlevselleştirilmiştir. Yapının dış mekânında kültürel etkinlikler düzenlenirken, iç mekânında ise geçici karma sanat sergilerine ev sahipliği yapmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023).

Tarihi Eyüp Karakolu, Eyüpsultan'da 1920 yılında Bostan İskelesi Karakolu'nun yıkılmasıyla yerine 1921 yılında kurulan karakoludur. Eyüpsultan Merkez mahallesinde ve Eyüpsultan İskelesine giden konumda yer alan Karakol'un, hem mimari özelliği korunmuş hem de geçmişteki işlevine uygun olarak restore edilmiştir. Tarihi Eyüp Karakolu olarak uzun süre kullanılmıştır (Çiftçi, 1998). Yapının kapasitesinin yeterli gelmemesi nedeniyle karakol taşınmış ve yapı bir süre kullanılmamıştır. Günümüzde bu Tarihi Karakol İstiklal Harbi'nin 100. yılında Eyüpsultan Belediyesi tarafından restore edilerek işlevselleştirilmiş ve İstiklal Kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır. İstiklal dönemini konu alan 8.000'nin üzerinde kitap kapasitesiyle, konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen lisans ve lisansüstü öğrencileri, araştırmacıları ve ziyaret etmek isteyen kişileri ağırlamaktadır (Altun, 2023).

Yöntem

Araştırmanın amacı, Eyüp Sultan Külliyesi ve çevresi dışında kalan tarihi miras yapılarının turizm rotasıyla tanıtılması, ilginin artırılması ve farklı kültürel yapıların bilinirliğinin sağlanmasıdır. Araştırmanın temel materyalini Eyüpsultan'da kültür turizmi kapsamında değerlendirilen tarihi ve mimari yapılar oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde kullanılan diğer materyaller ise Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan İlçe Milli Eğitim İşbirliğiyle hayata geçen "Eyüpsultan'ı Öğreniyorum" proje çıktıları, ilçeye ait gezi rehberleri göz önüne alınarak konu ve alanla ilgili literatür oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada literatür araştırma ve katılımcı gözlem yöntemleri izlenmiştir. Çalışmada, Eyüpsultan'da yapılan gezi rotaları örnekleri incelenerek araştırma kapsamında ortaya çıkan miras rotası önerisine cevaplar aranmıştır. Araştırmaya konu olan Eyüpsultan haritası Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1; Eyüpsultan Haritası

(Eyüpsultan Belediyesi, 2023)

Araştırmanın alanı, kültürel miras bağlamında camiiler, türbeler, külliyeler, tekkeler, su kemerleri, imaretler, kütüphaneler, hamamlar, karakol binaları ile mimari ve tarihi açısından önemli bir zenginliğe sahiptir. Osmanlı Döneminin baş mimarı olan Mimar Sinan'ın 10'un üzerinde eserinin olması, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) sütkadeşi Ebu Şeybe el-Hudri, sahabesi ve sancaktarı Halid Bin Zeyd Ebu Eyyub el-Ensari'nin kabirlerinin burada olması, İstiklal Harbi'nde silahların Anadolu'ya ulaştırılmasında rol alması, Haliç ve Karadeniz'e kıyısı olması araştırmanın kültür turizmi bağlamında Eyüpsultan önemli bir konumdadır. Eyüpsultan İlçesi aynı zamanda Hacca gidecek kişilerin en önemli ziyaret noktasında yer almasından dolayı inanç turizmi açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır.

Araştırmada öncelikle Eyüpsultan'a yönelik literatür taramasına yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemi esas alınarak, doküman incelemesi ve katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır. Doküman analiz tekniği, literatürde yer alan dökümanların sistematik veya anahtar kelimeler aracılığıyla tespit edilen benzer çalışmaların incelenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmacının katılımcı gözlem yöntemini kullanmasının en temel nedeni, hem araştırma alanını bizzat gözlemleyerek tanınması hem de sağlıklı sonuçlar elde etmeyi ön görmektedir. Özellikle sosyal araştırmalarda yaygın olarak kullanılan katılımcı gözlem yöntemi, incelenmesi gereken mekan veya grubun içinde olduğu ortama bizzat katılarak anlamaya ve öğrenmeye çalışır ve veri toplama sırasında kendi yorumunu katmadan farklı bakış açılarını

değerlendirilerek yorumlar. Öte yandan bu yorumlar, sadece araştırmacının kapasitesiyle sınırlıdır (Varnalı, 2012).

Bulgular

Literatürde yapılan inceleme sonucunda, araştırma alanı turizm potansiyeli açısından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Saha araştırması sürecinde Tablo 1’de verilen bazı yapılar, yeniden işlevselleştirilerek hem ziyaretçilere açılmış hem de aslına uygun bir şekilde sanat, eğitim, atölye ve müze olarak Eyüpsultan halkına ve turistlere hizmet vermektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler ışığında, yeniden restore edilerek ilçeye kazandırılan kültürel yapılar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Eyüpsultan’da İşlevselleştirilen Somut Tarihi Yapılar

KÜLTÜREL YAPILARI	MİRAS	İŞLEVSELLEŞTİRİLMİŞ ROTA NOKTALARI	ÖNERİLEN DENEYİM
• Amcazade Hüseyin Paşa Arazisi		• Eyüpsultan Tepesi	• Fotoğraf çekimi, Manzara seyretme.
• Caferpaşa Medresesi		• Caferpaşa Kent Belleği Merkezi	• Kent Hafızasını tazeleme, Minyatür ve Hat Yapım Videolarını İzleme.
• Eyüp Sultan Hamamı		• Eyüpsultan Türbe Hamamı Müzesi	• Hamam ve Su Kültürüne ait objeleri öğrenme ve keşfi,
• Feshane		• Artİstanbul	• Karma Sanat Gezisi.
• Kaptan Paşa Camii Altı Dükkan		• Eyüpsultan Oyuncakları Atölyesi	• Farkındalık, Dönüşüm, Sürdürülebilirlik Kavramlarının oyuncak yapımında deneyimlenmesi.
• Kültür Evi		• Galeri Eyüpsultan	• Karma Sanat Gezisi.
• Santral İstanbul		• Enerji Müzesi	• Tarihe yolculuk.
• Sertarikzade Tekkesi		• Sertarikzade Kültür ve Sanat Merkezi	• Geleneksel Sanat kurslarını deneyimleme ve inceleme.
• Tarihi Eyüp Karakolu		• İstiklal Kütüphanesi	• İstiklal Harbi’nin öğrenilmesi, akademik ders çalışma alanı, nadir eserleri keşfetmek.
• Zal Mahmut Paşa Külliyesi		• Zal Mahmut Paşa Atölyeler Merkezi	• Farklı Sanat ve Zanaat atölyelerini keşfetmek, izlemek ve deneyimlemek.

Kaynak: Alan saha araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde görülmektedir ki, Eyüpsultan’ın kültür turizmi bağlamındaki yapılarının sayısı artmakta ve aslına uygun bir şekilde işlevselleştirilerek ziyaretçilere sunulmaktadır. Ayrıca yapıların dış kısmı dönemine göre restore edilirken, iç kısmı eski geleneksel yapısını bozmadan çeşitli kültürel etkinlik ve faaliyetleri sunmaktadır.

Somut kültürel mirasların işlevselleştirilmiş rota noktasında yer alan Zal Mahmut Paşa Külliyesi, geçmişte ilme ve öğretime verilen değer bir göstergesi olan medrese odaları, günümüzde sanat ve zanaatlarını icra etmeleri için sanatçılara tahsis edilmiştir. İnsan ve sanatla kusursuz bir bağlantı kurulmasına aracılık eden Külliye’de; hat, tezhip, minyatür, çini, kalemişi, ebru, geri dönüşüm kâğıt, seramik, çömlek, yazı, Eyüp oyuncakları, Karagöz ve deri Atölyesi ve ney-bendir gibi üretim atölyelerinde usta isimler kendi sanatlarını icra etmektedirler. Eyüpsultan Belediyesi öncülüğünde faaliyete geçen Zal Mahmut Paşa Külliyesi atölyeler merkezi, Sertarikzade Kültür Sanat Merkezi, Galeri Eyüpsultan, İstiklal Kütüphanesi, Eyüpsultan Türbe Hamamı Müzesi ve Caferpaşa Kent Belleği Merkezi sürdürülebilir bir sanat anlayışıyla Osmanlı döneminin değerli mirasına sahip çıkarak, işlevselleştirilmiştir. Feshane yapısı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından “Artİstanbul” adıyla kültür etkinlikleri ve sergi mekânına ve Silahtarağa Elektrik Santrali, İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından “Santral İstanbul Enerji Müzesi” adıyla kültür, sanat ve turistik bir cazibe merkezi olarak yeniden işlevselleştirilmiştir.

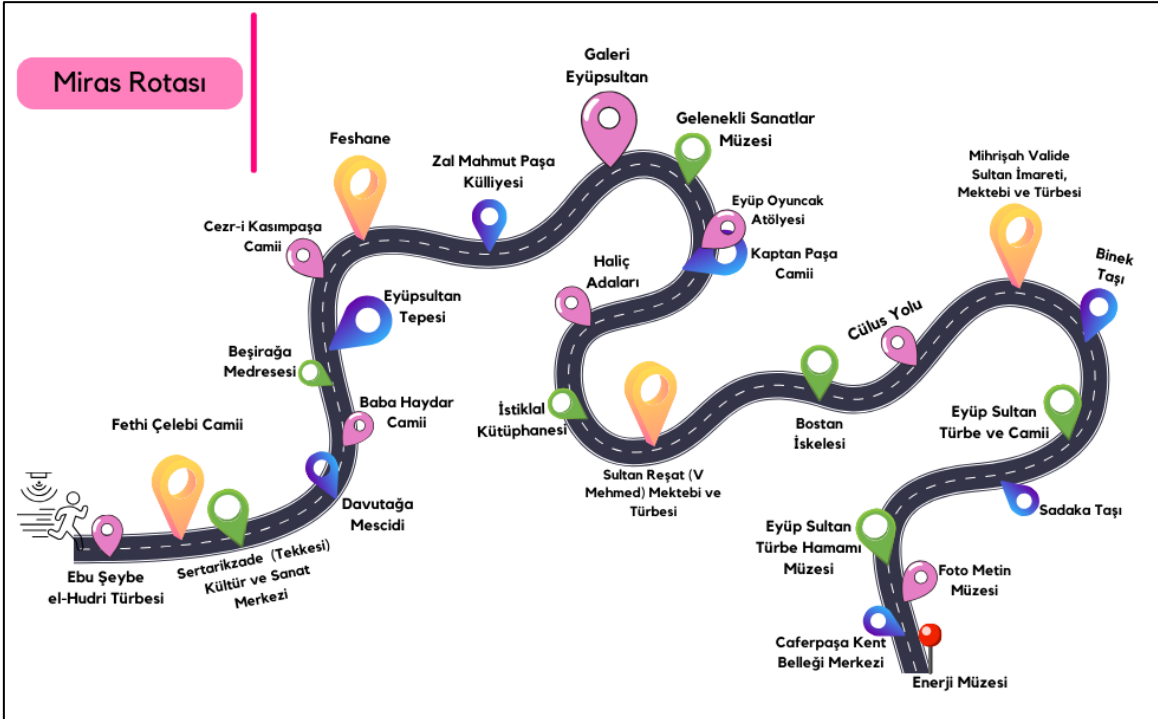
Katılımcı gözlem yoluyla elde edilen veriler incelendiğinde, Eyüpsultan ilçesinin tarihi, mimari ve kültürel yapılarının sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğu ve her geçen gün yeni turistik çekiciliklerin (müze, kent belleği merkezi, sanat atölyeleri vb.) sayısının arttığı görülmektedir. Öte yandan tarihi somut mirası geleceğe aktarmak amacıyla, Haliç'te bulunan iki adaya insan çıkışına izin verilmemektedir. Haliç adalarını Pierre Loti ve Eyüpsultan Tepelerinden izleyebilir veya adaların etrafında sultan kayıklarıyla dolaşarak ziyaret etme imkânları sunulmaktadır.

Saha araştırması sırasında, Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü "Eyüpsultan'ı Öğreniyorum" projesiyle 40 öğrenci görüşlerinden elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde, öğrenciler, Eyüpsultan ilçesinin sadece Pierre Loti, Eyüp Sultan Camii ve etrafından oluşan bir ilçe olduğunu vurgulamışlardır. 34 öğrencinin Eyüp Sultan Camii ve türbesi dışında proje kapsamında gezilen yapıları hiç bilmediği ve 6 öğrencinin ise bazı yapıları sadece isim olarak bildiklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra saha araştırması sürecinde elde edilen bilgiler, Eyüpsultan'ın manevi özelliğinin yanı sıra tarihi, mimari ve sanat açısından da önemli bir zenginlik olduğu görülmüştür.

Sonuç

Eyüpsultan, Osmanlı Türk mimarisi, şehircilik anlayışı, tarihi, tekkeleri, çeşmeleri, çini sanatıyla dikkatleri üzerine çeken manevi bir zenginliktir. Çalışmada, İstanbul ilinin bir ilçesi olan Eyüpsultan ilçesinin destinasyon çekiciliği, inanç mekanları ve turistik yapılar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu açıdan önerilen miras rotası, aynı zamanda çekicilik unsuru ile Eyüpsultan ilçesinin tanınmasında, mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında ve bölgeyle bir bağ kurulmasında önemli bir çalışmadır. Bu bağlamda, hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hem de Eyüpsultan Belediyesi'nin "İşlevselleştirilmiş Rota Noktaları"ni artırarak, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, bilinirliğinin artırılması ve daha geniş çevrelere ulaşabilmesi için tanıtım çalışmalarına ağırlık vermesi önem taşımaktadır.

İstanbul'u fethetmek üzere gelen ve şehit düşen Peygamber efendimizin sütkardeşi Ebu Şeybe el-Hudri Türbesi'nden başlayarak, Ayvansaray Surları, Fetih sırasında Fatih Sultan Mehmed'in Otağı'nı kurdurduğu Otakçılar'da bulunan Tarihi Fethi Çelebi Camii ve Eyüpsultan'ın diğer kültürel miraslarının işlevi dikkate alınarak kültür turizmi bağlamında yeni bir rota önerisi Şekil 2'de sunulmaktadır.

Şekil2; Miras Rotası Önerisi

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Araştırma kapsamında, Eyüpsultan ilçesindeki kültürel değerlerin bilinirlik oranının düşük olduğu yapılan uygulamalı gezi sonuçlarından ortaya çıkmıştır. Bu nedenle turizm potansiyeline sahip kentlerin ancak kültür rotalarıyla dışarıya açık bir hale dönüşeceği ve kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden destek alınmıştır. Bu kapsamda, araştırma sürecinin yürütülmesinde değerli bilgisini ve deneyimini aktararak çalışmaya yön veren Eyüpsultan Belediye Başkanı Sayın **Deniz Köken'e** katkılarından ve desteğinden dolayı içten teşekkürlerimi ve saygımı sunarım.

Kaynakça

- Abdioğlu, H., ve Köse, İ. (2021). Osmanlı Devletinde Feshane-i Amire ve Muhasebe İşlemleri. *Accounting and Financial History Research Journal*(Özel Sayı), 65-88.
- Akın, T., ve Gül, A. (2020). Isparta-Atabey Yöresinin Ekoturizm Potansiyeli ve Turizm Rotalarının Belirlenmesi. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 5(2), 221-240.
- Altun, S. (2023). İstanbul Harbi'nde Eyüpsultan ve Çevresindeki Önemli Yapılar: Bir İstiklal Rota Önerisi. *İstiklal Kütüphanesi Dergisi*, 1(1), 105-111.
- Arısal, M. (2023). İstanbul'da Yabancı Sermaye Eliyle Yürütülen Elektrik İşleri (1910-1937). *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 215-243.
- Atasoy, F. (2010). Kültürel Mirasımızın Kültür Yolu Bağlamında Değerlendirilmesi. *Türk Yurdu Dergisi*, 30(270), 40-46.
- Aysel , N. R. (2008). İstanbul'un Tarihi Su Sistemleri: Kırkçeşme Tesisleri. *Tarihi Su Yapıları Konferansı Bildiriler Kitabı* (s. 1-8). İzmir: T.C Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, DSİ II. Bölge Müdürlüğü.
- Baycan, N. (1989). Mareşal Fevzi Çakmak. *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 6(16), 177-206.
- Cesur, K. (2010). Sahabe ve İstanbul Kuşatmaları. *Din ve Hayat*(9), 76-81.
- Çaykıran, G., ve Ürün, T. (2022). *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(33), 251-265.
- ÇEKÜL. (2015). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı - Tarihi Kentler Birliği Yayınları.
- Çelik , R. (2023). İstiklal Harbinde İstanbul'un Manevi Dinamikleri. *İstiklal Harbi'nin 100. yılında İstanbul ve Eyüpsultan Tebliğler*, 15. *Uluslararası Eyüpsultan Sempozyumu* (s. 148-157). İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi Yayınları.
- Çelik, Y. (2018). II. Mahmud Devrinde İdari-Askeri Bir Üs: Rami Kışlası. *The Journal of Ottoman Studies*, 227-266.
- Çevik, Z. (2012). Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını. *Recent Period Turkish Studies*, 1-26.
- Çiftçi, A. (1998). Eyüpsultan'ın Tarihi Karakolları. *II.Eyüpsultan Sempozyumu-Tebliğler* (s. 226-237). İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi Kültür Yayınları.
- Derin, S. (2016). Tarihi Süreçte Eyüp Sultan Camisi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 177- 191.
- Dölen, E., ve Sandalcı, M. (2004). *Kağıthane-Kemerburgaz-Ağaçlı-Çiftalan Demiryolu 1914-1916*. İstanbul: Kağıthane Belediyesi Yayınları.
- Ergin, O. (1995). *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları .
- Eyüp Belediyesi. (2011). *Eyüp Şehir Rehberi*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

Eyüpsultan Belediyesi. (2017). *eyupsultan*. 12 07, 2023 tarihinde [eyupsultan.bel.tr: https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/eyupsultan-gezi-rehberi-rota-haritalari/1842](https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/eyupsultan-gezi-rehberi-rota-haritalari/1842) adresinden alındı.

Eyüpsultan Belediyesi. (2022, 8 3). *eyupsultan*. 11 12, 2023 tarihinde [eyupsultan.bel.tr: https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/news/eyupsultan-turbe-hamami-muzesi-ziyaretçilerin/16896](https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/news/eyupsultan-turbe-hamami-muzesi-ziyaretçilerin/16896) adresinden alındı.

Eyüpsultan Belediyesi. (2022). *Eyüpsultan Gezi Rehberi*. İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi Yayınları.

Eyüpsultan Belediyesi. (2023). *Bir Sevdadır Eyüpsultan*. İstanbul: Eyüpsultan Belediye Yayınları .

Eyüpsultan Belediyesi;. (2019). *Eyüpsultan Gezi Rehberi* . İstanbul: Tablet İletişim.

Göncüoğlu, S. F. (2017). *İstanbul'un Önsözü "Eyüpsultan"*. İstanbul: Eyüpsultan Belediyesi Kültür Yayınları

Göncüoğlu, S. F. (2021). *Fethin Öncüleri: Ni'me'l Ceyş Kabir ve Mescidleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları.

Güven , E. (2023). Eyüp Sultan Türbesi . *Havass-ı Refia: Eyüpsultan Belediyesi, Eyüpsultan Araştırma Merkezi (EYSAM) Altı Aylık Kültür Dergisi*, 82-95.

Halaç, H. H., ve Benzer, M. (2019). Küçük Yerleşim Yerlerinin Turizme Açılmasında Kültürel Mirasın Rota İle Kurgulanması. *Geomatik Dergisi*, 4(1), 23-29.

Haskan, M. N. (1996). *Eyüpsultan Tarihi*. İstanbul: Eyüpsultan Vakfı Yayınları.

Haskan, M. N. (2014). *Eyüpsultan Tarihi*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.

Irmak, H. (2023). Silah tarağa'dan Anadolu'ya Silah Sevkiyatı. 15. *Uluslararası Eyüpsultan Sempozyumu* (s. 280-285). İstanbul : Eyüpsultan Belediyesi Yayınları.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2023). *miras.ibb.istanbul*. 11 4, 2023 tarihinde İBB Miras: <https://miras.ibb.istanbul/blog/istanbulun-en-buyuk-sanat-odagi-artistanbul-feshane/> adresinden alındı.

Kara, F. E. (2003). Fetih ile Birlikte Kurulan Bir Semt Eyüp ve Fetihten Günümüze Ulaşan Mahalleler. VII. *Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler* (s. 340-359). İstanbul : Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları .

Meyer, D. (2004). Key issues for the development of tourism routes and gateways and their potential for Pro-Poor Tourism. *ResearchGate*, 1-31.

Önal, A. (2017). Osmanlılar Döneminde Mağlova Kemerli. C. Yılmaz içinde, *Mimar Sinan ve Su* (s. 281-316). İstanbul: Sultangazi Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.

Sezgin, İ. (2009). 1923-1939 Yılları Arasında Türk Ordusunda Yapılan Askeri Yatırımlar. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Sürmeli, S. (2010). Şehzadebaş Karakolu Baskın ve Olay Mahalline Giren İlk Gazete Tevhid-İ Efkâr. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(45), 103-116.

Türkmenoğlu, Ş. (2023). *Foto Metin Müzesi*. 11 9, 2023 tarihinde [fotometinmuzesi.com: https://www.fotometinmuzesi.com/hakkinda](https://www.fotometinmuzesi.com/hakkinda) adresinden alındı.

Türkmenoğlu, Ş., Toktaş, C., Dural, A., Eşbağ, A., & Didari, A. (2018). *Son Yüzyılın Hikayesi: Eyüp Yaşayanların Dilinden*. İstanbul: Eyüp Dostları Vakfı.

Varnalı, K. (2012). *Dijital Kabilelerin İzinde: Sosyal Medya Netnografik Araştırmalar*. İstanbul: MediaCat Kitapları.

Yavuzer, M. N. (2016). *Zal Mahmut Paşa Camii Yapısal Davranışı ve Geçmiş Hasarlarının İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),

Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Yıldız, G. (2023). Tarihi Bostan İskelesi. *Havass-ı Refia: Eyüpsultan Belediyesi, Eyüpsultan Araştırma Merkezi (EYSAM) Altı Aylık Kültür Dergisi*, 122-135.

Yörük, S. (2016). XVIII. Yüzyıl Eyüp Kazası Hamamları ve Hamam Çalışanlarının Demografik Yapısı. *BELLETEM*, 80(289), 823-856.

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Enerji Müzesi. (2023). 08 21, 2023 tarihinde bilgi.edu.tr: <https://www.bilgi.edu.tr/tr/universite/hakkinda/kurumsal-ilkeler/topluma-hizmet/enerji-muzesi/> adresinden alındı.

Rami Kütüphanesi. (2023). 08 21, 2023 tarihinde [ramikutuphanesi.gov.tr: https://ramikutuphanesi.gov.tr/tarihce/](https://ramikutuphanesi.gov.tr/tarihce/) adresinden alındı.

turkiyenintarihieserleri. (2023). 08 2023, 13 tarihinde <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=4084> adresinden alındı.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)
INTERNATIONAL HUMANITIES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume:7 Issue: 2 Year: 2023

KAMU YÖNETİMİNDE KOORDİNASYON ZORLUĞU

Yüksel DEMİRKAYA⁴

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru: 17.12.2023
Revizyon : 22.12.2023
Kabul : 22.12.2023
Orcid Numarası :
0000-0002-2683-8579

Anahtar Kelimeler:
Koordinasyon, Kurumsal
Yönetim, Planlama

ÖZ

Kamu yönetiminin etki ve hizmet alanı gün geçtikçe artmakta ve yeni hizmet alanları oluşmaktadır. Halbuki politika oluşturucuların ve kamu yöneticilerinin aşmaya çalıştıkları en temel zorluklardan birisi yönetimde bütünlüğün sağlanması ve hizmetler arasında koordinasyonun sağlanmasıdır (Nitekim yönetimi etkileyen anayasal ilkeler arasında 'yönetimin bütünlüğü' ilkesi ve kamu yönetiminin 'merkezi yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre düzenlenmesi' ilkesi öne çıkmaktadır). Kaynakların etkin kullanılması ve elde edilebilecek maksimum verimliliğin elde edilmesi amacıyla kamu yönetiminde sürekli bir değişim ve yapılanma hareketinin varlığı bilinmekte ve bu yönde sürdürülebilirliğin gereğine inanılmaktadır. Kamu yönetiminin hizmet alanlarının çeşitlenmesi ve genişlemesi ile uzmanlık alanlarına göre kurum sayıları sürekli artmaktadır. Kamu yönetiminde uzmanlaşma diğer bir ifadeyle alanında uzman kurumların oluşturulması, karmaşıklaşan ve nitelikli bilgi gerektiren kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması için önemli bir gerekliliktir. Ancak bu tür kurumların idarenin bütünlüğü ilkesi ve genel stratejik hedefler doğrultusunda koordine edilebilmesi, her zaman işin zor tarafını oluşturmuştur. Bu makalede, kamu sektörü ve özel sektör yanında üçüncü sektör olarak da tanımlanan sivil toplum kuruluşlarının hedefleri doğrultusunda iç koordinasyon ve ortak hedefler doğrultusunda dış koordinasyon zorlukları üzerinde durulacaktır.

COORDINATION DIFFICULTY IN PUBLIC ADMINISTRATION

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 17.12.2023
Revised : 22.12.2023
Accepted : 22.12.2023
Orcid Number:
0000-0002-2683-8579

Keywords:
Coordination, Corporate
Management, Planning

ABSTRACT

The influence and service area of public administration is increasing day by day and consists of new service areas. However, one of the main challenges that policy makers and public support are trying to overcome is to maintain integrity in administration and ensure coordination between services (As a matter of fact, the principles of administration are among the constitutional principles, the principle of 'administrative integrity' and the principle of 'regulating public administration according to the principles of central administration and decentralization'). It is known that there is a continuous change and structuring movement by the public in order to use resources effectively and achieve the maximum change that can be achieved, and it is believed that the sustainability of this compliance is necessary.

The diversification of public administration services and the progress of data are constantly maintained according to the structural structure. Publicly managed specialization is an important requirement for public access to expert knowledge, complex and fragmented information, and its characteristics. But the principle of integrity of this type of management and the harmonization of established goals in general led to the fact that everything turned out to be difficult. This will focus on internal coordination in line with the goal of the

⁴ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, ydemirkaya@marmara.edu.tr

Giriş

Kamu yönetiminin etki ve hizmet alanı gün geçtikçe artmakta ve yeni hizmet alanları oluşmaktadır. Halbuki politika oluşturucuların ve kamu yöneticilerinin aşmaya çalıştıkları en temel zorluklardan birisi yönetimde bütünlüğün sağlanması ve hizmetler arasında koordinasyonun sağlanmasıdır (Nitekim yönetimi etkileyen anayasal ilkeler arasında 'yönetim bütünlüğü' ilkesi ve kamu yönetiminin 'merkezi yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre düzenlenmesi' ilkesi öne çıkmaktadır). Kaynakların etkin kullanılması ve elde edilebilecek maksimum verimliliğin elde edilmesi amacıyla kamu yönetiminde sürekli bir değişim ve yapılanma hareketinin varlığı bilinmekte ve bu yönde sürdürülebilirliğin gereğine inanılmaktadır.

Ancak kamu politikalarının oluşturulması uygulanması süreçlerinde arzu edilen sinerjinin oluşturulması amacıyla aktörlerin, kurumların ve iş birliği stratejilerinin doğru belirlenmesi üzerinde yeterince durulmamaktadır (Demirkaya, 2019). Günümüzde devasa büyüklüğe kavuşan kamu yönetim alanlarının vatandaşın sürekli artan talepleri karşısında etkin ve verimli çözümler üretebilmesi için bilgi paylaşımı temelli ortak akıl ağının oluşturulmasıyla kurumlararası sinerjinin oluşturulması hedeflenmelidir.

Kamu yönetiminin hizmet alanlarının çeşitlenmesi ve genişlemesi ile uzmanlık alanlarına göre kurum sayıları sürekli artmaktadır. Kamu yönetiminde uzmanlaşma diğer bir ifadeyle alanında uzman kurumların oluşturulması, karmaşıklaşan ve nitelikli bilgi gerektiren kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması için önemli bir gerekliliktir. Ancak bu tür kurumların idarenin bütünlüğü ilkesi ve genel stratejik hedefler doğrultusunda koordine edilebilmesi, her zaman işin zor tarafını oluşturmuştur. Bu makalede, kamu sektörü ve özel sektör yanında üçüncü sektör olarak da tanımlanan sivil toplum kuruluşlarının hedefleri doğrultusunda iç koordinasyon ve ortak hedefler doğrultusunda dış koordinasyon zorlukları üzerinde durulacaktır.

Koordinasyon ve Yöntemleri

Türk Dil Kurumuna göre koordinasyon kelimesinin eş anlamı eşgüdüm olarak açıklanmaktadır. Koordinasyon ile kurumsal faaliyetler arasında bulunması gereken bağlantıyı ifade etmek için kullanılır. Ayrıca faaliyetler arasındaki düzen ve uyumu ifade etmek içinde kullanılmaktadır. Durumlar arasındaki düzen, uyum ve değişimlere adaptasyon yeteneği olarak da tanımlanabilir.

Kamu yönetiminin faaliyet alanları genişledikçe yeni uzmanlık alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır, nihayetinde kamu yönetimin temel zorluklarından birisi olarak çoğalan birimler arasında yönetimin bütünlüğü ilkesi kapsamında planlama ve koordinasyon sorunu büyümektedir. Bu alanda nitelikli çalışmalarıyla bilinen Pollit ve Bouckaert (2011)'e

göre kamu yönetimin faaliyet alanının genişlemesi ve örgütsel olarak büyümesi uzmanlaşmanın artmasına ve verimlilik tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Haliyle kamu yönetiminde verimliliğin sağlanabilmesi için benzer hizmetleri sunan kurumların tek çatı altında toplanmaları etkin koordinasyon için önemli bir gerekliliktir. Ancak bu tür kurumların idarenin bütünlüğü ilkesi ve genel stratejik hedefler doğrultusunda koordine edilebilmesi, her zaman işin zor tarafını oluşturmuştur. Nitekim, Gulick ve Urwick (1937) kamu kurumlarında uzmanlaşma ve koordinasyon arasındaki doğru orantılı bir sistemsel ilişkinin önemini vurgulamaktadır. Yani, kamu yönetiminde örgütsel birimler ve uzmanlaşma arttıkça etkinlik ve verimliliği sağlamakla görevli olan birimler adına koordinasyon zorlaşmakta ve daha etkin bir kurumsal koordinasyon mekanizması gerekmektedir (Demirkaya, Y. ve Topcu, D.)

Bu alanda etkili çalışmalardan birisini kaleme alan Malone ve Crowston (1990) koordinasyonu '*belirli bir hedef ışığında paydaşların birlikte çalışabilme kapasitelerinin ortaya çıkarılması*' olarak tanımlamış ve konu hakkında bir literatür taraması yaptıktan sonra öne çıkan bazı koordinasyon tanımlamalarını aşağıdaki gibi tasnif etmiştir (Malone ve Crowston, 1990: 358-361):

- Uyumu ve birlikte çalışmayı temel alan faaliyetler arasında, karşılıklı bağımlılıkları yönetme eylemidir (Boston, 1992).
- Koordinasyon, yalnızca merkezi düzeyde değil aynı zamanda ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde kurgulanması gereken çok boyutlu bir yönetsel olgudur (Wollmann, 2003).
- Aynı veya benzer politikalar ışığında hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanan yöntemlerin bir bütün olarak ele alınmasına koordinasyon denir (Bouckaert vd., 2010).
- Kamu kurumlarının görev ve sorumluluklarının uyumlaştırılmasını sağlayan yöntemler ve mekanizmalardır (Koop ve Lodge, 2014).
- Koordinasyon belirli bir hedef doğrultusunda birbirine bağımlı paydaşlar arasındaki karar ve eylemlerin dizayn edilmesidir (World Bank Group, 2015).

Metcalf (1994), ise kamu kurumları bünyesinde koordinasyon düzeyini dokuz aşama üzerinden değerlendiren bir ölçek geliştirmiştir. Aynı zamanda kurumlararası koordinasyonun gelişim aşamaları veya ölçütleri olarak da değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Metcalfe'nin geliştirmiş olduğu ölçek, yazar tarafından aşağıdaki ifadeler ile yorumlanırken kamu kurumları ile birlikte özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının koordinasyon süreçlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Ortak hedefler doğrultusunda farklı kurumlar arasındaki koordinasyonun aşamaları: Birinci düzeyde her kurum kendi yönetsel yapısını gözeterek kararlarını bağımsız olarak almalıdır. İkinci aşamada kurumlar arasında yatay ve dikey bir iletişim ağı ile gereken bilgi paylaşımı olmalıdır. Üçüncü düzeyde diğer kurumlar ile yapılan istişareden sonra geri bildirim sonuçları dikkate alarak analizlerin yapılması önerilmektedir. Dördüncü düzeyde kurumlar arasında hedeflerin uyumlu hale getirilmesi ve belirgin farklılıkların giderilmesi üzerinde durulur. Beşinci düzeyde kurumlar arasında ortak hedeflerin netleştirilmesi üzerinde kararlılık vurgulanır. Altıncı düzeyde kurumlar arasında olabilecek anlaşmazlıkların çözümü için ortak yöntem belirlenir. Yedinci düzeyde kurumların ortak hedefler doğrultusunda yetki alanları ve eylem sınırları belirlenmelidir. Sekizinci düzeyde kurumlar arasındaki faaliyet temelli iş birliğinin sürdürülebilir olması için *merkezi yönetim/ağ yönetimi/çatı örgüt* tarafından, objektif ölçütlerin tespiti ve bunların nasıl uygulanması gerektiğinin düzenlenmesi gerekir. Dokuzuncu düzeyde ise koordinasyonun stratejik düzey yönetim tarafından bir bütün olarak ele alınarak rehber niteliğinde bir strateji belgesinin hazırlanması gerekir.

Tablo: Orijinal İfadeleri ile Metcalfe'nin Koordinasyon (Kaynak: Metcalfe, 1994: 281)

Level 9 Government strategy
Level 8 Establishing central priorities
Level 7 Setting limits on ministerial action
Level 6 Arbitration of policy differences
Level 5 Search for agreement among ministries/agencies
Level 4 Avoiding divergences among ministries/agencies
Level 3 Consultation with other ministries/agencies (feedback)
Level 2 Communication to other ministries/agencies (information exchange)
Level 1 Independent decision-making by ministries/agencies

Koordinasyon Türleri

Koordinasyon süreci amaçlarına göre kendi içerisinde çeşitli alt başlıklara ayrılmaktadır. İlk olarak her bir kurum özelinde iç ve dış koordinasyon olarak iki temel başlık altında ele alınır. İç koordinasyon kendi içerisinde dikey, yatay ve çapraz koordinasyon olarak üçe ayrılmaktadır.

Dikey Koordinasyon: Örgütlerin hiyerarşik yapıları içinde farklı kademelerinde yer alan birimlerinin, ast-üst ilişkisine dayalı her türlü etkileşimine dikey koordinasyon denmektedir. Kamu kurumlarında emir komuta zinciri dikey koordinasyonu ifade eder.

Yatay Koordinasyon: Örgüt içinde benzer yönetsel düzey içinde bulunan farklı birimlerin kendi aralarındaki bilgi alışverişini ifade eden bir koordinasyondur.

Çapraz Koordinasyon: Yönetsel düzeyler ve farklı hizmet birimleri arasında olması gereken iş birliğini ifade eden koordinasyon türüdür.

Bunula beraber, hiyerarşiye dayanan koordinasyon, inandırıcı koordinasyon, komiteler yolu ile koordinasyon, yapısal ve görevsel koordinasyon gibi farklı başlıklar altında da koordinasyon ve türleri analiz edilmektedir (Yerlisu, 1999: 80).

Koordinasyon Zorlukları

Koordinasyon kapasitesi, örgütsel kapı ve kurumsal yönetim kapasitesi ile doğru orantılıdır. Örgütsel yapısı büyük olmayan ve alt birimleri az olan örgütler, karmaşık yapısı olan ve alt hizmet birimleri detaylı olan organizasyonlara göre koordinasyonu daha kolay sağlayabilmektedirler (Saruhan ve Yıldız 2009: 257). Dünya Bankasına göre koordinasyon sürecinde oluşan engeller genellikle dört unsurdan kaynaklanıyor olabilir. Koordinasyonun sağlanması yolunda karşılaşılan bu engeller güven eksikliği, hesap verebilirlik eksikliği, kapasite eksikliği ve bilgi eksikliği olarak sayılabilir (World Bank Group, 2015: 36-37):

Güven Eksikliği: Kamu kurumları arasında iş birliği ve koordinasyon kültürünün oluşturulmasının temel gereklerinden biride kurum çalışanlarının karşılıklı güven ilişkisi içerisinde hareket etmeleridir. Kamu kurumlarındaki siyasal ve bürokratik değişimler neticesinde sürekli bir yönetim değişikliği söz konusudur. Bu durum genel anlamda güvensizlik ortamı doğurabilmektedir. Çünkü kamu kurumlarında kurumsal yönetim kapasitesi genelde sistem odaklı olmaktan ziyade lider veya ekip odaklıdır.

Hesap Verebilirlik Eksikliği: Koordinasyon sürecinde oluşan engellerden biride paydaşlara yönelik kurumsal hesap verebilirlik eksikliğidir. Hesap verebilirlik kapasitesi, kurumların ortak iş yapabilme, ortaklıklar kurabilme ve projeler yönetebilme yeteneğini artırır.

Kapasite Eksikliği: Koordinasyon sorunlarından bir diğeri de yönetim kapasite eksikliğidir. Kapasite eksikliği ile genellikle mali kaynaklar ve uzman insan kaynağı eksikliği ifade edilir. Ayrıca genel yönetim ilkeleri bakımından yönetsel kapasite eksikliği de anlaşılabilir.

Bilgi Eksikliği: Merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında olması gereken karşılıklı bilgi akışının etkili bir biçimde gerçekleşmemesi durumunda, koordinasyon sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, benzer hedefler doğrultusunda yerel yönetimler ile ilgili bakanlıkların proje ve yatırım gibi konularda birbirlerini bilgilendirmesi gerekmektedir. Bilgi paylaşımının başarılı bir biçimde yapılması durumunda kurumlar arası koordinasyon sürecinin etkin olmasını sağlar.

Kurumsal yapılarda faaliyetlerin planlanabilmesi ve yürütülebilmesi ortak çalışmayı ve iş birliğini gerektirir. Yönetim faaliyetlerinin belki de en zoru olan koordinasyon, ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalışma motivasyonunu önemli bir zorunluluktur (. Ortak amaçlar ve bu yönde oluşturulmuş motivasyon ortamından bahsedilemiyorsa, koordinasyonun sağlanması imkansız yakındır (Şişman, 2013: 191).

Kamu kurumlarının kendi hiyerarşik yapıları içinde (iç koordinasyon), ve diğer kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör gibi yapılarla (dış koordinasyon) ortak hedefler doğrultusunda iş birliğini geliştirmeleri ciddi çaba gerektirmektedir. Çünkü katı bürokratik yapı ve 'kırtasiyecî' iş yapma zihniyetleri çoğu zaman birlikte hedefler belirleme ve ortak çalışma kapasitesinin geliştirilmesi önünde engel olabilmektedir. Bu tür sorunların daha az yaşanması için kurumların görevleri belirlenirken/değiştirilirken/yenilenirken ortak hedeflerinin neler olabileceği ve nasıl ortak çalışabilecekleri yönünde düzenlemeler yapılmalıdır (Demirkaya, 2015). İlgili literatürde bu konu yapısal koordinasyon başlığı altında incelenmektedir. Yani kurumların yapıları, iç koordinasyonun ve dış koordinasyonun etkin bir şekilde geliştirilebilmesine uygun olarak dizayn edilmelidir/yenilenmelidir. Böylelikle ortak hedefler doğrultusunda ilgili diğer kurumlar ile koordineli çalışma yönetsel bir zorunluluk haline gelir ve zamanla proje bazlı ortak çalışma kültürü gelişmesi beklenir.

Koordinasyon önemli bir yönetim süreci olarak kurumsallaşma çalışmaları içinde ayrı bir yere sahiptir. Nitekim Klasik yönetim teorilerinden günümüze yönetimin evrensel ilkesi haline gelmiş Fayol'un yönetim fonksiyonları (*planlama, örgütlenme, yürütme, koordinasyon ve kontrol*) neredeyse tamamen günümüz anlamıyla kurumsal koordinasyonu işaret etmektedir. Yani bir yönetsel sürecin başarıya ulaşabilmesi için planlama, uygulama ve kontrol etme safhalarında paydaşlar ile koordineli bir iş birliği gerekmektedir. Nitekim koordinasyon en genel anlamıyla kurumsal hedefler doğrultusunda işler, paydaşlar ve birimler arasında düzen ve eşgüdümün sağlanabilmesini ifade etmektedir (Ertürk, 1994).

Klasik yönetim teorisinin diğer öncülerinden birisi olan Weber kurumların iç koordinasyonu konusunda hala evrenselliğini koruyan çalışmalar yapmıştır. Weber'e göre özellikle bürokrasi rasyonel bir yönetim biçimidir. Dolayısıyla kurumsal başarı için iş bölümü, hiyerarşi, yazılı kurallar, dosyalama, otorite ve disipline olmuş bir yapı gerekir. Weber, önerdiği ideal bürokrasi modelinin ancak iyi kurulanmış sağlam bir örgüt yapısında geçerli olabileceğini savunmuştur.

Görüldüğü gibi ister Fayol'un yönetim ilkeleri, isterse Weber'in Bürokrasi modeli ışığında bakılsın, yönetimin temeli planlama ise sürdürülebilirliği koordinasyondur. Fayol ve Weber'in kuramlarından çıkartılan sonuca göre; sürdürülebilir yönetsel bir sistemin kurulabilmesi için organizasyonların kurumsallaşması gerekmektedir. Ancak gerek sistem teorisinin gerekse kurumsallık teorisinin temeli Weber ve Fayol gibi düşünürlerden sonra gelen ve modern yönetim teorisinin öncüleri arasında gösterilen, Robert Merton'un sistem yaklaşımı ve Philip Selznick'in

1948'de geliştirdiği doğal sistem modeli'ne dayanır. Modele göre; örgütler için en önemli olan şey araçlar olarak görülmesine rağmen, aslında hayatta kalmalarıdır. Selznick'in bu öngörüsü, yaklaşık otuz yıl sonra Kurumsallık Teorileri başlığıyla, örgütlerin analizinde kullanılmaya başlamıştır. Yani Selznick'in görüşün kurumsallık başlığıyla kabul görme süreci, Meyer ve Rowan adlı iki araştırmacının 1977'de yayınladıkları Bir mit ve merasim olarak formal yapı başlıklı makaleleri başlatmıştır. Kaynaklarda Teorisi olarak anılrsa da akademik alanda teorileri olarak geçer. Bunun nedeni, sadece bir teoride odaklanmayıp pek çok ve çeşitli görüşleri içeren yaklaşımlardan meydana gelmesidir.

Kurumsallık yaklaşımına 1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca mevcut teorilere pek çok teori, yaklaşım ve düşünce eklenmiştir. 1980'nin ilk yarısında ise, DiMaggio ve Powell tarafından Yeni Kurumsallık Yaklaşımı popülerlik kazanmıştır. DiMaggio ve Powell'e göre genel sisteme uyma çabasında olan örgütler belirli bir süre sonra homojen bir yapıya dönüşmektedirler. Yani birbirlerine benzeşmektedirler. Bu düşüncelerini izo-morfizm yaklaşımı ile açıklamışlardır. Selznick'in, 1949'da geliştirdiği doğal sistem modeli biraz farklılaşmış olarak günümüzde Kurumsal Teori olarak adlandırılan ve örgütlerin analizinde kullanılır hale gelmiştir. Bu modele göre örgütlere topluluklar olarak bakılır. Çevreyle etkileşim göz önüne alındığından, bu model için sosyal değişim dinamikleri çok önemlidir.

OECD tarafından ulusal hükümetler, ilgili uluslararası kuruluşlar ve özel sektör ile birlikte 1999 yılında hazırlanarak yayımlanan *Kurumsal Yönetim İlkeleri* bir dizi standart ve yol gösterici prensibi kapsamaktadır. İlkeler bağlayıcı olmamakla birlikte hükümet ve şirketlerin kendi yönetim anlayışlarını gözden geçirmeleri ve belirlenen standartları hayata geçirmeleri konusunda önemli bir rehberdir. Çalışmanın önsözünde '*one size does not fit all*' (tek beden herkese olmaz) prensibiyle ülkelerin kendilerine uygun kodları hazırlamaları önerilmiştir. Nitekim G20 Dönem Başkanlığı kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda hazırlanan güncellenmiş G20/OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri, G20 Bakanlar ve Merkez Bankası Başkanları tarafından 2015 yılında Ankara'da onaylanmıştır.

OECD'ye (2015) göre kurumsal yönetimle ilgili düzenlemeler dört temel ilkeye odaklanmaktadır: adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk. 2015 yılında revize edilmiş hali ile OECD kurumsal yönetim ilkelerini aşağıdaki gibidir:

- Etkin kurumsal yönetim çerçevesi için temellerinin sağlanması,
- Pay sahiplerinin hakları, adil muamele görmeleri ve temel ortaklık işlevleri,
- Kurumsal yatırımcılar, borsalar ve diğer araçlar,
- Kurumsal yönetimde menfaat sahiplerinin rolü,
- Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık,
- Yönetim kurulunun sorumlulukları.

Sermaye Piyasası Kurulu, dünyadaki uygulamalara paralel olarak, başta halka açık şirketler olmak üzere, özel sektör ve kamuda faaliyet gösteren tüm anonim şirketler tarafından uygulanabilecek kurumsal yönetim ilkelerini belirlemiştir. Temmuz 2003 tarihinde yayımlanan ilkeler daha sonra Şubat 2005 tarihinde revize edilmiştir. İlkelerin hazırlanmasında birçok ülkenin düzenlemeleri incelenmiş, başta OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri olmak üzere dünyada benimsenmiş ve tavsiye edilen genel esaslar '*uygula, uygulamıyorsan açıkla*' prensibi ile hayata geçirilmiştir.

Sonuç:

Kamu yönetiminde koordinasyonun zorluklarını analiz eden makalede analiz edilen sonuca göre koordinasyon evrensel bir yönetim ilkesi olarak her türlü organizasyonel yapının önemli bir kurumsal yapı taşı olarak görülmektedir. Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da kamu kurumları gibi faaliyetlerin planlanması ve yönetilmesi sürecinde

koordinasyon sorunları yaşayabilmektedir. Nitekim sağlam kurumsal yönetim yapısı olan kurumların daha az koordinasyon sorunu yaşayacağı sonucu üzerinde durulmuştur.

Koordinasyon kavram olarak öncelikle kurumların bağımsız olarak kendi hiyerarşik yapıları içinde sağlanması gereken iç koordinasyonu ifade ederken, asıl zor olan koordinasyonun kurumlar arasında ortak hedefler doğrultusunda sağlanması gereken dış koordinasyon olduğu sonucuna tartışılmıştır.

Özetle, klasik yönetim teorisinden neo-klasik yönetim teorisine, modern yönetim teorisinden günümüz yönetim anlayışına kadar gelişen süreç içinde, planlama ve koordinasyon yönetimin en önemli yapıtaşları olarak görülmüştür. Ancak tüm yönetim aşamalarının birbirinin tamamlayıcısı olduğunu ve sistemsel-kurumsal döngünün sürdürülebilmesi için eşgüdümün belki de en önemli yönetsel faaliyet olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu alanda çalışmalar yapan birçok uluslararası örgüt, kaynakları hedefler doğrultusunda yönlendirme ve koordinasyon, ancak sağlam bir kurumsal yönetsel kapasitesinin oluşturulmasıyla mümkün olacağını dile getirmektedirler. Bu alanda dünyada öncü kuruluşlar olarak çalışma yapanlar: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 1999 yılında kurumsal yönetim ilkelerini yayımlayarak bu konuda lider örgüt olarak üye ve üye olmayan ülkelerde çalışmalarını sürdürmektedir. Dünya Bankası ve OECD temsilcilerinin katılımları ile oluşturulan Global Kurumsal Yönetim Forumu (GCGF), Avrupa Kurumsal Yönetim Enstitüsü (ECGI) öncü kuruluşlar olarak yer almaktadır. Ayrıca Ülkemizde Sermaye Piyasası Kurulu uluslararası gelişmeleri takip ederek raporlar üretmektedir.

Kaynakça

Demirkaya, Y., (2015), Strategic Planning in the Turkish Public Sector, Transylvanian Review of Administrative Sciences, Special Issue. pp.15-29 (ISSN 1842-2845)

Demirkaya, Y., (2019), Türk Kamu Yönetiminde Planlama, Ateş, H., Türk Kamu Yönetimi, Editör, Savaş yayinevi, Ankara, ss.389-413

Demirkaya, Y., Topcu, D., (2017), Kent Yönetiminde Altyapı Koordinasyon Merkezleri, Yerel Hizmetler, Ateş, H., Editör, Der Yayınları, İstanbul, ss.77-90

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023
Ertürk, M., (1994) Yönetim ve Organizasyon, Beta, İstanbul

Gulick, L., ve Urwick, L. (1937), Papers on the Science of Administration. Institute of Public Administration, New York

Malone, T. W., Crowston, K., (1990), What Is Coordination Theory and How Can it Help Design Cooperative Work Systems?, [Proceedings of the 1990 ACM conference on Computer-supported cooperative work](#)

Metcalf, L. (1994), International Policy Co-ordination and Public Management Reform. In: International Review of Administrative Sciences. London, Thousand Oaks and New Delhi, Sage, Vol. 60, ss. 271-290

OECD, (2015), Corporate Governance,

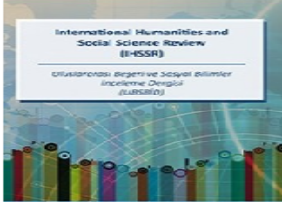
Pollitt, C., ve Bouckaert, G., (2011), Public Management Reform: A Comparative Analysis-New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State, Oxford University Press.

Saruhan, S. C., ve Yıldız, M. L., (2009), Çağdaş Yönetim Bilimi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Şişman, M. (2013). Eğitimde mükemmellik arayışı (Etkili Okullar), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

World Bank Group. (2015), Coordination of Strategies and Programs for EU and State-Funded Investments in Romania's Infrastructure, World Bank, Washington

Yerlisu, T., (1999), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğündeki Yönetim Uygulamalarının Yönetim Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume:7 Issue: 2 Year: 2023

**19. YÜZYIL OSMANLI KAMUSAL MEKANLARINA BİR ÖRNEK: MANASTIR KERİM
PAŞA (DÖMEKE) BAHÇESİ**

Neval KONUK HALAÇOĞLU*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru:01.12.2023
Revizyon : 28.12.2023
Kabul : 28.12.2023
Orcid Numarası :

Anahtar Kelimeler:
Balkanlar, Manastır,
Millet Bahçeleri, Kerim
Paşa, Osmanlı Mimarisi,
Sultan Reşad

ÖZ

Bugün sınırlarımız dışında kalan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Bitola (Manastır)'da Tanzimat sonrası süreçte inşa edilen Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Osmanlı döneminde kullanımı ve inşa amaçlarına ilişkin tespitler yazımızın içeriğini oluşturmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yeni bir eğlence ve gezi mekânı olarak düzenlenen Manastır Kerim Paşa Bahçesi'nin inşası, kullanım biçimleri ile Osmanlı sonrası süreçte bölgede yerinde yapılan incelemelerle değerlendirilmiştir. 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı sonrasında Osmanlı'da ilk defa hükümet konaklarıyla ortaya çıkan kamusal alan, yalnızca modernitenin getirdiği yenilik/değişimler için değil, mekânsal olarak kentlerin sosyolojik tanımlanmasının araştırılması açısından önemlidir. Yeşil alan, toplumun kamusal alanlardaki yansımalarının görünür bir biçimidir. Osmanlı yöneticileri 1860'lı yıllara gelindiğinde mimarî üretimin siyasal alandaki önemini kavramış, ancak bu mimarî değişim kenti bütünüyle kapsayamamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan "Millet Bahçeleri" ise konuları, işlevleri, inşa kararları ve süreçleri ile farklı bir kent mekân oluşumunun izlerini taşımaları açısından halkın ilgi odağı hâline gelmiştir. Kentin kimliğini yansıtan bir mekân olma niteliği taşıyan ve Osmanlı Devleti'nin taşradaki sosyal kontrol mekanizmasını temsil eden Kerim Paşa Bahçesi, sonrasında aldığı Dömeke Zaferini taşıyan adıyla Osmanlı döneminde Sultan Reşad'ın siyasi propaganda amaçlı ziyaretine de sahne olmuştur. Bahçe, Manastır'ın siyasi, sosyal ve iktisadî kimliğini en iyi yansıtan kamusal mekânların başında gelmekte olup halkın yaşantısına yeni bir boyut, eğlence ve dinlenme olanağı sağlamanın yanında, Avrupa kent kültürünün, geleneksel Osmanlı kent kültürü içindeki etkileşimini kolaylaştırmıştır. Sultan Reşad'ın 1911 yılında gerçekleştirdiği Rumeli seyahati esnasında Bahçeyi ziyaretiyle ilgili yazılı kaynak ve kartpostallar ile Osmanlı sonrası süreçte bölgede yerinde güncel yapılan incelemelerle değerlendirilmiştir.

**AN EXAMPLE OF 19TH CENTURY OTTOMAN PUBLIC SPACES:
MANASTIR (BITOLA) KERİM PASHA (DÖMEKE) GARDEN**

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 01.12.2023
Revised : 28.12.2023
Accepted : 28.12.2023
Orcid Number:

Keywords:
Balkans, Manastır (Bitola),
National Gardens,
Kerim Pasha, Ottoman
Architecture,
Sultan Reshad

ABSTRACT

The content of our article is the determinations regarding the use and construction purposes of the Kerim Pasha (Dömeke) Garden, which was built in the post-Tanzimat period in Bitola (Manastır) of the Republic of North Macedonia, which is outside our borders today, during the Ottoman period. The construction of the Manastır Kerim Pasha Garden, which was organized as a new entertainment and travel venue in the last periods of the Ottoman Empire, its usage patterns and the post-Ottoman period were evaluated with on-site investigations in the region. Public space, which first emerged with government mansions in the Ottoman Empire after the 1839 Tanzimat Edict and the 1856 Islahat Edict, is important not only for the innovations/changes brought by modernity, but also for researching the sociological definition of cities spatially. Green space is a visible form of reflection of society in public spaces. By the 1860's, Ottoman administrators understood the importance of architectural production in the political field, but this architectural change could not completely cover the city.

The "National Gardens", which emerged in the second half of the 19th century, have become the focus of public attention in terms of their locations, functions, construction decisions and processes, and the traces of a

* Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, neval.konuk@marmara.edu.tr

different urban space formation. Kerim Pasha Garden, which is a place that reflects the identity of the city and represents the social control mechanism of the Ottoman Empire in the provinces, was also the scene of Sultan Reshad's visit for political propaganda purposes during the Ottoman period, with the name bearing the Dömeke Victory he won afterwards. The garden is one of the public spaces that best reflects the political, social and economic identity of Monastery, and in addition to providing a new dimension to the life of the people, entertainment and recreation opportunities, it facilitated the interaction of European urban culture within the traditional Ottoman urban culture. Written sources and postcards about Sultan Reshad's visit to the Garden during his Rumelia trip in 1911, and the post-Ottoman period were evaluated with current on-site investigations in the region.

1. Giriş

Günümüzde sınırlarımız dışında kalan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Bitola şehrinde (Manastır) da Tanzimat sonrası süreçte inşa edilen Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Osmanlı döneminde kullanımı ve inşa amaçlarına ilişkin tespitler yazımızın içeriğini oluşturmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yeni bir eğlence ve gezi mekânı olarak düzenlenen Manastır Kerim Paşa Bahçesi'nin inşası, kullanım biçimleri ile Osmanlı sonrası süreç bölgede yerinde yapılan incelemelerle değerlendirilmiştir. 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı sonrasında Osmanlı'da ilk defa hükümet konaklarıyla ortaya çıkan kamusal alan, yalnızca modernitenin getirdiği yenilik/değişimler için değil, mekânsal olarak kentlerin sosyolojik tanımlanmasının araştırılması açısından da önemlidir. Yeşil alan, toplumun kamusal alanlardaki yansımalarının görünür bir biçimidir. Osmanlı yöneticileri 1860'lı yıllara gelindiğinde mimarî üretimin siyasal alandaki önemini kavramış, ancak bu mimarî değişim kenti bütünüyle kapsayamamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan "Millet Bahçeleri" ise konumları, işlevleri, inşa kararları ve süreçleri ile farklı bir kent mekânı oluşumunun izlerini taşımaları açısından halkın ilgi odağı hâline gelmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan "Millet Bahçeleri" konumları, işlevleri, inşa kararları ve süreçleri ile farklı bir kent mekânı oluşumunun izlerini taşımaları açısından halkın ilgi odağı hâline gelmiştir. Günümüzde sınırlarımız dışında kalan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Bitola şehrinde (Manastır) da Tanzimat sonrası süreçte inşa edilen kentsel mekânlardan biri olan "Millet Bahçelerinin" tamamını kapsayan bir araştırma bulunmamaktadır. Bugün çoğu unutulmuş olan bu bahçelerden Manastır valisi Kerim Paşa tarafından yaptırılan, onun adını taşıyan ve sonradan Dömeke olarakta adlandırılan Bahçe yazımızın içeriğini oluşturmaktadır.

Manastır Valisi Abdülkerim Paşa:

Abdülkerim Paşa, 1311/1894, 1317/1900 1311-1317 (1894-1900) tarihleri arasında Manastır Vilâyeti Valisi olarak görev yapmıştır (Öztürk, 2022; Selvi & Çağ, 2011). Asır gazetesi muhabiri Atıf Efendi'nin (Öztunç, 2020) gazete köşe yazılarında çalışmaya konu olan bahçe ve Vali Kerim Paşa'nın Manastır'daki imar faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler elde etmekteyiz.

Vali Abdülkerim Paşa, görev süresinin ilk üç yılında şehri tanınmayacak derecede geliştirerek imrenilecek bir duruma ulaştırır. 1897 Türk-Yunan harbi nedeniyle ordulara düzenli olarak erzak ve mühimmat sevkiyatı için araba ve hayvan tedarik etmek, asker nakliyesini düzenli bir şekilde sağlamak noktasında gösterdiği başarılarının yanı sıra, şehirle ilgili işlerini de aksatmadan yerine getirir. Manastır'daki Gureba hastanesine gelir getirmek üzere bir memleket bahçesi yaptırır. Şehir içinde gerek yeni, gerekse tamir edilen binalardan başka, memleket bahçesine, kışlalar ve hastane bahçesine giden şose yollar inşa eder (Asır, Nu.:228, 1987; Öztunç, 2020).

Mayıs 1899'da Abdülkerim Paşa Bahçesi bitişinde sanayi mektebi için ayrılan arsaya çok kısa sürede temel atılacağı belirtilir (Asır, Nu.: 349, 1899; Asır, Nu.: 383, 1315; Öztunç, 2020). Şehirde eski usulde eğitim veren dört ibtidai mektebi kalmış olup, vali paşanın girişimleriyle bunların da yeni usulde eğitime başlamanın uzun sürmeyeceği ifade edilmektedir (Asır, Nu.: 386, 1315; Öztunç 2020). 17 Eylül 1899 tarihli bir belgede Abdülkerim Paşa'nın valiliği zamanında Manastır genelinde açılan okulların listesi

verilmektedir. Buna göre vilayet genelinde 47 ibtidai, iki rüştiye mektebi açıldığı gibi 11 adet gayrimüslim okulunda Osmanlıca dersi eğitimine başlanmıştır. Manastır merkezinde de bir rüştiye mektebi açılmıştır (COA, Y.PRK.MF., 4/29).

Manastır valisi Abdülkerim Paşa'nın yönetiminde şehir oldukça gelişmiş, her geçen gün yeni bir eser inşa ettirilmiştir. Açılışı yapılan kütüphane ve hastane binaları şehre yeni bir güzellik katar. Kumandan paşanın gayretleriyle hastane önünde düzenlenen bahçe Selanik bahçesinden çok üstündü. Yine askerî idadi civarına yeni bir cadde açılmasında da kumandan paşanın faaliyetleri görülmektedir (Asır, Nu.: 109, 1312; Öztunç, 2020).

1899 yılında şehirde yaklaşık 1.500 hane vardı. Belediye Başkanı Rüstem Efendi üç senedir başkanlık görev süresince ve göreve geldiğinde kasası boş, kaldırımları olmayan ve aydınlatmadan mahrum olan şehri büyük oranda geliştirir. Sokakların %70'ine kaldırım döşenir, 110.000 kuruş nakit para biriktirilir ve aydınlatma için 1898 yılında 70 ve 1899'da 85 olmak üzere toplam 155 fener dikilir. Bunlardan başka üç büyük, beş küçük köprü inşa edilip, beş köprü de tamir edilir (Asır, Nr.: 386, 1315; Öztunç, 2020). Rüstem Efendi, kasadaki para göreve başladığında yalnızca 2.400 kuruş iken bu dönemde kasadaki mevcudu 1.300 liraya çıkarmıştır. Yol yapımına 90.000 kuruş harcanır ve büyük ilerlemeler kaydedilir. Bu başarıları çekemeyen bazı kişiler kendisini azlettirmeyi başarır. Ancak, Vali Abdülkerim Paşa bu kişilerin istediği kişiyi değil askerî erzak müteahhitlerinden İslâm Efendi'yi başkanlık görevine getirir. Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü münasebetiyle 25 fakir çocuğa toplu sünnet töreni yapılır (Asır, Nr.: 517,1316; Öztunç, 2020).

Ancak, Vali Abdülkerim Paşa gece-gündüz yılmadan çalışmasına, vilâyette hiçbir olumsuzluk olmamasına rağmen, hakkında haksız suçlamalarda bulunan bazı kimselerin Babiâli'ce taltif edilmesi üzerine, başarılarını geçersiz kılacak bu gibi haksız ithamlar karşısında 25 Ocak 1896'da istifa etmek için bir dilekçe verir (COA., Y.PRK.UM., 34/38). Dilekçesinde Padişah'a bütün samimiyetiyle hizmet etmeye devam edeceğini de ifade eder. İstifası kabul edilmeyen Paşa, görevine 1900 yılına kadar devam eder.

Manastır şehrinin mesire yerleri:

Manastır, sonbaharda doyum olmaz bir şehir hüviyeti kazanırdı. Etrafta çok sayıda mesire yeri bulunmaktaydı ve bunlar İsviçre'nin meşhur manzaralarına rakip olacak kadar güzeldi. Şehrin fizikî yapısını etkileyen eşkıya saldırılarına, sel ve yangın gibi doğal afetlere rağmen özellikle Manastır Sancağı doğal güzellikler bakımından zengindi. Halk, hava ve suyu güzel olan mesire, eğlence ve gezinti yerlerinden yaz-kış faydalanmaktaydı. Kavaklaraltı, Devlecik, Kerim Paşa'nın Dömeke Bahçesi, Hanlarönü, Kristohor, Nüzhetiye, Brosnik Gölü, Magorova Gölü bunlardan bazılarıdır. Manastır'ın güneyindeki Ekşi Su'da bu anlamda önemli bir yer olup kimyevi tahliller bu suyun böbrek hastalığına iyi geldiğini göstermiştir (Ünlü, 2009).

Kerim Paşa Bahçesi:

1899 tarihinde Manastır Valisi Kerim Paşa tarafından meydana getirilmiştir. Bahçe sonrasında etrafı, çeşitli ağaçlarla donatılarak şairane bir manzara oluşturur (Öztürk, 2022; Selvi & Çağ, 2011).

Abdülkerim Nadir Paşa'nın gayretleriyle oluşturulan memleket bahçesi Manastır'ın en güzel yerindeydi. Bahçe az zaman içinde büyük bir gelişim gösterir. Köşkler, yollar, ağaçlar burayı gerçekten çok güzel bir mesire alanı haline getirir ve belediye tarafından buraya "Abdülkerim Paşa Bahçesi" adı verilir (Asır, Nu.:383, 1315; Öztunç, 2020).

Eylül 1900'e gelindiğinde Drahor Nehri'nin iki tarafına belediyeye, sanayi mektebi ve Gureba hastanesine gelir getirmek üzere bazı binalar yapılır. Resmî açılışı yapılan akıl hastanesi büyük ve güzel bir binadır. Vali tarafından yapılan bahçe de bir sene içinde orman hâlini alır (Asır, Nu.:516, 1316; Öztunç, 2020). Bahçenin bulunduğu alandaki tepe üzerine tek katlı, önü sundurmali, kırma çatılı, dikdörtgen planlı ve tek odalı bir köşkte inşa edilmiştir.

Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü münasebetiyle Manastır'da daha önce emsali görülmemiş hazırlıklar yapılır. Cülus-ı Hümayun günü şehrin her tarafı dua levhalarıyla donatılmış, askerî ve mülkî erkân resmî elbiseleri ve nişanlarıyla hazır buldukları halde hükümet konağına gelerek Vali Abdülkerim Paşa'ya tebriklerini sunmuşlardır. Vali tarafından okunan nutkun

ardından duagû tarafından dualar okunur. Osmanlılar için bir millî bayram niteliğinde olan bugün şerefine darüşşafaka ve sanayi mektebinin açılışları yapıldığı gibi singer dikiş makinalarının Manastır şubesine Osmanlı arması yerleştirilmesi de gerçekleştirilir. Aynı günün akşamı Vali tarafından Abdülkerim Paşa Bahçesi'nde yapılan tören anlatılmaz güzelliğindedir. Bahçe adeta bir ışık deryasıdır. Orkestra çaldığı parçalarla hazır bulunanlara neşe saçar. Kışla binası, hükümet konağı, adliye dairesindeki ışıklandırmalar her yeri alabildiğine aydınlatır (Asır,1900; Öztunç, 2020).

Manastır Sanayi Mektebinin açıldığı dönemde vilâyet valisi görevinde bulunan Abdülkerim Paşa, bahçesinin gelirini mektebe bağışlar. Bahçe gelirleri belediyeyle yarı yarıya paylaşılmaktaydı. 18 Temmuz 1905 tarihinde Manastır Sanayi Mektebi Müdürü Kenan Efendi, mektebin varidat bakımından zor durumda olduğunu belirterek, bahçe, Şark Oteli ve müstemilatının gelirlerinin tamamen mektebe bırakılmasını talep eder. Bahçede mektep öğrencileri aynı zamanda ziraat dersleri görmekteydiler. Bu husus daha önce vilâyete arz edilmiş ve olumlu bulunmuştur. Ancak belediye, bahçenin Gureba hastanesine aidiyeti sebebiyle razı olmaz. Müdür memleket için sanayi mektebinin belediye kadar gerekli olduğunu belirterek bahçenin gelirinin tamamının mektebe tahsis edilmesini müfettişlikten talep eder (COA., TFR.İ.MN., 77/7668; Korkmaz , 2017).

Sultan V. Mehmed Reşad'ın eşlerinden İkinci Kadın Efendi'nin yeğeni olan İsmail Bey'in, padişahın Rumeli seyahati (5 Haziran 1911-26 Haziran 1911) sırasında yazdığı "Hatıra-yı Seyahat" adını verdiği günlük (Ölmez, 2020); Kerim Bey Bahçesi hakkında ayrıntılı bilgiler veren tek eserdir. Seyahat esnasında 21 yaşında olan İsmail Bey, yazmaya meraklı bir kişidir. Arkadaşlarının "etrafa bak, bırak şu kağıdı" dedikleri zaman, "manzaralar serî'üz-zeval fakat bu notlar lâyemut" diyerek günlüğünü yazmaya devam etmiştir (Bey, Nu.:Y.I.266; Ölmez, 2020). İsmail bey tuttuğu bu günlük sayesinde Manastır şehrinin, caddeleri, mimarî eserleri, mesire yerleri, yolları ve tabii güzellikleri hakkında eşsiz bilgileri bizlere sunarak, bölgeyi çalışan bilim insanlarına ışık olmuştur.

İsmail Bey'in günlüğünde Sultan Reşad ve beraberindeki heyetin 22 Haziran 1911 Perşembe günü Kerim Paşa Bahçesi'ni ziyaret etmeleriyle ilgili olarak şu bilgiler yer almaktadır:

"Kışlalar ve Beylik Fırını önüne geldiğimiz zaman Nüzhetiye Bahçesi denilen parkı da görerek yolumuza devamlı ilerlemekteyiz. Bu bahçenin yeri evvelce bataklıkmuş. Etrafa sıtma mikrobu saçarken Vali Kerim Paşa tarafından bu hâle getirilmiştir. Solda yamaçta dağın eteğinde Kerim Paşa Bahçesi ve burada hükümdar için inşa ve tefriş edildiği söylenen köşk görünmektedir (Ölmez, 2020)".

"Padişah, kolorduyu ziyaretten sonra hürriyet âbidesinden, Kerimpaşa Bahçesi'ne yöneldi. Padişahın geçeceği yollar, caddeler sulanıp süpürüldü. Halk Padişahın geçtiği yerlerde meydanları doldurdu (Ölmez, 2020).

Dömeke Bahçesi'ne doğru hareket etti. Yavaş yavaş gidiyoruz. Toplanan halkın alkışları ve yaşa sedaları ortalığı çınlatıyor (Ölmez, 2020).

İstasyon Caddesi'nden sağ tarafa saparak köşkün bulunduğu dik olmayan yamacı çıkararak bahçeye vardık. Padişahın arabası köşke yakın bir mesafede durup Padişah köşke gitti.

Bahçe dört sedden oluşan ve etrafı oldukça geniş, bütün şehre hâkim manzaralı, güller, çiçekler ve havuzlarla bezenmiş, ferah bir yerdi. Bahçenin en üst kısmında Padişah için bir oda ve koridor ile etrafı tamamen balkonla çevrili bir köşk yapılmış. Mükemmel şekilde döşenmiş ve boyanmış olduğu görülüyor. Sultan Reşad dinlenmek üzere köşke girdi, etrafı ve Manastır'ın güzel manzarasını seyretmeye koyuldu. İkinci sedde (kısmı) Manastır'daki yabancı devletlerin konsoloslukları ve eşleriyle üst düzey askerî erkân ve vilâyetin ileri gelenleri, belediye üyeleri oturmuşlardı. Askerî bando çok hoş parçalar çalıyor. Padişah'a şerbetler, meyveler, şekerlemeler, çiçekler takdim edildi (sunuldu). Diğer ziyaretçilere de yine şerbetler, dondurmalar, kahve, sigara, pasta ikram edildi. Bizlere de bu ikramdan sunuldu ve çok memnun kaldık.

Manastır'ın tüm civarını, dağlarını, ovalarını tamamen gören bahçenin bânîsi Manastır eski valisi Abdülkerim Paşa'nın ruhu şâd olsun. Çok yerinde bir eser bırakmış ve bununla da diğer meslektaşlarına güzel bir örnek olmuştur.

Askerî bandonun çaldığı müzikler, yüksekte âdeta bütün şehre yankılanıyordu. Şehzadeler de köşkün önünde dinlendiler⁵. Bizlerin de yer aldığı fotoğraflar çekildi. Etraf ayrıntılı bir şekilde gezildi. Padişah burada hazır bulunan yabancı devlet konsoloslarına yaveri vasıtasıyla selâm göndererek yakınlık gösterdi. Konsoloslar da Sultan Reşad'a teşekkürlerini sundular.

⁵ Bu anı gösteren bir kartpostal arşivimizde yer aldığından, makalede kullanılmıştır.

Çok samimi bir hava içinde unutulmaz anlar yaşandı. Bir aile gezintisi niteliğindeki bu seyahat büyük bir rahatlık vesilesi oldu. Baba çocuklarını ve misafirlerini alarak gezmeye çıkmış gibi, oturup dinlenmiş ve rahatlamıştı. Akşam dönüş vakti geldi. Askerî bando selâm havası çaldı. Asker ve ahali yüksek sesle “yaşa” sedaları altında hükümdarı alkışladılar. Padişah orada bulunanlar tarafından uğurlanarak arabaya bindi. Aynı yoldan yavaş yavaş sevgi gösterileri arasında kalacağı mekâna döndü” (Ölmez, 2020).

Sultan Mehmed Reşad'ın Rumeli seyahati Manastırlı fotoğrafçı ve sinemacı Ulah kardeşler Yanaki Manaki (1878-1954) ve Milton Manaki (1882-1964) (Özen, 2010; Saydam ,2021; Stardelov, 2013) tarafından filme alınmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu filmde elde ettiğimiz fotoğraflardan da Kerim Paşa Bahçesi'nse yapılan Sultan Reşad'ın ziyareti görüntülü olarak belgelenmiştir.

Kerim Paşa bahçesiyle ilgili günümüze ulaşan kartpostallarda ve gazete yazılarında bahçe için Dömeke adının da kullanıldığı görülmektedir. Uzun yıllar sonra Türk ordularının Teselya'yı geçip, Atina'ya dayandığı zaferin isminin bahçeye bir galibane motivasyonu olarak verildiği muhakkaktır. Dömeke Muharebesi, Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan Krallığı arasında Yunan-Türk Savaşı'nın (1897) bir parçasıydı.

Bahçe'nin Manastır'ın Osmanlı hakimiyetinden çıkışı sonrası ne amaçla kullanıldığı ya da ne zaman ortadan kaldırıldığı bilgisi şu an için bir bilinmezdir. Ancak, şehirde yerinde arazide yaptığımız tespitler neticesinde birkaç temel taşı hariç herhangi bir izin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, aradan geçen 110 yıllık süreç sonrasında da bahçenin ve içinde bulunan köşkün hiç kimse tarafından hatırlanmadığı ve bilinmediği de tespit edilmiştir. Şüphesiz şehrin aslı unsuru Müslüman ahalinin şehirden göçü, meydana gelen bombalama ve yıkımlarda bunda etkilidir.

Sonuç:

19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Millet bahçelerinin kentin mekânsal kurgusuna eklenmesi, Osmanlı yerleşim kültürünü Batı kent kültürüne benzetme ya da uyarlama çabalarının Manastır şehrindeki mekânsal yansımalarıdır. Sultan Reşad'ın 1911 yılında gerçekleştirdiği Rumeli seyahati esnasında Bahçeyi ziyaretiyle ilgili yazılı kaynak ve kartpostallar ile Osmanlı sonrası süreç bölgede yerinde güncel yapılan incelemelerle değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda Manastır Kerim Bey Bahçesi, konumu, tasarım özellikleri ve dönemin sosyo-kültürel yapısındaki yeri ve günümüzdeki durumları açısından incelenmiştir. Kentin kimliğini yansıtan bir mekân olma niteliği taşıyan ve Osmanlı Devleti'nin taşradaki sosyal kontrol mekanizmasını temsil eden Kerim Paşa Bahçesi, sonrasında aldığı Dömeke Zaferini taşıyan adıyla Osmanlı döneminde Sultan Reşad'ın siyasi propaganda amaçlı ziyareti de sahne olmuştur. Bahçe, Manastır'ın siyasi, sosyal ve iktisadi kimliğini en iyi yansıtan kamusal mekânların başında gelmekte olup halkın yaşantısına yeni bir boyut, eğlence ve dinlenme olanağı sağlamanın yanında, Avrupa kent kültürünün, geleneksel Osmanlı kent kültürü içindeki etkileşimini kolaylaştırmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri:

COA (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi)

Y.PRK.MF., 4/29; **TFR.İ.MN.**, 77/7668; **Y.PRK.UM.**, 34/38.

Sürelî Yayınlar:

Asır, Nr.: 386, 27 Mayıs 1315 (10 Haziran 1899 Perşembe), s.3.

Asır, Nr.: 517, 4 Eylül 1316 (17 Eylül 1900 Pazartesi), s.3.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023
Asır, Nu.: 109, 7 Eylül 1312(19 Eylül 1896 Cumartesi), s.2.

Asır, Nu.: 228, 6 Teşrin-i Sani 1313 (18 Kasım 1897 Perşembe), s.3.

Asır, Nu.: 349, 11 Kanun-ı Sani 1314 (23 Ocak 1899 Pazartesi), s.2.

Asır, Nu.: 383, 17 Mayıs 1315 (29 Mayıs 1899 Pazartesi), s.3.

Asır, Nu.: 386, 27 Mayıs 1315 (10 Haziran 1899 Perşembe), s.3.

Asır, Nu.: 514, 24 Ağustos 1316 (6 Eylül 1900 Perşembe), s.4.

Asır, Nu.: 516, 31 Ağustos 1316 (13 Eylül 1900 Perşembe), s.3.

Yazılı Eserler:

İsmail Bey, *Hatıra-yı Seyahat*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Nu.: Y.I.266, 206s.

Basılı Eserler:

Korkmaz, Şerif, "Manastır Sanayi Mektebi 1902-1912", *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 6-8 Ekim 2016*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çanakkale Bildiriler, C.2, Editör Aşkın Koyuncu Çanakkale, 2017, s.1-20.

Maiyet-i Seniyyeden İsmail Bey, Hâtıra-yı Seyâhat Selanik, Üsküp, Priştine, Kosova ve Manastır Notları, (Haz.:Adem Ölmez), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2020.

Manastır Vilayeti Tarihçesi, Binbaşı Mehmed Tevfik, Manastır Mekteb-i İdâdî-i Askerî Müdürü (Haz.:Mehmet Cemâl Öztürk), Beyne'l-milel Ticâret Matbaası, 1327-1911, Derin Tarih, Eylül, 2022.

Özen, Saadet, "Rethinking the Young Turk Revolution: Manaki Brothers Still and Moving Images", *Boğaziçi Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2010.

Öztunç, Baha, **II. Abdülhamid Döneminde Bir Muhabirin Rumeli İzlenimleri (1896-1907)**, Kitabevi, 2020.

Saydam, Barış, *Osmanlı'da Sinematografin Yolculuğu (1895-1923) The Cinematograph's Odyssey in the Ottoman Empire (1895-1923)*, Küre Yay., İstanbul, 2021, s.74-87.

Selvi, Haluk-Çağ-Galip, **Geçmişten Günümüze Manastır Şehri**, T.C. Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yay., Sakarya, 2011.

Stardelov, Igor, "Directors Who Changed the History of the Balkan" *Barış Saydam and Burçak Evren Hayal Perdesi*, 37, 2013, s.128-131.

Stardelov, Igor, *Manaki*, Skopje, Cinemateque of Macedonia, 2003.

Ünlü, Mucize, "İdari ve Sosyal Yönüyle Manastır Şehri", **Balkanlarda Bıraktıklarımız**, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi-2, Samsun, 2009, s.21.

Fotoğraf-1 Manastır şehrinin 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başındaki genel görünüşü (Neval Konuk Halaçoğlu Kartpostal Arşivi)

Fotoğraf-2 Bitola (Manastır) şehrinin 2023 yılı Pelister Dağı'ndan görünüşü (Foto:Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-3 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli Seyahatinden. Manastır Kerim Paşa Bahçesi'ne çıkışı (Manaki Kardeşler videosu)

X

Fotoğraf-4 Manastır Kerim Paşa Bahçesi'nin yerinin günümüzde Google mapsten görünüşü

Fotoğraf-5 Manastır Kerim Paşa Bahçesi'nin önündeki Bukovska Caddesi ve Ortodoks Mezarlığı ile sonradan yapılan kilise (Foto:Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-6 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında Kerim Paşa Bahçesini ziyareti sırasında; önde askeri birlikler, arkada Ortodoks Mezarlığı (Manaki Kardeşler videosu)

Fotoğraf-7 Manastır Kerim Paşa Bahçesi'nin önündeki Bukovska Caddesi ve Ortodoks Mezarlığı ile sonradan yapılan kilisenin bahçenin bulunduğu tepeden görünüşü (Foto:Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-8 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında Kerim Paşa Bahçesini ziyaretten (Manaki Kardeşler videosu)

Fotoğraf-9 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında Kerim Paşa Bahçesini ziyareti, arkada Ortodoks Mezarlığı (Manaki Kardeşler videosu)

Fotoğraf-10 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahatinde sırasında Kerim Paşa Bahçesini ziyareti sırasında çıktığı rampanın günümüzdeki görünüşü (Foto:Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-11 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Köşkü (Neval Konuk Halaçoğlu Kartpostal Arşivi)

Fotoğraf-12 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Köşkünün bugün bulunduğu yer (Foto: Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-13 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa Bahçesi (Neval Konuk Halaçoğlu Kartpostal Arşivi)

Fotoğraf-14 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Köşkünün bugün bulunduğu yer (Foto: Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-15 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Köşkünün bugün bulunduğu yer (Foto: Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-16 Sultan Reşad'ın 1911 yılı Rumeli seyahati sırasında tahsis olunan Kerim Paşa (Dömeke) Bahçesi'nin Köşkünün temel izleri (Foto: Neval Konuk Halaçoğlu)

Fotoğraf-17 Haşmet-me'ab (Padişah) Dömeke Bahçesi'nde iken köşk önünde şehzadegân (şehzadeler) Ziyaeddin ve Ömer Hilmi Efendiler ile zevatı, karşıda da heyet-i vükelâ (Sadrazam ve bakanlardan oluşan heyet) ve maiyyet erkânı (memurlar) (Neval Konuk Halaçoğlu Kartpostal Arşivi) (Parantez içindeki açıklamalara gerek var mı?)

Fotoğraf-18 Manastır Sanayi Mektebi Caddesi ve Dömeke Bahçesi (sağda)
(Neval Konuk Halaçoğlu Kartpostal Arşivi)

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 7 Issue: 2 Year: 2023